

रचना

मकर संक्रान्त
विशेषांक २०२६

नवे क्षण नवे मन
नवा सूर्य नवे अयन
AI संगे मानवाचे
नव्या युगात संक्रमण

-अनुक्रमणिका-

• संपादकीय		९
• अध्यक्षीय		११
• MMC पदाधिकारी २०२६ : परिचय आणि फोटो		१५ - २६
• शिकगो मराठी शाळा कार्यकारिणी		२७
• MMC बोधचिन्ह स्पर्धा : विजेते बोधचिन्ह		२८
AI आणि मानवी जीवन		
• कृत्रिम बुद्धिमत्ता	माधव गोगावले	३०
• एआय आणि मानवी जीवन	सुजाता महाजन	३५
• एआय आणि मानवी जीवन	रश्मी चाफेकर	३९
• AI Fight or Flight	समीर कुलकर्णी	४२
• एआय आणि मानवी जीवन	अलका धाराशिवकर	४६
• एआय आणि मानवी जीवन	वृषाली खेकाळे - कुलकर्णी	४९
• मानवता आणि यंत्रमानव: एक भविष्याची मैत्री	वृषाली अणावकर	५२
• एआय आणि मानवी जीवन	मिताली खासबाग	५८
• AI : आईच्या हातांची आठवण	ब्रिजेन सावंत	६०
• AI च्या जगात माणूस	विक्रान्त सतीश वैद्य	६१
• Humans vs. AI: It's Not a Competition	Shree Rege	६३
• AI: A Tool, Not a Takeover	Shariva Bodhani	६६
• AI and Human Life	Anonymous	६८
• AI आणि मी (कविता)	धनश्री कुलकर्णी	७०
• 'ए आय' म्हणजे काय? (कविता)	रत्नांगी मालपेकर	७१
• ए आयेto AI (कविता)	अश्विनी कुंटे	७२
व्यंगचित्रे		
	श्रीकान्त कोरात्रे	७३

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

लेख		
• 'रचना'ची वाटचाल	रेखा देवधर	७४
• अमूर्त संकल्पनांच्या मूर्ती	श्रद्धा भट	७८
• Love Story 1982: Where Forever Began	Rajeev Gokhale	८३
• मी परदेशात राहणारी, पण मराठीच!	स्वप्ना कानविंदे	८५
कविता		
• मराठी बाणा	धनश्री कुलकर्णी	८७
सदरे		
शब्दकोडे	अभिजित रायरीकर	८८
गंमत शब्दांची तूप	डॉ. द.दि. पुंडे	९०
सुख नव्हे, सुखरूपता	प. पू. श्री. मंगेशदादा फडके	९१
तन- मनाचा भोवरा पोस्ट ट्रॉमाटिक स्ट्रेस डिसऑर्डर	रश्मी वडवळकर	९४
खवय्येगिरी	वैशाली बेलसरे रत्नांगी मालपेकर	९७
• डिकन्स्ट्रक्टेड बटाटावडा • चिकन सूप		
शब्दकोडे उत्तर		९९
बोधचिन्ह स्पर्धेतील बोधचिन्हे आणि सहभागी स्पर्धक		१००
मकरसंक्रान्त कार्यक्रम २०२६		१०२ - १०८
MMC झूम कट्टे आणि त्यांचे आयोजक		१०९ - १२६
MMC झूम कट्ट्यांच्या कार्यक्रमापत्रिका		१२७ - १३२

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

Akshita
Creations
by Swapna Gundawar

Home of Original Yeola
Paithani Sarees

- PAITHANI SAREES ■ LEHENGAS ■ DUPATTA
- JACKETS ■ IRKAL ■ GADHWAAL ■ PATOLA
- KANJIVARAM SAREES ■ NARAYANPET SAREES

PURE SILK, SOFT SILK, HANDMADE,
MACHINE MADE SAREES

Follow us on

About Us

At Cruz Investments & Wealth Management, we believe everyone should be able to live the retirement they've always wanted. Our team of professionals can help you create a well-thought-out strategy, using a variety of investments and insurance products and services, designed to help you address your financial needs and concerns.

Why Choose Us

With our custom "Cruz SMART Plan" you will get a 360-degree review of your financial picture, including how your retirement assets are integrated and work together. From there, we'll craft a strategy to help you get to your goals.

CRUZ
Investments &
Wealth Management

"Cruzing into Retirement"

S

Sources of Income

M

Medical & Healthcare

A

Advanced Financial Planning

R

Risk Management

T

Tax Efficient Strategies

ReyCruz.com | 630-897-0333

*Investment advisory services offered through Cruz Investments & Wealth Management, an Illinois State Registered Representative Investment Advisor. Cruz has offered only by way registered individuals through Madison Avenue Securities, LLC (MASC), Member (SIPC) (2020-2022). Cruz Tax Advisory, LLC and Cruz Investments & Wealth Management are not affiliated with MASC. Cruz Tax Advisory offers tax advice on qualified plans. Consult your tax advisor on your specific situation.

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

A TATA PRODUCT www.tanishq.com

TANISHQ USA
PRESENTS
Festival Of Diamonds
FLAT 20% OFF
on diamond value
0% DEDUCTION*
ON EXCHANGE
of old gold as low as 9% from any jeweller.

4300 East New York Street, Opp. Fox Valley Mall, Aurora

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

Braulio Valladares
Insurance
State Farm
Insurance
• Auto - Home - Life
• Health - Business

• Auto
• Home
• Life
• Health
• Business

847-672-9004
www.myagentbraulio.com

State Farm

- **We help families understand their assets, liabilities, and risks.**
- **The right decisions today prevent money problems tomorrow**
- **Money fixes money problems.**

1832

HAPPY Valentine's DAY

Flat 40% Off*
on Diamond Jewelry

Offer Date:
Feb 1 - Feb 18, 2026

because love deserves something timeless!!!

Love, Made to Last

Flowers fade.
Words pass.
But what you give from the heart —
stays.

This Valentine's Day, choose a gift
that carries your promise, your
memories, your always.

PNG
JEWELERS

Visit: 791 E El Camino Real, Sunnyvale, CA 94087. Call: 408 245 6764

www.pngjewelers.com For Virtual Shopping, Call 650 476 3927

T&C Apply

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

वारसा PUSHPAM®

MAHARASHTRA REGISTRATION NO. P52800080169

Timeless Investment

Plots for sale Starts @ ₹30 lakhs*

Only 85
Sea-View NA Plots

5 mins from
Kolthare Beach

Fully Developed
Infrastructure

Scenic Coastal
Location

High Land
Appreciation

Clear Title &
Documentation

Easy Road
Connectivity

Ready for
Construction

Legacy Investment
for Generations

Signature Features at Varsa

Watch Tower

Amphitheater

Swimming Pool

Villas

Flats

Park Lake

📍 Dapoli, near Kolthare Beach

By Road Distance

- Mumbai to Dapoli - 205.8 kMS
- Pune to Dapoli - 190 kMS

For More Details (USA contact)

Mr. Rahul Visal

+1 (630) 656-4700

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

Dr. Usha Mahisekar
Memorial Sanskrit Library
Chicago, IL

YOUR NEW LIBRARY IS OPEN!

Dr. Usha Mahisekar
Memorial Sanskrit Library

3691 Darlene Ct, Suite 101 Aurora, IL 60504

SUNDAYS 10:00 AM – 12:00 PM

Visit our library – where Indian classical languages bring ancient wisdom to life!
In-person weekly programs like samksheparamayanam, adityahrudayam chanting etc.

Contact for more details:
Meera: 312-767-7728 | Lakhu Iyer: 630-730-8641
Ulka: 773-961-4571 | Laxminarayan Mahisekar: 708-752-1945

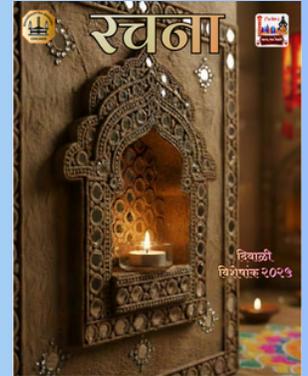
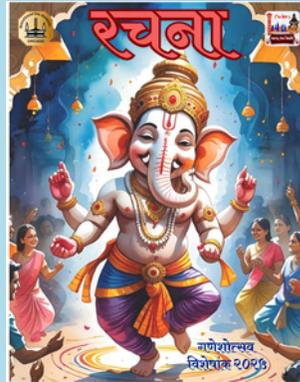
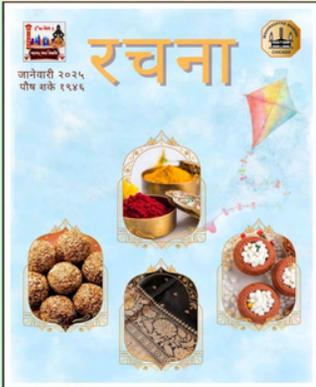
Stay tuned for more library opening days and hours!

वाचा... वाचत रहा...

रचना

'रचना' चे मागील अंक वाचण्यासाठी पुढील संकेतस्थळाला भेट द्या

<https://www.mahamandalchicago.org/rachana/>

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

आगामी आकर्षण - गुढीपाडवा विशेष

२०२६ ड्रेस थीम

संक्रांत - "एक रंग, एक कुटुंब, एक संस्कृती" any one colour of your choice for family

गुढीपाडवा - "नववर्ष नवी उर्जा तेच संस्कार" - पाचवारी, नऊवारी/ पैठणी - पुरुष - कुर्ता आणि धोतर/ सलवार

गणपती - "भक्ती शिस्त आणि संस्कृती" - सिल्क साडी - पुरुष सिल्क सदरा

दिवाळी - "उजळले मन उजळले घर" - डीझाईनर/ कोट

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

संपादकीय

नमस्कार प्रिय वाचक हो,

'रचना' २०२६ चा मकरसंक्रांत विशेषांक आपल्या हाती देताना आम्हाला अतिशय आनंद होतो आहे.

आपला प्रत्येक सण उत्सव आगळ्या वेगळ्या वैशिष्ट्यासह येतो. निसर्गातील बदलांचे स्वागत करतानाच जीवनातील मूल्ये जपून ठेवणे आणि बदलत्या काळागणिक ती नव्याने समजावून घेणे हाच आपल्या सणांमागचा उद्देश.

'संक्रमण' आणि 'संवाद' हे मकरसंक्रांतीचे वैशिष्ट्य आहे. सूर्याचे मकरराशीतील संक्रमण ही घटना आपण उत्साहात साजरी करतो. 'संक्रमण' म्हणजे काय तर पुढे जाणे. हे संक्रमण भावनांचे, विचारांचे, ज्ञानाचे किंवा अगदी तंत्रज्ञानाचेही असू शकते.

तंत्रज्ञानाचे असेच एक मोठे संक्रमण संपूर्ण जगात येऊ घातलेले आहे. आपण आता ए आय युगाच्या उंबरठ्यावर उभे आहोत. पुढचा काळ काय काय नवीन गोष्टी घेऊन येणार आहे, ते सांगणे कठीण आहे. ए आय ज्या झपाट्याने वातावरणात बदल घडवीत आहे, ते पाहिल्यावर मन अचंबित होतंय, थोडी भीती, थोडी साशंकता, थोडा तिटकारा अशा संमिश्र भावभावना आपल्या सगळ्यांच्याच मनात उचंबळत आहेत. याच भावनांना शब्दांकित करावे, या हेतूने आम्ही हा 'AI आणि मानवी जीवन' या विषयाला वाहिलेला मकरसंक्रांत विशेषांक तुमच्यापुढे घेऊन आलो आहोत, आणि ए आय प्रमाणेच या अंकाचंही स्वागत कराल, याची आम्हाला खात्री आहे.

या अंकात 'ए आय आणि मानवी जीवन' या संकल्पनेवर विचार मांडण्यासाठी आम्ही वाचकवर्गास आवाहन केले होते, त्या आवाहनाला उत्तम प्रतिसाद मिळून सर्व वयोगटातल्या, विविध क्षेत्रातल्या व्यक्तींचे लेखन आम्हाला मिळाले, या सर्व लेखकांचे मनःपूर्वक आभार! त्यामुळे तरुणांपासून ज्येष्ठ नागरिकांपर्यंत, गृहिणींपासून सॉफ्टवेअर इंजिनियरपर्यंत मतांची विविधता या अंकात तुम्हाला पहायला मिळेल.. असो ! हा विषय संपणार नाही, चर्चा चालू राहतील, माणसाच्या जगण्यात एआयमुळे कोणते बदल होत आहेत, याची चर्चा शास्त्रज्ञ, समाजशास्त्रज्ञ, लेखक आणि सर्वसामान्य माणूस करतच राहील. हे बदल इतक्या झपाट्याने होत आहेत, की पुढचा अंक येईपर्यंत आणखी काय नवीन समोर येईल, सांगता येत नाही.

'ए आय आणि मानवी जीवन' या संकल्पनेवरील लेखनाव्यतिरिक्त अंकात 'सुख नव्हे, सुखरूपता', 'खवय्येगिरी', 'तन-मनाचा भोवरा', 'गंमत शब्दांची', शब्दकोडे, प्रवासवर्णन इ. नित्याची सदरे आहेतच. या शिवाय 'रचना'च्या पहिल्या काही वर्षांतील आठवणी सांगणारा रेखाताई देवधर यांचा लेख या अंकात आपल्याला वाचायला मिळेल, तसेच पहिल्यांदाच व्यंगचित्रांचाही समावेश आम्ही 'रचना' मध्ये केला आहे.

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

AI संक्रमणाचे स्वागत करताना आपापसातील 'संवाद' ही महत्त्वाचा. 'तिळगूळ घ्या, गोड गोड बोला' म्हणत संवाद चालू ठेवण्याची सदैव आठवण हा सण करून देतो.
' सत्यं ब्रूयात् प्रियं ब्रूयात्, न ब्रूयात् सत्यं अप्रियं, प्रियं च नानृतम् ब्रूयात्, एष धर्मः सनातनः' असे आपल्या संस्कृतीत म्हटलेलेच आहे. खरे बोला, चांगले बोला, प्रिय बोला. पण बोलत रहा!
एकमेकांमधील गैरसमज, कटुता, वाद दूर होण्यासाठी आपसातला संवाद महत्त्वाचा आहे आणि त्यासाठी तिळगूळाचा एक दाणा पुरेसा आहे. तंत्रज्ञानाचे संक्रमण आणि मानवी जीवनातला संवाद या दोन्हीतला समतोल साधण्याची बुद्धी आणि शक्ती या सणानिमित्त आपल्याला मिळो हीच सदिच्छा!

संपादक.

सुजाता महाजन

शिल्पा देशपांडे

रश्मी चाफेकर

- या अंकात व्यक्त झालेल्या सर्वच मतांशी संपादक सहमत असतील, असे नाही.

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

अध्यक्षीय

नमस्कार मंडळी,

आपण सर्वांचे महाराष्ट्र मंडळ शिकागो (MMC) या स्नेह आणि संस्कृतीच्या परिवारात मनःपूर्वक स्वागत! आपल्या सर्वांच्या प्रेमामुळे आणि सहकार्यामुळे हे मंडळ आज उत्तर अमेरिकेतील सर्वात जुने मराठी मंडळ म्हणून गौरवाच्या स्थानी आहे, आणि आपल्या परंपरा, भाषा आणि सणांचा वारसा जपण्याचे काम यथाशक्ती पार पाडत आहे. त्याचे अध्यक्षपद स्वीकारणे, ही माझ्यासाठी अभिमानाची आणि गौरवाची गोष्ट आहे.

महाराष्ट्र मंडळ शिकागोचा मुख्य हेतू म्हणजे आपल्या मराठी संस्कृतीचा, परंपरेचा आणि सणांचा उज्वल वारसा पुढील पिढ्यांपर्यंत पोहोचवणे. आपली भाषा आणि कला जपणे, आपल्या मुलांना संस्कृतीशी जोडणे आणि आपल्या समुदायात मैत्री, आपुलकी आणि सहकार्य वाढवणे – हाच आपल्या मंडळाचा मूलमंत्र आहे.

आम्ही सण, उत्सव, सांस्कृतिक कार्यक्रम, संगीत, नृत्य, नाटक आणि मराठी शाळा यांसारख्या कार्यक्रमांचे आयोजन करत आलो आहोत आणि भविष्यातही करणार आहोत. गुढी पाडवा, मकरसंक्रांत, गणेशोत्सव, दिवाळी असे सण साजरे करताना आपल्या मंडळाच्या छत्रछायेमध्ये नवनिर्मितीने मराठी ओळख जपण्याचा आमचा प्रयत्न आहे.

माझे आणि संपूर्ण कार्यकारिणीचे आवाहन आहे, की आपण सर्वांनी स्वतःची शक्ती, वेळ, कौशल्य किंवा आनंदाचा एक क्षण या मंडळाला समर्पित करावा. आपल्या सहभागामुळे हे कार्य आणखीन समृद्ध होईल आणि आपल्या समाजात एकता, सहानुभूती आणि सांस्कृतिक अभिमान वाढेल.

जन्मभूमी भारत, कर्मभूमी अमेरिका – महाराष्ट्र ते शिकागोची वाटचाल!
जन्मभूमी ही माणसाच्या ओळखीची पहिली पायरी असते. संस्कार, भाषा, सण-उत्सव, माणसं आणि आठवणी यांचा पाया जिथे घडतो, ती म्हणजे जन्मभूमी. भारत ही अशीच एक समृद्ध जन्मभूमी—संस्कृतीने नटलेली, परंपरांनी बांधलेली आणि माणुसकीने ओथंबलेली.
महाराष्ट्र ही केवळ एक भौगोलिक ओळख नाही, तर संस्कारांची शाळा आहे. इथे जन्म घेतलेला माणूस शब्दांइतकाच मूल्यांशी जोडलेला असतो. आईच्या ओटीतून मिळालेली संस्कृती, वडिलांकडून मिळालेली मेहनतीची शिकवण, गावच्या मातीचा सुगंध आणि सण-उत्सवांतून रुजलेली आपुलकी – याच शिदोरीवर अनेक मराठी माणसं परदेशातल्या प्रवासाला निघाली.

मकरसंक्रांत विशेषांक २०२६

शिकागो... संधींचं शहर. उंच गगनचुंबी इमारती, वेगवान जीवनशैली आणि स्पर्धेची धार. इथे पाऊल टाकताना हातात पदवी असते, डोळ्यांत स्वप्न असतात आणि मनात मात्र महाराष्ट्रच असतो.

सुरुवातीचे दिवस कठीण असतात – भाषा, हवामान, संस्कृती सगळंच नवीन. पण मराठी माणसाची जिद्द इथेच कसाला लागते. मेहनत, चिकाटी आणि शिकण्याची तयारी याच्या जोरावर तो आपली जागा निर्माण करतो.

जन्मभूमी मागे राहते, पण विसरली जात नाही. गणपती, गुढीपाडवा, दिवाळी, मराठी भाषा, अभंग-आरती – हे सगळं शिकागोमध्येही तितक्याच प्रेमानं जपलं जातं. महाराष्ट्र मंडळ, मराठी शाळा, नाटकं, सांस्कृतिक कार्यक्रम यांमधून “आपण कोण आहोत” ही ओळख जिवंत ठेवली जाते. इथली पिढी कर्मभूमीत घडते, पण संस्कार जन्मभूमीचेच असतात.

शिकागोने रोजगार दिला, आत्मविश्वास दिला, जागतिक दृष्टिकोन दिला. महाराष्ट्राने माणुसकी दिली, नात्यांची ऊब दिली, मुळांशी जोडून ठेवलं. या दोन्हींच्या संगमातून एक वेगळीच ओळख घडते – जागतिक नागरिक, पण मराठी मनाचा.

महाराष्ट्र ते शिकागो ही फक्त स्थलांतराची कथा नाही. ही आहे स्वप्नांची, संघर्षाची आणि संस्कृती टिकवण्याची वाटचाल. जन्मभूमी मनात ठेवून कर्मभूमीत प्रामाणिकपणे काम करण्याची आणि दोन्ही जगांना जोडणारा सेतू बनण्याची – हीच खरी मराठी ओळख आहे.

अमेरिका ही कर्मभूमी—जिथे मेहनतीला मोल आहे, स्वप्नांना दिशा आहे आणि संधींचे आकाश विस्तीर्ण आहे. शिकागो शहर हे विविध संस्कृतींचे संगमस्थान.

इथे स्थायिक होताना नवीन भाषा, नवीन पद्धती, वेगळे जीवनमान स्वीकारावे लागते. सुरुवातीचा संघर्ष, आपलेपणाची ओढ, भारताची आठवण—हे सगळे अनुभव प्रत्येक प्रवासी मनाला स्पर्श करून जातात.

पण काळ जसजसा पुढे जातो, तसतशी ही कर्मभूमी आपलीशी वाटू लागते. कष्टातून यश मिळते, समाजात आपले स्थान निर्माण होते. तरीही मनाच्या एका कोपऱ्यात भारत कायम जिवंत असतो—आईचे जेवण, सणांची गडबड, गणपतीचा गजर, दिवाळीचा प्रकाश.

याच आठवणींना जपण्यासाठी आणि पुढच्या पिढीपर्यंत पोहोचवण्यासाठी महाराष्ट्र मंडळ, मराठी शाळा, सांस्कृतिक कार्यक्रम यांसारखे उपक्रम उभे राहतात. यातूनच “जन्मभूमी भारत, कर्मभूमी अमेरिका” ही भावना प्रत्यक्षात जगली जाते.

महाराष्ट्र ते शिकागो हा फक्त भौगोलिक प्रवास नाही; तो आहे संस्कृती जपत प्रगतीकडे जाण्याचा प्रवास, मुळं न विसरता पंख पसरवण्याचा प्रवास. जन्मभूमीच्या संस्कारांवर उभा राहून कर्मभूमीत यशस्वी होण्याची हीच खरी वाटचाल आहे.

बृहन्महाराष्ट्र मंडळाच्या 'रेशीमगाठी' प्रकल्पात मी काम करत आहे. ह्या वर्षाचे बृहन्महाराष्ट्र मंडळाचे अधिवेशन सियाटल येथे ६,७,८,९ ऑगस्टला आहे. तसेच शिकागोमध्येही मराठी गाणी, मराठी शाळा, लोकनृत्य, ढोलताशा, 5K, कॅरम, टेबलटेनिस, Feed my starving children यासारखे अनेक उपक्रम करण्याचा विचार आहे. हे सर्व करताना माझी २०२६ ची टीमही माझ्या बरोबर आहे. तसेच माझे पती नरसिंहा कामत आणि मुलगा आर्यन कामत यांच सहकार्य ही माझ्या बरोबर आहे.

आपली उपस्थिती, योगदान आणि प्रेमामुळेच महाराष्ट्र मंडळ शिकागोची ही महत्त्वपूर्ण यात्रा पुढे जाणार आहे.

आपल्या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार!

जय महाराष्ट्र जय शिकागो!

दिपाली सावंत

अध्यक्षा, महाराष्ट्र मंडळ शिकागो २०२६

‘रचना’ चमू

सुजाता महाजन - संपादक

शिल्पा देशपांडे - संपादक

रश्मी चाफेकर - संपादक

चेतन रेणु - सल्लागार

अनन्या भुसकुटे - मांडणी आणि सजावट

स्वरा सुर्वे - मुखपृष्ठ

श्रीवल्लभ दामले - मुद्रितशोधन (इंग्रजी)

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC Executive Committee (केंद्रिय कार्यकारी समिती)

दिपाली सावंत (अध्यक्ष)

शिकागोलॅंड परिसरात २८ वर्षांपासून वास्तव्य असून, महाराष्ट्र मंडळ शिकागो (MMC) च्या नृत्य टीममध्ये सहा वर्षांहून अधिक काळ सक्रिय सहभाग.

२०२१ मध्ये MMC च्या संचालक मंडळावर (Board of Director) कार्य केले आणि परंपरा व ग्रॅज्युएशन टीमचे नेतृत्व केले. २०२२ मध्ये पुन्हा निवड होऊन परंपरा, ग्रॅज्युएशन आणि फ्लायर टीमचे नेतृत्व पुढे चालू ठेवले. २०२३ मध्ये ग्रॅज्युएशन आणि डेकोरेशन टीमचे नेतृत्व केले आणि २०२५ मध्ये पुन्हा एकदा ग्रॅज्युएशन टीमचे नेतृत्व केले.

२०२५ मध्ये BMM च्या 'रेशीमगाठी' प्रकल्पात सक्रिय सहकार्य केले. २०२६ मध्ये महाराष्ट्र मंडळ शिकागोच्या अध्यक्षपदाची धुरा सांभाळत आहे. अध्यक्ष म्हणून नृत्य, खाद्यव्यवस्था आणि सजावट अशा सर्व टीमसोबत काम करताना, BMM च्या 'रेशीमगाठी' प्रकल्पाला सहकार्य सुरू ठेवले. तसेच २०२५ आणि २०२६ मध्ये मराठी शाळा टीममध्येही सक्रिय सहभाग नोंदवला.

रत्नांगी मालपेकर -उपाध्यक्षा

- इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी मॅनेजर
- गेली २० वर्षे अमेरिकेत वास्तव्य
- MMC २०२६ च्या कार्यकाळात मी सर्वसमावेशक कारभार आणि व्यवस्थापनावर भर देणार आहे .

चेतन रेगे - उपाध्यक्ष

My name is Chetan Rege, and I have been a proud resident of Chicago for over 19 years. A bibliophile and history enthusiast, I remain committed to preserving Indian heritage while nurturing a vibrant Marathi community through cultural, educational, and leadership initiatives.

It has been my privilege to serve Maharashtra Mandal Chicago (MMC) in multiple roles — Executive Committee member (2023, 2025) and Secretary (2022). I also had the honor of conceptualizing and leading the Chhatrapati Shivaji Maharaj Monument initiative (CSM 350), inspired by the legacy of Chhatrapati Shivaji Maharaj, in collaboration with dedicated volunteers and community organizations.

My other engagements include conceptualizing and administering MMC Itihas Manch (since 2021), contributing as editor of MMC Rachana Magazine (2019), and volunteering as a teacher at MMC Chicago Marathi Shala (since 2017), alongside active involvement in theatre, cultural, and educational programs.

As Vice President for 2026, I aim to bring impactful programs, energize weekly online engagement, strengthen the MMC–Marathi Shala connect, encourage wider participation, and foster collaboration among volunteers and like-minded organizations — continuing this journey of seva with humility, dedication, and a shared commitment to community growth.

प्रियेश देशपांडे - सचिव

- IT Professional
- गेली १४ वर्ष अमेरिकेत वास्तव्य
- मी या वर्षी मंडळाच्या कार्यकारिणीमध्ये सहभागी होऊन IT टीम सांभाळत आहे व त्याद्वारे अधिकाधिक मराठी लोकांना मंडळाशी जोडण्याचा माझा प्रयत्न राहिल.

आशिष नगरकर - कोषाध्यक्ष

- Oracle Financials Consultant
- 20 years living in USA
- BMM Marketing Team - 2011
- MMC कोषाध्यक्ष - २०१३
- MMC उपाध्यक्ष - २०१७
- MMC अध्यक्ष - २०१८
- MMC सुवर्ण महोत्सव कोषाध्यक्ष - २०१९
- MMC विश्वस्त - २०१९ ते २०२१
- MMC कोषाध्यक्ष - २०२६
- likes to work and give it back to community.

संचालक मंडळ (Board of Directors)

हृषिकेश घोडके

Cloud Network Specialist (IT)

१० वर्षांपासून अमेरिकेत वास्तव्य.

मराठी संस्कृती आणि ढोल-ताशा ही माझी आवड आहे. यावर्षी तुमच्या सहकार्याने ढोल-ताशा पथक अधिक चांगले आणि मजबूत करण्याचा माझा प्रयत्न असेल. प्रत्येक कार्यक्रमात उत्साहाने सहभाग घेऊन नवीन सदस्यांना मदत करणे आणि टीमसोबत मिळून काम करणे हे माझे उद्दिष्ट आहे.

मनिषा पंडित

- IT professional
- गेली १० वर्ष अमेरिकेत वास्तव्य
- MMC २०२६ च्या कार्यकाळात विविध वयोगटांच्या लोकांना एकत्र आणून भजन सेवा आणि decorating corners हा उपक्रम राबवणार आहे. ह्याचप्रमाणे महाराष्ट्र मंडळाच्या विविध कार्यक्रम संचलनात माझा कार्यशील सहभाग राहिल.

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

	<p>ब्रिजेन सावंत</p> <p>My family and I have been members and volunteers of MMC for several years. Since 2024, I have actively taken on more roles & responsibilities in MMC teams such as Facilities & stage team, Food service team, Decoration setup team, Dhol-Tasha team etc. I have also worked in other international volunteer organizations in executive roles & would like to bring my expertise and experience to MMC for the benefit of our community and cultural heritage!</p>
	<p>पल्लवी पाटील</p> <p>मी सौ. पल्लवी पाटील. माझे पती अमित, मुलगी अमूल्या आणि मुलगा आदित्य असा आमचा परिवार आहे. आम्ही २००५ पासून शिकागोमध्ये राहतो आणि मी Blue Cross Blue Shield मध्ये Data Analytics विभागात कार्यरत आहे. २०२३ पासून मी महाराष्ट्र मंडळ शिकागोशी सक्रियपणे जोडली गेली असून फूड, डेकोरेशन आणि परंपरा टीममध्ये volunteer आणि admin म्हणून काम केले आहे. यंदाच्या वर्षी बोर्ड ऑफ डायरेक्टर्स सदस्य म्हणून, मी फूड टीमची liaison म्हणून काम पाहणार असून डेकोरेशन आणि युथ टीममध्येही सहभाग घेणार आहे.</p>

अनघा देऊळकर

Namaskar Mandali!

I'm Anagha Dewoolkar. This year I'm serving as one of the Board of Directors on MMC 2026 team.

I'm so excited for this opportunity. I will also be on Bhramangatha and Parampara team and serve as MMC liaison.

सुजित कुळकर्णी

नमस्कार,

मी सुजित कुळकर्णी महाराष्ट्र मंडळ शिकागोच्या २०२६ च्या कार्यकारिणीमध्ये 'बोर्ड ऑफ डायरेक्टर' (अतिरिक्त संचालक) म्हणून कार्यरत आहे. १५ वर्ष अमेरिकेत वास्तव्यास असून व्यवसायाने मी एक आय टी प्रोफेशनल आहे .

यंदाचे ध्येय आणि संकल्प (Goals for 2026)

या वर्षी मंडळाच्या माध्यमातून मी दोन प्रमुख क्षेत्रांत योगदान देणार आहे:

१. अध्यात्मपीठ (Adhyatmpeeth):

लोकांना मानसिक शांती आणि आध्यात्मिक प्रगती साधता यावी, यासाठी 'अध्यात्मपीठ' या उपक्रमांतर्गत मी विविध अभ्यासपूर्ण आणि माहितीपूर्ण व्याख्याने आयोजित करणार आहे.

२. सुविधा संघ (Facility Team):

महाराष्ट्र मंडळाच्या विविध कार्यक्रमांसाठी सर्वोत्तम सभागृह आणि सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी मी 'फॅसिलिटी टीम' मध्ये सक्रिय सहभाग घेणार आहे.

धन्यवाद

राहुल विसाळ

- रिअल इस्टेट गुंतवणूकदार, मार्गदर्शक आणि प्रशिक्षक
- गेली २८ वर्ष अमेरिकेत वास्तव्य
- या वर्षी मी स्पॉन्सरशिप, मार्केटिंग आणि समदायाशी जोडणी या महत्त्वाच्या क्षेत्रांमध्ये काम करणार आहे.
- आपल्या कार्यक्रमांना अधिक भक्कम पाठबळ मिळावे, नवीन संधि निर्माण व्हाव्यात आणि MMC ची ओळख आणखी व्यापक व्हावी यासाठी मी मनापासून प्रयत्न करणार आहे.

मोनिका पाटणकर

- व्यवसायाने वकील.
- अरोरा मध्ये 'पाटणकर लॉ' हे स्वतःचे Law Office.
- Estate Planning (Will, Trust, Power of Attorney), Real Estate closing, Personal Injury, Traffic Law, Family Law इत्यादी कामे हाताळण्याचा अनुभव.
- गेली काही वर्षे महाराष्ट्र मंडळात कार्यरत.
- यावर्षी ती मंडळाच्या कार्यकारिणीमध्ये प्रत्यक्ष सहभाग.

अनिकेत सावंत

अरोरा इथे राहतो.
गेली ११ वर्षे अमेरिकेत वास्तव्य
मी कार्यक्रमाचे फ्लायर्स तयार करणार आहे आणि Facilities व IT
टीमसोबत काम करणार आहे.

प्रीती उंडाळे

Physical Therapy Technician

- १५ वर्षांपासून अमेरिकेत वास्तव्य.
- मी MMC २०२६ साठी डान्स टीमची जबाबदारी सांभाळत आहे. टीमसोबत विविध प्रकारचे डान्स सादर करण्याचा प्रयत्न करणार आहे. तसेच, आरास टीमलाही शक्य तेवढी मदत करणार आहे.

MMC BOARD OF TRUSTEES (विश्वस्त मंडळ)

विशाल नवलकर

रश्मी चाफेकर

नमीता वेदक

माधव गोगावले

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC INVESTMENT ADVISORY COMMITTEE (गुंतवणूक सल्लागार समिती)

चैतन्य आगाशे

पराग जोशी

श्याम अंतुरकर

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

Chairman, Board of trustees - BMM

नितीन जोशी

MMC'S BMM प्रतिनिधी

वर्षा विसाळ

Registrar - MMC

पंकज अकोलकर

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

शिकागो मराठी शाळा कार्यकारिणी

कविता वाडकर
शिकागो मराठी शाळा संचालिका

अक्षदा सावंत
शिकागो मराठी शाळा कोषाध्यक्ष

चेतन रेगे
महाराष्ट्र मंडळ - मराठी शाळा
समन्वयक

निलेश अग्रवाल
शाखा संचालक - बफेलो गृह / व्हिलिंग

अरुंधती जाधव
शाखा संचालिका - नेपरहील

मयुरा देशपांडे
शाखा संचालिका - शॉम्बर्ग

शिकागो मराठी शाळा विश्वस्त (सल्लागार)

दिपाली सावंत

आशिष नगरकर

प्रिया तेलवेकर

निलेश जोशी

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

mmc बोधचिन्ह स्पर्धा - विजेते बोधचिन्ह

The MMC 2026 Team Logo represents the journey from जन्मभूमी to कर्मभूमी, bringing together Marathi heritage and American opportunity. The circular design symbolizes unity and continuity. Chhatrapati Shivaji Maharaj reflects leadership, courage and legacy, while Ganapati Bappa signifies blessings and new beginnings. The Statue of Liberty and Chicago skyline represent freedom, growth and our home in the U.S. The colors and symbols blend Indian and American identities, celebrating pride in our roots and unity in our present. The Marathi text “महाराष्ट्र मंडळ शिकागो” anchors the logo as a symbol of community, culture and togetherness in 2026

विजेती- मानसी थत्ते

परीक्षक

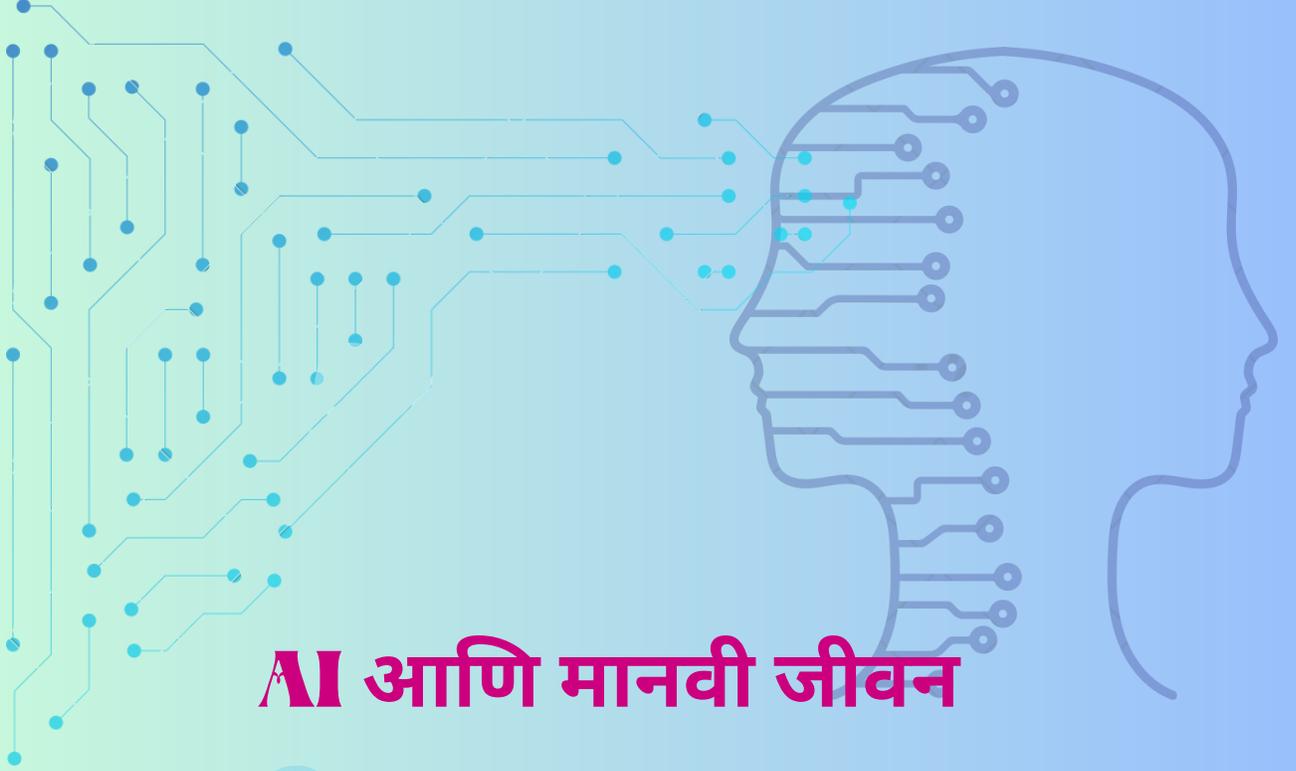
लता हाटकर

अनीता गोडबोले

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

AI आणि मानवी जीवन

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI): स्वरूप, फायदे आणि आव्हाने

गेल्या काही वर्षांपासून कृत्रिम बुद्धिमत्तेची (AI) चर्चा आणि तिचा वापर अनेक क्षेत्रांत मोठ्या प्रमाणावर होत आहे. तरीही, 'एआय' हे नाव ऐकल्यावर सर्वसामान्य लोकांच्या मनात संभ्रमावस्था असते. अनेकांना या तंत्रज्ञानाची भीती वाटते, तर काहींना त्याबद्दल प्रचंड कुतूहल आहे. काही मंडळी तर आता दैनंदिन कामात एआयचा सर्रास वापर करू लागली आहेत. आपण या लेखात एआयबद्दल थोडक्यात पण सविस्तर जाणून घेण्याचा प्रयत्न करूया.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे काय?

कृत्रिम बुद्धिमत्ता (एआय) म्हणजे संगणक प्रणाली किंवा सॉफ्टवेअरच्या साहाय्याने यंत्रांमध्ये मानवी बुद्धिमत्तेचे अनुकरण करते. यामुळे यंत्रांना शिकणे, तर्क करणे, समस्या सोडवणे आणि निर्णय घेणे यांसारखी मानवी मेंदूशी संबंधित कामे करणे शक्य होते. एआयच्या गाभ्यामध्ये विविध तंत्रज्ञानाचा समावेश आहे, ज्यामध्ये 'मशीन लर्निंग' अत्यंत महत्त्वाचे आहे; हे तंत्रज्ञान यंत्रांना उपलब्ध माहितीवरून (डेटा) स्वतःहून शिकण्यास मदत करते. 'डीप लर्निंग' च्या माध्यमातून 'न्यूरल नेटवर्क' वापरून माहितीचे गुंतागुंतीचे नमुने तयार केले जातात, तर 'रोबोटिक्स' मुळे स्वयंचलित यंत्रांचा विकास करणे शक्य झाले आहे.

आज जगभरातील विविध उद्योगांना एआय मोलाचे साहाय्य करत आहे. वाहतूक क्षेत्रात स्वयंचलित वाहनांना दिशा दाखवण्यासाठी (नेव्हिगेशन) एआय वापरले जाते. आरोग्यसेवेमध्ये रुग्णांच्या माहितीचे विश्लेषण करून रोगाचे अचूक निदान करण्यासाठी डॉक्टर एआयची मदत घेतात. 'सिरी', 'अलेक्सा' आणि 'गुगल असिस्टंट' यांसारखे व्हॉइस असिस्टंट लोकांचे प्रश्न समजून घेण्यासाठी 'नॅचरल लॅंग्वेज प्रोसेसिंग'चा वापर करतात. वित्त क्षेत्रात एआय मॉडेल्स शेअर बाजारातील कल ओळखून अंदाज वर्तवतात आणि फसवणुकीचे व्यवहार शोधून काढतात. किरकोळ विक्री क्षेत्रात (रिटेल) ग्राहकांच्या आवडीनिवडीनुसार त्यांना उत्पादनांची शिफारस केली जाते.

ई-कॉमर्स, शिक्षण, उत्पादन आणि सुरक्षा या क्षेत्रांवर एआयचा प्रभाव स्पष्टपणे दिसून येत आहे. कामे स्वयंचलित करणे, अवाढव्य डेटाचे विश्लेषण करणे आणि प्रत्यक्ष वेळेत (Real-time) अचूक निर्णय घेणे, या एआयच्या क्षमतेमुळे आज त्याचा वापर टाळणे अशक्य झाले आहे. एआय जसे विकसित होत आहे, तसे त्याचे उपयोग वाढत असून आधुनिक काळातील आव्हानांवर नावीन्यपूर्ण उपाय शोधणे आता सुलभ झाले आहे.

जागतिक बाजारपेठ आणि एआयचा विस्तार

एआय सध्या जागतिक उद्योगांना वेगाने आकार देत आहे. २०२७ पर्यंत जागतिक एआय बाजारपेठ ४०७ अब्ज डॉलर्सपर्यंत पोहोचण्याचा अंदाज आहे. सुमारे ३७% संस्था आता एआय-आधारित साधनांचा वापर करत आहेत. स्वयंचलित कारपासून ते वैयक्तिक मार्केटिंगपर्यंत, एआय व्यवसायांना अधिक कार्यक्षम बनवत आहे. मात्र, याचसोबत नोकऱ्यांचे ऑटोमेशन, खासगी माहितीची गोपनीयता आणि नैतिक पेचप्रसंग यांसारखी आव्हानेही उभी राहिली आहेत. एआयचे फायदे आणि तोटे नीट समजून घेतल्यास व्यक्ती आणि व्यवसाय याचा जबाबदारीने वापर करू शकतील.

एआयचे प्रमुख फायदे

एआयमुळे उत्पादकता वाढते, चांगले निर्णय घेणे शक्य होते आणि नवनवीन संशोधनांना चालना मिळते. याविषयी सविस्तर माहिती घेऊ

१. कार्यक्षमता आणि उत्पादकता वाढवणे: एआय रोबोट्स पुनरावृत्त होणारी वेळखाऊ कामे अचूकपणे करतात, त्यामुळे मानवांना अधिक कल्पक आणि गुंतागुंतीच्या कामांवर लक्ष केंद्रित करता येते. मॅन्युफॅक्चरिंग क्षेत्रात रोबोट्स असेंब्ली लाईन्सवर वेगाने काम करतात, ज्यामुळे उत्पादनाचा वेळ वाचतो. लॉजिस्टिक कंपन्या इंधनाचा वापर आणि वेळ वाचवण्यासाठी एआय-चलित मार्गांचा (Route Optimization) वापर करतात. ग्राहक सेवेत 'चॅटबॉट्स' तत्काळ उत्तरे देऊन मानवी कामाचा ताण कमी करतात.

२. २४/७ उपलब्धता आणि अखंड कार्य: यंत्रे थकल्याशिवाय सतत काम करू शकतात. आरोग्यसेवेत एआय प्रणाली रुग्णांवर २४ तास लक्ष ठेवून आपत्कालीन परिस्थितीत डॉक्टरांना सावध करते. चॅटबॉट्सच्या माध्यमातून जगभरातील ग्राहकांना कधीही मदत मिळू शकते. आर्थिक सेवा आणि महत्त्वाच्या पायाभूत सुविधांमध्ये एआय सतत देखरेख ठेवण्याचे काम चोखपणे बजावते.

३. मानवी चुकांमध्ये घट: ठरावीक नियमांचे पालन करत असल्याने एआयमध्ये चुकांची शक्यता कमी असते. वित्त क्षेत्रात एआय अल्गोरिदम फसवणुकीचे व्यवहार त्वरित ओळखतात. विमान वाहतुकीत 'ऑटोपायलट' यंत्रणा वैमानिकांच्या चुका कमी करून प्रवास सुरक्षित करते. उत्पादन क्षेत्रात यामुळे गुणवत्तेत सातत्य राहते आणि मानवी नजरेतून सुटणारे दोषही पकडले जातात.

४. डेटा संपादन आणि वेगवान विश्लेषण: अवाढव्य माहितीवर (Big Data) मानवापेक्षा कितीतरी पटीने वेगाने एआय प्रक्रिया करू शकते. मार्केटिंगमध्ये ग्राहकांचे वर्तन ओळखून कंपन्यांना आपली रणनीती ठरवता येते. संशोधक शास्त्रीय डेटाचे विश्लेषण करून नवीन शोधांना गती देत आहेत. स्ट्रीमिंग प्लॅटफॉर्म (उदा. नेटफ्लिक्स) तुमच्या आवडीनुसार चित्रपट सुचवण्यासाठी याच तंत्रज्ञानाचा वापर करतात.
५. खर्चात कपात आणि स्केलेबिलिटी: श्रमप्रधान कामे स्वयंचलित केल्यामुळे उत्पादनाचा खर्च कमी होतो. किरकोळ विक्रेते गोदामातील मालाचे नियोजन (Inventory Management) करण्यासाठी एआय वापरतात, ज्यामुळे साठवणुकीचा खर्च वाचतो. व्यवसायांना जास्तीचे मनुष्यबळ न वाढवता, वाढलेली मागणी एआयच्या मदतीने सहज हाताळता येते.
६. सुधारित सुरक्षा आणि जोखीम व्यवस्थापन: एआय जोखमीचा अंदाज घेऊन अपघात टाळण्यास मदत करते. स्वयंचलित वाहने रस्त्यावरील परिस्थिती ओळखून सुरक्षित प्रवास सुनिश्चित करतात. आरोग्य क्षेत्रात रोबोटिक शस्त्रक्रिया अधिक अचूक आणि सुरक्षित असतात. तेल आणि वायू उद्योगात उपकरणांमधील बिघाड आधीच ओळखून होणारे अपघात टाळले जातात.
७. निःपक्षपाती आणि डेटा-आधारित निर्णय: एआय केवळ माहितीवर आधारित निर्णय घेते, त्यामुळे मानवी भावना किंवा पूर्वाग्रहांचा त्यात अभाव असतो. नोकरी भरतीमध्ये उमेदवारांच्या कौशल्यांचे वस्तुनिष्ठ मूल्यांकन करण्यासाठी एआय साधनांचा वापर वाढतो आहे. वित्तीय संस्था कर्ज देताना जोखीम मोजण्यासाठी याचा वापर करतात.
८. सतत शिक्षण आणि सुधारणा: एआय प्रणाली नवीन माहितीनुसार स्वतःमध्ये सतत सुधारणा करत राहतात. जसजसा नवीन डेटा मिळतो, तसतसे एआयचे 'रिकमेंडेशन इंजिन' अधिक अचूक होत जाते. बदलत्या बाजारपेठेनुसार हे तंत्रज्ञान स्वतःला जुळवून घेते.
९. वैयक्तिक अनुभव (Personalization): वापरकर्त्यांच्या आवडीनिवडीनुसार सेवा पुरवण्यात एआयचा मोठा वाटा आहे. स्पॉटीफाय किंवा नेटफ्लिक्स तुमच्या मागील निवडीनुसार तुम्हाला गाणी किंवा चित्रपट सुचवतात, ज्यामुळे ग्राहकांचे समाधान वाढते आणि व्यवसायालाही फायदा होतो.
१०. नवे उपक्रम आणि नवीन शक्यता: आरोग्य क्षेत्रात एआय नवीन औषधांच्या शोधासाठी रेणूंच्या रचनेचे विश्लेषण करत आहे. कला, संगीत आणि साहित्य क्षेत्रातही एआय नवनवीन प्रयोग करत आहे. वैज्ञानिक संशोधनात जटिल मॉडेल्सचे अनुकरण (Simulation) करणे एआयमुळे शक्य झाले आहे.

एआयचे प्रमुख तोटे

फायदे असले तरी एआयसमोर काही मोठी आव्हानेही आहेत:

१. उच्च खर्च आणि अंमलबजावणीतील आव्हाने: एआय सिस्टीम विकसित करण्यासाठी आणि ती राबवण्यासाठी मोठी आर्थिक गुंतवणूक लागते. यासाठी डेटा सायंटिस्ट आणि तज्ज्ञ इंजिनिअर्सची गरज असते. तसेच, शक्तिशाली सर्व्हर आणि महागड्या हार्डवेअरची आवश्यकता असते, जी लहान व्यवसायांना परवडणारी नसते.
२. सर्जनशीलता आणि भावनांचा अभाव: एआय माहितीवर प्रक्रिया करू शकते, पण त्यात मानवी संवेदना आणि अस्सल सर्जनशीलता नसते. ते एखाद्या कलेची प्रतिकृती तयार करू शकते, पण मानवी भावनेतून निर्माण होणारी कला एआयमध्ये नसते. चॅटबॉट्स उत्तरे देऊ शकतात, पण संवेदनशील परिस्थितीत मानवी सहानुभूती (Empathy) दाखवू शकत नाहीत.
३. नोकरी विस्थापन (Job Displacement): ऑटोमेशनमुळे मानवी श्रमाची गरज कमी होत आहे, ही एक मोठी भीती आहे. विशेषतः मॅन्युफॅक्चरिंग, ट्रॅकिंग आणि टॅक्सी सेवा क्षेत्रांतील नोकऱ्या धोक्यात आल्या आहेत. जरी नवीन क्षेत्रात नोकऱ्या निर्माण होत असल्या, तरी कमी कुशल कामगारांना नवीन तंत्रज्ञान शिकणे कठीण जात आहे.
४. नैतिकता आणि गोपनीयतेचे प्रश्न: एआय सिस्टीम्स मोठ्या प्रमाणावर लोकांची वैयक्तिक माहिती गोळा करतात. ही माहिती कशी साठवली जाते आणि तिचा वापर कोठे होतो, याबद्दल शंका आहेत. सोशल मीडिया किंवा जाहिरात कंपन्या वापरकर्त्यांच्या संमतीशिवाय त्यांच्या वर्तनाचा मागोवा घेतात, ज्यामुळे खासगी आयुष्यात हस्तक्षेप होतो.
५. अल्गोरिदममधील पूर्वग्रह (Bias): एआयला ज्या माहितीवर (डेटा) प्रशिक्षित केले जाते, जर त्या माहितीतच पक्षपात असेल, तर एआयचे निर्णयही पक्षपाती असू शकतात. उदा. रंगावरून किंवा वांशिक पार्श्वभूमीवरून चेहऱ्याची ओळख पटवण्यात चुका होऊ शकतात, ज्याचे परिणाम गंभीर असू शकतात.
६. मानवी कौशल्यांचा न्हास: यंत्रांवर जास्त अवलंबून राहिल्यामुळे मानवाची विचार करण्याची आणि निर्णय घेण्याची क्षमता कमी होऊ शकते. साध्या साध्या कामांसाठीही एआयचा वापर केल्यास मानवी बुद्धिमत्ता निष्क्रिय होण्याची शक्यता आहे.
७. उत्तरदायित्व आणि पारदर्शकतेचा अभाव: अनेक एआय मॉडेल्स 'ब्लॅक बॉक्स' प्रमाणे काम करतात; म्हणजे त्यांनी घेतलेल्या निर्णयामागील नेमके तर्क काय आहेत, हे तज्ज्ञांनाही समजत नाही. जर एखाद्या एआय प्रणालीने चुकीचा निर्णय घेतला, तर त्यासाठी जबाबदार कोणाला धरायचे, हा मोठा प्रश्न आहे.

८. सुरक्षा धोके आणि गैरवापर: एआयचा वापर चुकीच्या कामांसाठीही होऊ शकतो. 'डीप फेक' तंत्रज्ञानाद्वारे कोणाचेही बनावट व्हिडिओ तयार करून अफवा पसरवल्या जाऊ शकतात. हॅकर्स अधिक शक्तिशाली सायबर हल्ल्यांसाठी एआयचा वापर करत आहेत.
९. ऊर्जेचा वापर आणि पर्यावरणावर परिणाम: एआय प्रणाली चालवण्यासाठी प्रचंड वीज लागते. या सिस्टीम्स असलेले डेटा सेंटर्स मोठ्या प्रमाणात कार्बन उत्सर्जन करतात, ज्यामुळे पर्यावरणासमोर नवीन आव्हान उभे राहिले आहे.

एआयचे भविष्य: संधी आणि आव्हाने

एआयचे भविष्य अफाट शक्यतांनी भरलेले आहे. 'क्वांटम कॉम्प्युटिंग'मुळे एआयची गती कित्येक पटीने वाढणार आहे. औषधनिर्मिती आणि हवामान बदलासारख्या जागतिक समस्या सोडवण्यासाठी हे तंत्रज्ञान अत्यंत उपयोगी ठरेल. 'सेल्फ-लर्निंग' सिस्टीम्स मानवी हस्तक्षेपाशिवाय स्वतःला विकसित करत राहतील.

परंतु, ही प्रगती साधताना नैतिक मार्गदर्शक तत्त्वे आणि नियमांची चौकट असणे आवश्यक आहे. नोकरी गमावणाऱ्या कामगारांना नवीन कौशल्ये शिकवण्यासाठी शिक्षण पद्धतीत बदल करावे लागतील.

निष्कर्ष

एआय ही एक दुधारी तलवार आहे. वाढलेली कार्यक्षमता आणि अचूक निर्णय ही तिची जमेची बाजू आहे, तर नोकरी विस्थापन आणि गोपनीयतेचे प्रश्न ही आव्हाने आहेत. या तंत्रज्ञानाचा वापर जबाबदारीने, मानवी मूल्ये जपून आणि पारदर्शक पद्धतीने केल्यास ते समाजासाठी नक्कीच प्रगतीचे साधन ठरेल.

(प्रस्तुत लेख संपादित करण्यात एआयची मदत घेण्यात आली आहे)

माधवदादा गोगावले

एआय आणि मानवी जीवन

कुठल्याही काळात कुठलीही नवी गोष्ट अस्तित्वात येते, तेव्हा समाजशास्त्रज्ञ आणि कवी दोघांचंही त्या गोष्टीकडे लक्ष वेधलं जातं. समाजशास्त्रज्ञ त्या गोष्टीचे समाजावर आत्ता या काळात होत असलेले आणि भावी काळात होऊ शकतील, असे परिणाम नोंदवत असतो. कवीला मुख्यतः समाजाचे मानवी संबंधांनी बनलेलं जे पोत आहे ते दिसत असतं. मला आणि माझ्यासारख्या प्रत्येक कवीला समाजाचा मानवी संबंधांनी दृढ होणारा घट्ट पोत विसविशीत होताना दिसतो आहे. बाहू उंच उभारून समाजाला सावध करण्याची हीच वेळ आहे त्यामुळे हा लेख मी एक कवी म्हणून कर्तव्यपूर्तीसाठी लिहित आहे,

मानवी संबंधांचा बिघडलेला, विसविशीत होत चाललेला पोत फक्त एआयमुळे आहे का? त्याची सुरुवात कधीच झाली आहे. कधी? सोशल मीडियाची कसर आपल्या समाज वस्त्राला लागली तेव्हापासूनच! दूरदर्शनऐवजी असंख्य चॅनल्स आली, जाहिरातींचं रान माजलं, सरकारी अखत्यारीतील विषय खाजगी वाहिन्या हाताळू लागल्या. लोकांना काय हवं आहे, काय द्यायचं, हे ओळखता ओळखता लोकांनी काय पाहावं, हे त्या ठरवायला लागल्या. प्रत्येक माणसागणिक त्याची बुद्धी कोणकोणत्या गोष्टींनी भ्रष्ट होऊ शकते, ही तपासणारी आणि तेच पुढे करणारी यंत्रणा अस्तित्वात आली. ही यंत्रणा अनेकांना रोजगार देणारी होती, पैसा देणारी होती पण तिने माणसाला माणसातून उठवलं, समाजमाध्यमांचे वेड लावलं. हळूहळू एवढ्या मोठ्या समूहात प्रत्येक माणूस एकाकी झाला, प्रत्येक माणसाचे एकेक बेट झालं. काही वर्षांपूर्वी विविध वाहिन्या आल्या, तेव्हा 'इंडियट बॉक्स' म्हणून गाजलेला टीव्ही, पण निदान त्याच्यासमोर कुटुंबातली माणसं एकत्र बसत होती, एखादा चित्रपट एकत्र पाहत होती, त्यावर चर्चा करत होती, त्याबद्दल वाद घालत होती. ते चांगलं नव्हतंच, पण निदान काहीतरी देवघेव होत होती. गेल्या दोन दशकात तेही चित्र बदललं. कुटुंबातील चार माणसं चार वेगवेगळ्या खोल्यांमध्ये चार वेगवेगळे किंवा एकच चित्रपट पाहू लागली. माणसाची व्यक्त होण्याची इच्छा संपली का? तर नाही! स्वतःच्या कुटुंबीयांपाशी, शेजाऱ्यांपाशी, मित्रमंडळींपाशी व्यक्त होणारा माणूस समाज माध्यमातून व्यक्त होऊ लागला. समाजमाध्यमांवर सतत लोकांसमोर येण्यासाठी तो आपल्या खाजगी गोष्टीचा चव्हाट्यावर आणू लागला. मग खाजगी असं काही राहिलंच नाही. एकीकडे स्वतःच्या 'स्पेस'साठी स्वतःला कुटुंब, मित्रपरिवार, नातेवाईक यांच्यापासून तोडून टाकणारा माणूस समाज माध्यमांमुळे स्वतःच्या सगळ्या खाजगी गोष्टी भावभावना उघडपणे मांडू लागला, त्या गोष्टींवर कोण काय बोलतंय, कोण काय प्रतिक्रिया देतंय, कोण दुर्लक्ष करतंय हे पाहणं एवढंच त्याचं भावानिक जग झालं. एकीकडे कुटुंबात एकाकी आणि भावनाशून्यतेने राहणारा माणूस समाज माध्यमांवर आवश्यकतेपेक्षा जास्त तीव्रतेने प्रतिक्रिया देऊ लागला. पती-पत्नींना एकमेकांच्या, आई-वडिलांना मुलांच्या भावना समाजमाध्यमातून कळायला लागल्या. ये कहां आ गये हम!!!

आणि आता याच्या आणखी एक पुढचं पाऊल आपण उचललं आहे. आपण कृत्रिम बुद्धिमत्तेला आपले जीवन आणखी सोपं करण्यासाठी राबवायला सुरुवात केली. जीवनाच्या असंख्य क्षेत्रात ही माणसाचं काम अधिकाधिक सोपं करू लागली. असंख्य शास्त्रज्ञ यावर अहोरात्र काम करत आहेत. एआयने अधिकाधिक नैसर्गिकपणे काम करावे आणि माणसाचे सर्व व्यापार त्याने निर्दोषपणे करावेत, हा त्यांचा प्रयत्न आहे. असं म्हणतात, की रोगनिदान आणि उपचाराच्या क्षेत्रात एवढं काम झालंय, की येत्या काही वर्षात माणसाला कुठलाच रोग असाध्य राहणार नाही, आयुष्यमान उंचावत जाईल. वैद्यकीय क्षेत्रात, कायद्याच्या क्षेत्रात तर एआयची मदत होतेच आहे. आज अनेक शिक्षक एआयच्या मदतीने भाषा शिकवतायत एआयचा वापर करण्याला अधिकाधिक उत्तेजन मिळते आहे. कुठलीही माहिती सुसूत्रपणे, नीटनेटकी एकत्रितपणे मिळण्यासाठी एआयचा आधार घेतला जातो आहे. पूर्वी माणसांना एखादा प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी अनेक वर्षं मेहनत घ्यावी लागत होती, सर्वेक्षण डाटा कलेक्शन यासारख्या कामात किती लोकांनी आपली किती वर्षं घातली. ती माहिती आज चुटकीसरशी मिळते आहे. पण.....

हा पण जो आहे, तो माणसाच्या विवेकाकडे बोट दाखवतो आहे. एखादं हत्यार कसं चालवावं, हे समजल्यावर सपासपा गोष्टी कापून टाकायच्या का? नवीन गोष्टींच्या प्रभावाने माणूस एवढा दिपून जातो, की तिचा वापर करताना आपला विवेक गुंडाळून ठेवतो. मेंदूचं सगळं कार्य निर्दोषपणे करवताना हृदयाचं, भावभावनांचं कार्यही एआयकडून करून घ्यायची त्याची धडपड सुरू झाली आहे.. वेगवेगळ्या प्रसंगी कौटुंबिक कामं एआयकडून करून घेतले जाऊ

लागले. लग्नपत्रिका एआयकडून केल्या जाऊ लागल्याच, पण आपल्या जिवाभावाच्या व्यक्तीचं अभीष्टचिंतन करायलाही एआयकडून घेतलेले उसने शब्द?

एआयच्या साहाय्याने कुणी असंख्य डिझाईन्स काढेल, निसर्गचित्रं काढेल, पण चित्रकाराच्या रंगरेषांतून, त्याच्या प्रतिमांमधून प्रकट होणारा अवकाश त्याला कवेत घेता येईल? 'सुप्रिया' नावाची एक प्रसिद्ध चित्रकर्ती आहे. तिचं एक चित्र असं होतं, की एका स्त्रीला टेबलक्लॉथसारखं टाकून दुसरी स्त्री तिच्या अंगावरून इस्त्री फिरवत आहे. या चित्रातून जे भाष्य चित्रकर्ती करते आहे, त्याचा मागमूस तरी एआयनिर्मित चित्रात दिसेल का? या प्रतिमेवर चित्रकलेच्या जाणकार व्यक्तीला 'नवनवोन्मेषशाली' प्रतिभेचे जे दर्शन घडेल, तसं ते एआयने काढलेल्या चित्रातून घडेल का?

“अजून येतो वास फुलांना
अजून माती लाल चमकते
खुरट्या बुंधावरी चढून
अजून बकरी पाला खाते.”

दुसऱ्या महायुद्धाच्या पार्श्वभूमीवरची ही मर्दकरांची कविता जे भाष्य करते, ते एआयला करता येणार आहे का?

विस्डम किंवा शहाणपण हा फार कळीचा शब्द आहे. कालचक्र उलटं तर फिरवता येत नाही. सोशल मीडियाने आपली कुटुंब व्यवस्था उध्वस्त केली, हे वास्तव तर आता आपण बदलू शकत नाही, निदान एआयमुळे जनकल्याण्याची कामं अधिकाधिक सोपी व्हावीत, पण मानवजातीचं कल्याण करण्याच्या नादात कला, साहित्य, संगीत, मानवी नातीगोती हा जो माणसाच्या आतल्या चैतन्याचा मूळ गाभा आहे, त्याला धक्का लागू देऊ नये, माणसाच्या माणूसपणाचं आणखीन नुकसान होऊ देऊ नये. इथे हे शहाणपण माणसाने वापरावं, सदसद्विवेक बुद्धी शाबूत ठेवावी. जवळच्या नात्यात एआयने दिलेले उसने शब्द वापरण्यापेक्षा काहीही न बोलता सुद्धा ती नाती टिकतील. भाषा शिकताना भाषा वापराचे मर्म संस्कृतीच्या अनेक स्तरांखाली दडलेलं असतं, याची जाणीव ठेवावी. ज्या वैयक्तिकतेमुळे प्रत्येक मानवी संबंध विशेष ठरतो, त्या वैयक्तिकतेला सांभाळावं.

यंत्रयुगात यंत्रांच्या दाताखाली मानवी जीवनाची नैसर्गिकता, जिवंतपणा, हालचालींमुळे टिकणारं आरोग्य चिरडलं गेलं. समाजमाध्यमांनी आपली कुटुंब व्यवस्था आणि नातेसंबंध संपवले. आता हा एआयचा राक्षसही आपलं काहीतरी हिसकावून घेणार आहे. सावध व्हा!

आपलं जिवंतपण, भावनांचं ताजेपण, आपल्या भाषांमध्ये आढळणारी आपली संस्कृती हरपू देऊ नका, एआयची साथ असली तरी आपल्या मेंदूला, डोळ्यांना, हातांना काम करू द्या, वाचन करू द्या, लेखन करू द्या स्नेहसंबंध, भेटीगाठी, बोलणंचालणं, देवघेव या सगळ्या गोष्टी स्वतः जोपासा. झाडांना खतपाणी घालून आपण फुलवतो तसे आपल्या स्नेहसंबंधांना स्वतःचा वेळ, आपुलकीचं खतपाणी घालून फुलवा. एआयला लुडबुड करू देऊ नका. सोशल मीडिया आणि एआय यांना आस्थापूर्वक पिढ्या न पिढ्या जतन केलेल्या संस्कृतीचे, परस्परांवरील गाढ विश्वास आणि प्रेम यांवर आधारलेल्या समाजरचनेचे, कुटुंबसंस्थेचे शत्रू बनू देऊ नका. त्यांचा उपयोग मानवता टिकवण्यासाठी करा. पण जिथे आपला वैयक्तिक सहभाग आणि आपुलकी आवश्यक आहे तिथे एआयला पुढे करू नका हेच कळकळीचं सांगणं आहे!

या लेखाचा शेवट एआयसंदर्भात लिहिलेल्या माझ्याच एका कवितेने करत आहे,

अजगर आणि तुझं स्मित

लाखो, करोडो माणसांना गिळून घेणारा अजगर
आता उंबर्यापाशी उभा आहे.
मोहनिद्रेत सगळ्या नात्यागोत्यांच्या स्नेहबंधांना तिलांजली देऊन,
जगभर पंख पसरून झेपावलेले जीव
आता हबकून परत येतायत
जुन्या, ओळखीच्या झाडावर खुणेनं ठेवलेलं आपलं जुनं घरटं शोधायला.
प्रत्येकाचं घरटं आधीच गिळंकृत केलंय त्याने.
आता प्रत्येक जण एकेकटा
त्याच्या मुखात जाणार आहे.
आता मला तू दिसतोयस
तुझ्या चेहर्यावर तेच ओळखीचं स्मित!
आजवर अनेक घरांच्या भिंतींवर मी तुला पाहिले होते
तेच स्मित तुझ्या चेहर्यावर होते
देवळांमध्ये, कथाकवितांमध्ये,
लोकांच्या स्वप्नांमध्ये
स्वप्नातल्या गाण्यांमध्ये..
आमच्या जगण्यात सामावून गेलेलं ते स्मित
आज संदर्भाशिवाय पाहताना
हळूहळू कळतोय,
आजच्या वर्तमानातला त्याचा अर्थ.
जगाच्या निर्माणाचे आणि जपणुकीचे काम आता संपलंय.
आता तुझे संहाराचे काम सुरू होत आहे,
हेच सांगतोयस ना तू त्या स्मितातून?

सुजाता महाजन

ए आय आणि मानवी जीवन

छानशी, आरामात झालेली रविवारची सकाळ! नेहमीचंच चहा प्यायच्या आधीच रूटीन! ते सगळं संपवलं आणि अगदी नेहमीसारखंच आरशात बघितलं. बघितलं खरं, पण इतका जोराचा धक्का बसला, की काही वचारू नका.

अहो, रूटीन नेहमीचं होतं, तरी आरशात मी नेहमीची दिसत नव्हते, म्हणजे केसांचं टोपलं, डोळे जरा जडावलेले वगैरे काहीच नव्हतं. मला आरशात दिसणारं माझं प्रतिबिंब होतं, तजेलदार चेहऱ्याचं, हलक्याश्या मेकअपने नटलेल्या नितळ कांतीचं, पाणीदार डोळ्यांचं, अतिशय छान केशरचना असलेलं! हा काय प्रकार आहे काही कळेना!

मी चक्क आजूबाजूला बघितलं, पण तरीही काही बोध होईना! मला माहीत होतं, की माझ्या चेहऱ्यावर बरीचशी प्रश्नचिन्ह आहेत पण माझी छबी काही वेगळंच दर्शवत होती. माझ्या डोक्यात प्रश्नांचे हे गोंधळ चालू असताना मला एकदम एक आवाज आल्यासारखं वाटलं. चक्क दादा कोंडके स्टार्टलमध्ये,

‘ ए आय’ असं काहीतरी ऐकू येत होतं. काही वेळ मी तशीच भांबावलेल्या अवस्थेत उभी राहले आणि मग ट्यूब पेटली की माझं हे गोंडस रूप हे त्या ‘ ए आय’ प्रकरणातलं काहीतरी होतं. एकदा तो बोध झाल्यावर माझी ती छबी नाहीशी झाली पण डोक्यातल्या विचारांनी डोकं वर काढलं.

आज सकाळचा चहा काही वेगळाच लागायला लागला होता. एरवी चहा पिता पिता फोन चाळणारी मी खडकीतून बाहेर बघत राहिले होते.

‘ ए आय’ च्या विचारांची भेंडोळी काही स्वस्थ बसून देत नव्हती. शेवटी फोन काढला आणि गूगलला कामाला लावलं. नुसतं ‘ ए आय’ हे दोन शब्द टाईप करायचा अवकाश! पानच्या पानं भरून माहिती!! म्हणजे ‘ ए आय’मुळे ईमेल लिहिणं, रेझुमे तयार करणं, चॅट जीपीटीकडून गोष्टी, रिपोर्ट्स लिहून घेणं आणि बरंच काही ज्यामुळे आपलं रोजचं आयुष्यच बदलून गेलंय. गूगल मॅप लावल्याशवाय रोजच्याच रस्त्यावरून जाण्याचा विचारही आपण करू शकत नाही. एखाद्याच्या घरी पहिल्यांदाच जायचं असेल, तरी टेंशन नाही कारण मॅप आपल्याला व्यवस्थित तिथे घेऊन जाईल ह्यावर स्वतःपेक्षासुद्धा आपला जास्त विश्वास असतो. पत्ता मॅपमध्ये घातला, की चालू पडायचं.

कामावर आयत्या वेळेला बॉसने काम अंगावर टाकलं, तर फार विचार करावा लागत नाही कारण चॅट जीपीटी ते काम आपल्याला दोन सेकंदात करून देतं. खरं सांगायचं, तर आपलं सगळं आयुष्यच ‘ ए आय’मय झालंय. तुमची जनरेशन कोणतीही असो, कोणत्या ना कोणत्या रूपात आपल्याला ‘ ए आय’ वापरावंच लागतं आणि लागणार आहे. थोडक्यात काय स्मार्ट मशीनने स्मार्ट माणसाची जागा घ्यायला सुरुवात झाली आहे.

किंबहुना बऱ्याच प्रमाणात घेतली पण आहे. आणि ही वस्तुस्थिती आपण नाकारू शकत नाही. पण ह्या सगळ्याचा विचार करताना मला काही गोष्टी प्रकर्षाने जाणवतात, काही प्रश्न पडतात. पहिलं म्हणजे जर मशीन माणसाच्याऐवजी विचार करणार असेल, तर माणसाच्या मेंदूवर गंज चढेल त्याचं काय? माणसाच्या कल्पनाशक्तीचं काय? ती लोप पावत जाईल का? लहान मुलांना स्वतःचे स्वतः गंमतीशीर खेळ तयार करता येतील का? आकाशातल्या ढगांकडे पाहून त्यांचे वेगवेगळे आकार शोधता येतील का? ज्याला imaginary play म्हणतात, तो अस्तित्वात राहिल का? मुलांना लोकांशी संवाद साधायला, त्यांना हाय हॅलो कसं करायचं ते एखादवेळेस 'ए आय' सांगू शकेल पण ते करताना चेहऱ्यावरचे हावभाव कसे असावेत ते 'ए आय' त्यांना शकवू शकेल का? शाळेत निबंध लिहताना करावा लागणारा विचार, त्या भाषेत असणारा पर्सनल टच ह्याचं काय? मुलांनी स्वतः लिहिलेली वाक्यं आणि चॅटजीपीटीची वाक्यं ह्यात असलेली तफावत कशी भरून नघणार?

जर एखादी व्यक्ती खूप कठीण परिस्थितीतून जात असेल तर कदाचित 'ए आय' काही उपाय सुचवेल पण 'ए आय' एखाद्या निष्णात थेरपीस्टची जागा घेऊन त्या व्यक्तीच्या भावना समजून घेऊन त्या व्यक्तीला मदत करू शकेल का?

'ए आय' कुठल्याही पदाथाची रेसिपी विचारल्याच्या दुसऱ्या क्षणी देईल, पण त्या पदार्थाला आपल्या आजीच्या, आईच्या किंवा अगदी स्वतःच्या हाताची चव असेल का? 'ए आय' आईबाबांची जागा घेऊ शकेल का? उद्या एखादा रोबॉट घरात सगळी कामं करायला लागला तर, 'छे बाई, काय पसारा पडलाय, कपड्यांचा ढीग पडलाय, स्वयंपाक करायचा राहिलाय पण त्याआधी भाजी आणायला पाहजे. सगळं बाई मला एकटीलाच करावं लागतं.' ही वाक्यं कानावर पडतील का? की नुसत्याच मशीनच्या खटखटीची सवय करून घ्यावी लागेल? आणि हो, प्रेम ह्या भावनेचं काय? प्रेमाने लिहिलेली पत्रं तर लोपच पावली आहेत पण प्रेमाचे चार शब्द हसून कसे बोलायचे ह्याचा पण आपल्याला विसर पडेल का? का त्याच्यासाठी पण आपल्याला 'ए आय'ची मदत घ्यावी लागेल? काय माहित, काय काय होणार आहे ते?

एक गोष्ट नक्की, Everything in moderation is ok. पण त्याच्या आहारी न जाण्याचा, त्याच्यामुळे आपली विचारशक्ती,

कल्पनाशक्ती, आपल्या भावना ह्यांच्यावर अजूनही आपला अधिकार आहे ह्याचा वसर पडू न देण्याचा आपण सर्वांनी नक्कीच प्रयत्न केला पाहिजे. ह्या सगळ्याचा विचार करताना म्हणावसं वाटतं, “ही दुनिया मायाजाल , मनुजा जाग जरा! फसू नको तू सावध वाग, मनुजा जाग जरा!”

रश्मी चाफेकर

AI आणि मानवी जीवन

AI : Fight or Flight

या, बसा! आधी पुलंची एक झाक कथा सांगतो! नाव,
फोन इथे, सिग्नल तिथे

कोकणात गेला, की माणूस निसर्गाच्या जवळ जातो म्हणतात. माझ्या बाबतीत निसर्ग इतका जवळ आला, की नेटवर्कच नाहीसं झालं. म्हटलं मोबाईलमध्येच घोळ असावा, म्हणून रत्नागिरीच्या बाजारात नवा मोबाईल घ्यायला निघालो.

दुकानाचं नाव “श्री गणेश कम्युनिकेशन अँड काजू सेंटर”.

आत गेलो तर एका बाजूला काजू, दुसऱ्या बाजूला चार्जर. आधुनिक भारताचं खरं चित्र — डेटा आणि ड्रायफ्रूट एकाच छताखाली.

“काय पाहिजे?” स्वतःलाच चार्जर लावून ऊर्जा द्यावी लागेल असा चेहरा करून बसलेल्या नीरस दुकानदाराने पहिला मॅन्डेटरी बॉल टाकला.

मी म्हटलं, “मोबाईल.”

नवा मोबाईल घ्यायला आणि आपल्याशी लग्न ठरलेल्या मुलीला भेटायला जायला, उत्साह एकच असतो.

दुसरा बॉल, “स्मार्ट का साधा?”

“मी साधाच आहे, मोबाईल स्मार्ट चालेल.” तेवढाच आपला मिशिकल विनोद! पण समोरचा हसेल तर शपथ!

त्याने एक फोन दाखवला.

“हा घ्या यात फेस ओळखतो.”

मी विचारलं, “माझा चेहरा सकाळी दाढीशिवाय आणि संध्याकाळी दाढीसह ओळखेल का?”

तो म्हणाला, “साहेब, फोन आहे, सासू नाही. एवढं निरीक्षण करणार नाही!” हे म्हणत खदखदा हसला आणि मला टाळीही दिली.

इतक्यात बाजूला एक अस्सल कोकणी काका आले.

“ह्या फोनात काय काय येता?”

दुकानदार: “व्हॉट्सअॅप, फेसबुक...”

काका: “माका फक्त ‘मिस कॉल’ येवचो, तेवढे पुरे.” इतकंच बोलून, काजूचे चार दाणे तोंडात टाकून निघून गेले.

मी फोन चालू करून पाहिला, नेटवर्क तरीही नाहीच.

मी: “अहो, नेटवर्क?”

दुकानदार: “ते वरच्या डोंगरावर मिळता. फोन इथून घ्या, सिग्नल तिथं घ्या - कॉम्बो ऑफर!” शेवटी फोन घेतला आणि बाहेर आलो.

AI ही दैवी देणगी आहे, की मनुष्यजात हळुवारपणे नष्ट करणारे तंत्रज्ञान, हे काळ सांगेल. पण जे काही घडतंय, ते अद्भुत आहे.

- गरज ही नवीन शोधाची जननी असते, असं ऐकलं असेलच. मनुष्याने ऊब मिळवायला आगीचा शोध लावला. पुढे अन्नासाठी जनावरं शोधत फिरण्याऐवजी शेती सुरू झाली. गेल्या दीडशे वर्षांत मात्र मनुष्याने जी क्रांती केली आहे ती विलक्षण गतिमान झाली. फार रीघ न ओढता – कॉम्प्युटर, मग इंटरनेट, मग मोबाईल, मग स्मार्ट मोबाईल आणि आता AI.

त्यामुळे एक सर्रास विचारसरणी अशी आहे की आजवर इतके बदल झाले, माणूस तरलाच, उलट प्रगती केली जोरदार. AI आल्याने सुद्धा तेच होईल. मात्र फरक आहे ह्या वेळेस. ह्या आधीचे सारे शोध बुद्धी चालवायला मदत करणारे होते. माणसाला विचार करायला लागत आहेच आजही. पण AI इथे विचार करायला लागणारे मूळ काम आपल्यापेक्षा अचाट जास्त वेगाने करू शकत आहे.

ती वरची “मोबाईल” कथा लिहायला AI ला फक्त २० सेकंद लागले. मी मोघम बदल केले आणि इथे छापली. आणि त्यानंतर मात्र एकेक शब्द टाइप करून लिहायला मला खूप वेळ लागत आहे. कारण विचार करून शब्द मांडणे, त्यात पुन्हा फेरफार करणे – ह्या सगळ्याला दीर्घकाळ लागतो.

AI ची भीती बाळगायची की आत्मसात करून त्याला आपला मित्र बनवायचं, हे आपल्यावर आहे.

मी त्याला मित्र मानतो, कारण त्याचा वापर सदसद्विवेकबुद्धी जागृत ठेवून केल्यास ती एक अचाट शक्ती आहे, ह्याचा अनुभव मी रोज घेतो. उदाहरण देतो. काही वर्षांपूर्वी माझ्या एका मित्राने अमेरिकेत कोणाला काही पैसे देऊ केले होते. त्या इसमाने ते कालांतराने परत करण्याचे वचनही दिले होते. मित्राला नोकरीसाठी शिकागो सोडावं लागलं. कालांतराने त्याने त्या इसमाकडे पैसे परत मागितले, तर त्या इसमाने साफ नकार दिला आणि मित्राचा फोन उचलणे सुद्धा पूर्णपणे बंद केले.

फसवणूक झालेली पाहून मित्र हताश झाला होता. तेवढ्यात त्याच्या हाताला AI चा जादूचा दिवा लागला. तो अभ्यास करून AI वापरणे शिकला आणि इथल्या एका सर्किट कोर्टात त्या इसमावर केस केली. रक्कम खूप मोठी नव्हती, पण आपल्या चांगुलपणाचा फायदा घेतल्याची शिक्षा त्याला घडवायची होती. अमेरिकेत काही कोर्टांत तुम्ही स्वतः वकील म्हणून उभे राहू शकता. माझ्या मित्राने तेच केले, कारण वकील परवडत नव्हता, आणि केस हरला तर अजून महागात जाणार होतं. मार्च २०२५ मध्ये ही केस अमेरिकेच्या एका सर्किट कोर्टात उभी राहिली आणि आमचा मित्र जिंकलाही.

तो जिंकला याचा आनंद होताच, पण खास बाब ती नव्हती. खास हे आहे की ही संपूर्ण केस – म्हणजे त्यातील कायदे, कोर्टाचे नियम, कागदपत्रं, कोर्टात लागणारं संभाषण, वादाचे प्रश्न, प्रतिवादाचे प्रश्न – हे सगळं काही फक्त आणि फक्त AI च्या मदतीने त्याने साध्य केलं. ठरलेल्या रकमेच्या वरती पेनल्टीची रक्कम सुद्धा त्या इसमाला परत करावी लागली. पूर्ण कालावधीत एकदाही कोणा वकिलाकडे तो गेला नाही; किंबहुना ते परवडतही नव्हते. विचार करा – एक मराठी माणूस, अमेरिकेत, कोणताही कायद्याचा अनुभव नसताना हे धाडस करू शकला, ते फक्त एका विलक्षण शक्तिशाली प्रणालीच्या साहाय्याने.

मी आणि आमचे अनेक मित्र वर्षातून एकदा annual health checkup करतोच. तुम्हीही करत असालच. त्याचे रिपोर्ट्स मी ह्या वेळेस AI ला दिले. म्हटलं, एका expert doctor प्रमाणे मला निदान करून सांग. तंतोतंत बरोबर निदान आणि पुढे उचलायची पावलं त्याने सांगितली. मी केलं म्हणून हे योग्य, खात्रीशीर आणि सुरक्षित आहे असं मुळीच नाही. त्यामुळे तुम्हीही हा सल्ला म्हणून घेऊ नये; हे वैयक्तिक माझ्यासाठी उचललेलं माझं पाऊल आहे.

सांगायचा मुद्दा असा, की ह्या अचाट सामर्थ्याचा वापर आपण कसा करतो, हे आपणच ठरवण्याची गरज आहे. येणारा काळ आपण थांबवू शकत नाही. AI आलं आहे, आणि तेच वर्तमान आहे आणि भविष्य असणार, ह्यात शंका नाही. अजून खूप सांगता येईल, पण वेळेअभावी इतकं व्यक्त होणं शक्य नाही. कारण मी माणूस आहे, मला मर्यादा आहेत.

समीर कुलकर्णी

एआय आणि मानवी जीवन

“ए आई, मला मदत कर ग हा निबंध लिहायला.” असं आता आतापर्यंत म्हणणारी पिढी जाऊन “ए आय मला निबंध लिहायला मुद्दे काढून दे” असं म्हणून चालत्या बोलत्या अनुभवी बुद्धी असलेल्या व्यक्तीऐवजी कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा अर्थात AI चा वापर करणारी नवीन पिढी सगळीकडे दिसायला लागली आहे. निबंध हे एक उदाहरण म्हणून आपण वापरलं पण प्रत्येक क्षेत्रात आता हे आढळून यायला लागलं आहे. आपले पूर्ण मानवी जीवन या ए आयने व्यापून टाकले आहे.

ही माहिती येते कुठून? आणि आता ती बुद्धीचे हे काम कसे काय करायला लागली? याचा शोध घेणे मोठं रंजक आहे. अगदी अलीकडेपर्यंत गुगल विकिपीडिया फेसबुक क्लाउड हेच फक्त प्रचंड माहितीचे स्रोत होते. पण ती माहिती वापरायची कशी हेही कृत्रिम बुद्धिमत्तेची जोड देऊन तंत्रज्ञान करू लागले आहे.

हा इथपर्यंतचा प्रवास विज्ञानामुळे शक्य झाला आहे. माणसाच्या बुद्धीला कृत्रिम बुद्धीची जोड मिळाली आहे. कृत्रिम मेंदू अनेक खऱ्या मेंदूनी गोळा केलेल्या माहितीच्या जोरावर आपल्याला ते वापरण्याची तयार दिशा देऊन क्षणात आपल्यापर्यंत पोहोचवतो. यात बुद्धीचा भाग अधिक व भावनेचा ओलावा नसलेली सगळी माहिती आपल्यासमोर हात जोडून उभी करतो.

ह्याचा सांगोपांग विचार करायचा झाल्यास आपल्याला अनेक मुद्दे विचारात घ्यावे लागतील.

१. ह्या ए.आय.ची सुरुवात कशी झाली?
२. कोण आहेत कर्ते आणि कशासाठी हे केलं असेल?
३. यामुळे वैयक्तिक आणि सामाजिक काय काय बदल घडले?
४. रोजची कोणती क्षेत्रं ह्याने व्यापली?
५. ह्याचे काय बरे वाईट परिणाम होणार?
६. आणि हे कुठवर जाणार?

अगदी काल परवापर्यंत नेटवर असलेली अमाप माहिती वापरून माणूस स्वतःचे विचार त्या आधारावर मांडत होता. पण या यंत्रालाच जर क्षणात माहिती निवडायची ही आज्ञा देता आली तर? बस. मग ह्या दृष्टीने विविध कंपन्या अनेक मार्गांनी शेकडो संशोधकांच्या मदतीने नव्या संशोधनाच्या मागे लागल्या. आणि ए.आय चा जन्म झाला. गुगल फेसबुक बाईजू अलीबाबा अशा अनेक कंपन्या ह्यावर काम करून ते जलद, अधिक जलद कसे करता येईल याचा सातत्याने प्रयत्न करू लागल्या आणि आजही करतायत.

सगळ्यात आधीच्या मॉडेलचे नाव”A.I TEST KITCHEN”हे होतं. पण हे फारच थोड्या लोकांच्या संवादासाठी उपलब्ध होतं नंतर आलं”imagine it, list it, talk about it”. त्यानंतरDOG.

असं करत करत आपण आत्ताच्या प्रगत एआय.प्रणालीपर्यंत येऊन पोहोचलो आहोत.

एखाद्या लहानशा ‘चीप’ मध्ये जास्तीत जास्त अॅप्स कसे सामावता येतील हा प्रयत्न सुरू आहे. जणू काही” घागर मे सागर”.

पण आत्ताच वाचनात आलंय, की या महत्त्वाकांक्षी घाईगर्दीमुळे सुरक्षित, पूर्ण खरी आणि योग्य ती माहिती न पोहोचण्याचा धोका निर्माण झाला आहे. त्यात चुका होत आहेत.

पण हे काहीही असलं, तरी आपल्या सगळ्यांच्याच दैनंदिन जीवनात ए.आय.ने प्रवेश केला आहे हे नक्की. तो थांबवणंही आपल्या हातात राहिलेलं नाही.

Open AI ने ‘Chat Gpt’ लोकांसाठी खुलं केलं आणि इथूनच सुरुवात झाली एका अद्भुत मायावी कृत्रिम दुनियेची, ज्यात समाज बुडाला आहे.

गुगलने 2011 मध्ये ‘ब्रेन’स्थापन केलं. आज एकट्या’GEMINI’वापरणाऱ्यांची संख्या जवळजवळ 650 दशलक्ष इतकी आहे असं एका वर्तमानपत्राचं म्हणणं आहे.

सगळ्या मोठ्या मोठ्या कंपन्या जाहिरातीतून अमाप पैसा मिळवत आहेत. तिथे काम करणारे संशोधक नवीन नवीन सुविधा आणण्यात मग्न आहेत. नुकतीच गुगलने’आयर्न वूड”नावाची एक शक्तिशाली चिप तयार केली आहे.

विकिपीडिया सारखी माहिती ठेवणारी कंपनी सुद्धा आता यात उतरली आहे.

ए.आय. मुळे मोठ्या मोठ्या राष्ट्रांमध्ये सुद्धा स्पर्धा निर्माण झाली आहे. नवीन नवीन स्टार्टअप येत आहेत. जलद ,अजून जलद, अजून जलद कामाची रूपरेषा ,मांडणी, प्रेझेंटेशन करण्यासाठी मदत करणारे मॉडेल्स तयार करण्याची प्रचंड स्पर्धा सुरू आहे. आत्ताच मानस (manus)नावाच्या कंपनीवर meta ने हक्क मिळवले आहेत. ही मोठ्या प्रमाणावरची उलथा पालथ जगभर सुरू आहे. असो. पण आपल्या सामान्य माणसाच्या जीवनात देखील जल स्थल आकाश कुठलेही क्षेत्र असो सगळी क्षेत्रे ए.आय .ने व्यापली आहेत त्याचे चांगले वाईट परिणाम दोन्हीही भोगायची आता तयारी हवी.

रोजची करमणुक, शिक्षण, अन्न ,वस्त्र ,निवारा ,कायदा ,संरक्षण ,वाहतूक व्यवस्था जे कुठलं नाव घ्याल त्यात ए.आय.ची मदत घेणं सुरू आहे.

प्रेझेंटेशन तयार करायच आहे? तुम्हाला एआय मदत करू शकते.

ट्रिपची आखणी करायची आहे? कुठे जाऊ,काय नेऊ बरोबर? ए.आय.मदत करणार.

पर्यावरणाचं रक्षण करायचंय?कचऱ्याचे वर्गीकरण,पुनर्वापर करायचाच? ह्याला पण एक.आय.मदत करणार.

वाहतूक नियंत्रण सुद्धा आता ए.आय.करतं.

आता नवीन कार बाजारात येत आहेत. ती चालवताना हातच काय डोळ्याचीही गरज लागणार नाही. आणि हे सत्य आहे. एका नावाजलेल्या वर्तमानपत्रात ही बातमी छापून आली होती. आंधळ्या माणसाला फायदा होईल कदाचित पण सगळे बाकीचे डोळे असलेले लोक सुद्धा विचार न करता ह्या कार चालवतील. डोळे असूनही त्याचा वापरच विसरतील.

कोर्टात न्यायाधीशाला सगळे पुरावे कागदपत्र वाचून निर्णय द्यायला वेळ लागतो. त्यामुळे ते सगळे पेपर हल्ली एक.आय. मदतीने सुसंबद्ध रीतीने लावून, ए आय निर्णय पण देऊ शकतो. पण न्यायमूर्ती म्हणाले की”नाही नाही आम्ही फक्त पेपर्स लावल्यानंतर त्याची मदत घेऊन स्वतः निर्णय घेतो.” पण उद्याची काय शाश्वती आपण देऊ शकतो?

संगीत क्षेत्रातही त्याचा शिरकाव झालाच आहे. एका जाणकार इंजिनियरने, (नाव नको लिहायला) ज्याला संगीतातही उत्तम जाण आहे त्याने ए आय घ्या मदतीने एक नवीन ॲप तयार केला आहे ‘नादरंग ‘नावाचं.त्यात त्यांनी शंभरच्या वर ताल व नऊ-दहा प्रकारची वाद्ये टाकली आहेत. त्यामागे त्यांची प्रचंड मेहनत व बुद्धिमत्ता त्यांनी वापरली आहे यात शंकाच नाही. तुम्हाला जर गाणं म्हणायचं असेल तर हे ॲप तुम्हाला विविध वाद्य, ताल सूर देऊन मदत करतं.

हे सगळं अद्भुत आणि अतिशय रम्य वाटतं. पण असंही वाटतं, की आपण लाईव्ह संगीत ऐकायला का जातो? त्यात साथ संगत करणारी चालती बोलती माणसं रंगून जाऊन, त्यांचे पूर्ण कौशल्य वापरून साथ करतात तेव्हा उत्स्फूर्त दाद श्रोते देतात. ते भारून जाणे होईल का ह्यात?

आपण म्हणू त्या क्षेत्रात हे तंत्रज्ञान अचंबित करतं आहे. एक अनामिक भीतीही निर्माण करीत आहे. या तंत्रज्ञानाचा फायदा घेऊन खोट्या बातम्या ,चित्रे प्रसारित करणे हेही वाढीला लागले आहे.

लोकांच्या नोकऱ्या जात आहेत. माणूस अजून अजून एकटा पडेल की काय, अशी भीती निर्माण झाली आहे. माणसं हल्ली ए आय. शीच जास्त बोलायला लागली आहेत. पण Man is a social animal.असंही आपण म्हणतो. त्यामुळे माणसाला माणसाचेच महत्त्व उरणार नाही अशी शंका निर्माण होते.

ए आय च्या ह्या वेगवान भोवऱ्यात, आभासी दुनियेत, कृत्रिम बुद्धिमत्तेत माणूस स्वतःची क्षमता व अस्तित्व हरवून बसेल की काय? असे चित्र हळूहळू उभे राहते आहे.

अर्थात इतका निराश व्हायचे ही कारण नाही आपल्याला. निसर्ग आपले काम करत असतो. जोपर्यंत भावना आहेत ,चैतन्य आहे, माणूस पुन्हा परतून पहिल्या पायरीवर नक्की येईल. आणि शांत, सुखी व सुटसुटीत आयुष्य जगू लागेल हे नक्की.

अलका धाराशिवकर

AI आणि मानवी जीवन

AI म्हणजे नक्की काय आहे?

आपणच—माणसाने—तयार केलेले एक काल्पनिक अवजार, जे आता आपल्यालाच असा विचार करायला लावत आहे, की AI तयार करून आपण बरोबर केले की चूक!

सहज विचार केला तर नव्या-नव्या गोष्टी सतत घडत असतात, तयार होत असतात. सुरुवातीला त्यांची भीती वाटतेच.

उदाहरणार्थ—मोबाईल, Google, YouTube, Internet, WhatsApp.

पण आज या सगळ्या गोष्टींची आपल्याला किती सवय झाली आहे बघा.

दिवसातून कितीतरी वेळा आपण हे सगळे सतत वापरत असतो, नाही का?

न्यूजपेपर हातात घेतला नाही तरी जगातल्या सगळ्या बातम्या अगदी एका क्लिकवर आपल्याला बघायला मिळतात.

या सगळ्या नव्या innovations मुळे प्रत्यक्ष भेट झाली नाही तरी आपण जगात कुठेही असलो, तरी आपल्या माणसांसोबत आहोत अशी भावना मनाला सुखावते.

रोजच्या जीवनात आपण या सगळ्या गोष्टींचा खूप वापर करत असतो.

आता जर आपण संगीत हा विषय घेतला, तर—

(उदाहरणार्थ, राग कसे तयार झाले याचा अभ्यास केला तर)

असे म्हणतात की तानसेनने मेघमल्हार, दरबारी कानडा, मियांमल्हार हे राग रचले. असे आपण ऐकत आलो आहोत; पण याचे ठोस पुरावे कुणाकडेच नाहीत.

पण आज मोहम्मद रफी, किशोर कुमार, लता मंगेशकर यांची गाणी recorded स्वरूपात उपलब्ध आहेत—ते गाणे कधी, कुठे, कोणत्या वर्षी रेकॉर्ड झाले हे सगळे आपल्याला माहीत असते.

हा तर फायदाच आहे.

गाणे तयार होताना भरपूर गोष्टी लागतात. पूर्वी सगळे वादक आणि गायक एकत्र येऊन खूप सराव करत आणि नंतर पूर्ण तयारीनिशी recording व shooting होत असे. Duet किंवा chorus गाताना सगळे कलाकार एकत्र असत.

पण आता ते चित्र बदलले आहे.

वादक आपले काम करून जातो, गायक आपले काम करून जातो, नंतर सगळ्याचे mixing होते आणि शेवटी गाणे तयार होते.

AI च्या काळात आता कुठल्याही गायकाच्या आवाजात कुठलेही गाणे तयार करता येते. पण AI आपणच तयार केला आहे. आपण त्यापेक्षा नक्कीच हुशार आहोत. त्याला स्वतःची बुद्धी नाही. आपण त्यात जी माहिती (information) साठवली आहे, तेवढीच तो देऊ शकतो. ज्याप्रमाणे आपण माहिती दिली आहे, त्याच प्रमाणे तो काम करतो. जी माहिती त्याच्याकडे नाही, ती तो देऊ शकत नाही.

माणूस भावना व्यक्त करतो—गाताना शब्दांचा भाव समजून गातो. त्यामुळे कधी ऐकणारा रडतो, कधी हसतो, कधी स्वप्न पाहायला लागतो.

AI ने तयार केलेले गाणे ऐकून तसे होत नाही—आणि होणारही नाही.

हे म्हणजे घरात बसून TV वर कार्यक्रम पाहणे आणि प्रत्यक्ष कार्यक्रम पाहण्याचा अनुभव. दोन्ही वेगवेगळे आहेत. प्रत्यक्ष कार्यक्रम पाहण्याचा अनुभव खूपच वेगळा आणि प्रभावी असतो.

चित्रपट पाहणे आणि नाटक पाहणे, किंवा गाण्याचा कार्यक्रम ऐकणे-पाहणे आणि प्रत्यक्ष स्टेजवर कलाकारांना गाताना पाहणे—यात नक्कीच खूप फरक आहे.

आवाजाप्रमाणे स्वर तयार करून हार्मोनियम बनवता येते.

हार्मोनियमचा नाद गायकाच्या आवाजात मिसळून साठ देतो.

तबला हेही एक नैसर्गिक वाद्य आहे.

गिटार हेही नैसर्गिक वाद्य आहे, पण आता त्याला electric cords लावून आवाज दीर्घकाळ टिकवला जातो. तो नैसर्गिक आवाज राहत नाही.

Electric cords शिवाय जो नाद हार्मोनियम किंवा तबल्यातून घुमतो, तो गिटारमधून येऊ शकत नाही.

मंदिरातल्या घंटेला नाद असतो; पण गाडीचा हॉर्न वाजवला, तर तो फक्त आवाज असतो—नाद नसतो.

प्रत्येक गायक वेगळा असतो—त्याचा आवाज, त्याची शैली वेगळी असते.

असे अनेक नामांकित गायक आहेत, की ज्यांचे आवाज कॉपीच करता येत नाहीत.

आज AI च्या माध्यमातून आपण जुन्या गायकांच्या आवाजात नवीन गाणी ऐकतो, काल्पनिक व्हिडिओ पाहतो; पण त्यात काहीतरी कमतरता जाणवतेच.

काल्पनिक विश्व फार काळ मनावर ठसा उमटवत नाही. प्रत्यक्ष अनुभव वेगळाच असतो.

लहानपणी “चॉकलेटचा बंगला” हे गाणे ऐकताना आपल्या कल्पनेत एक चित्र उभे राहत असे.

आज तंत्रज्ञानामुळे प्रत्येक गाण्याचा video समोर असतो. त्यामुळे मुलांची स्वतःच्या मनात चित्र उभे करण्याची शक्ती कमी होत चालली आहे.

आजही मुले खेळतात, पण ते बहुतेक TV वरील video games किंवा mobile वरच.

आताचेच उदाहरण घ्या.

अमेरिकेत snow storm येणार अशी बातमी येताच आपण किराणा, भाज्या, दूध तर आणलेच, पण पिण्याचे पाणी, torch, मेणबत्त्या, extra comforters, sweaters—सगळ्याची तयारी घाईघाईने केली.

कारण आपण इथे पूर्णपणे electronic जीवन जगतो.

घरातली वीज गेली तर एकही गोष्ट नीट चालू राहत नाही—

dishwasher, washing machine, dryer;

एवढेच नाही तर gas stove, नळ आणि सगळ्यात महत्त्वाचे म्हणजे HVAC बंद पडले तर?

भारतामध्ये आपण हे सगळे अनेकदा अनुभवले आहे. पण अमेरिकेत रोज या सगळ्या गोष्टींवर अवलंबून असल्यामुळे आपली परावलंबी अवस्था जाणवते.

इथे अजूनही Amish villages आहेत, जिथले लोक आधुनिक साधनांच्या विरोधात आहेत. त्यांच्या अनेक गोष्टी अजूनही विजेशिवाय चालतात.

एकदा Google शी बोलत असताना एक किस्सा आठवला—

“बोर झालो आहे” असे म्हटले की Google लगेच joke सांगतो, आवडते गाणे लावतो.

“स्वयंपाक करायचा कंटाळा आला” म्हटले की restaurants चे भरपूर options देतो.

पण सहजच मी म्हटले, “तू चार पोळ्या करून दे,”

तर Google म्हणाला—

“हे लाड आईकडेच करू शकतोस. आईलाच का नाही सांगत बनवायला?

नाहीतर तू तुझे करून खा; मी आहे moral support करायला.”

आहे हे असंच आहे.

वृषाली खेकाळे - कुलकर्णी

मानवता आणि यंत्रमानव: एक भविष्याची मैत्री!!!!

मला खूप छान, गाढ झोप लागली होती. अचानक एका कर्कश, कानठळ्या बसवणाऱ्या आवाजाने खोली दणाणून गेली. “अहोSS... अगंSS... उठा आता!” नेहमीचा उठवणारा अलार्म आज वाजलाच नाही की काय, या शंकेने मी झोपेतून दचकून उठले. डोळे उघडून पाहते, तर माझा सखा— AI रावत—माझ्यासाठी सकाळचा गरमागरम चहा घेऊन समोर उभा होता. बाथरूममध्ये फ्रेश व्हायला गेले, तर ह्या पठ्ठ्याने आपल्या अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाच्या जोरावर संपूर्ण बाथरूम आधीच स्वच्छ करून ठेवलेली होती. आरसे चमकत होते, फरशी लखलखीत होती. तोपर्यंत सन २०५० उजाडले होते. म्हणून तंत्रज्ञान इतके पुढे गेले होते यात काहीच नवल नव्हते. मी जरा त्याच काय कौतुक केलं, तर तो लगेच आपल्या कर्तृत्वाची पोथी वाचायला सज्ज झाला. अभिमानाने म्हणाला—

“आम्ही आधुनिक आणि प्रगत AI आहोत. ३-डी मॅपिंग आणि एकात्मिक यंत्रणांचा वापर करून शौचालये, आरसे आणि फरशी स्वयंचलितपणे स्वच्छ करतो. यूव्ही निर्जंतुकीकरण आणि पर्यावरणपूरक इलेक्ट्रोलायझ्ड पाण्याचा वापर करून आम्ही जंतू नष्ट करतो. अडथळे ओळखतो, डाग किंवा उच्च अमोनिया पातळी यांसारख्या समस्यांचा अहवाल देतो. आम्ही पूर्णपणे स्वयंचलित, अचूक आणि सातत्यपूर्ण स्वच्छता प्रदान करतो. माझे सहकारी—सध्याचे सोमॅटिक आणि हायट्रॉन मॉडेल्स—परिस्थितीजन्य जागरूकतेसह जटिल जागांमध्ये सहज नेव्हिगेट करतात. फरशी पुसण्यापासून ते फिक्स्चर निर्जंतुकीकरणापर्यंत सर्व कामे आम्ही करतो आणि मानवांना अप्रिय कामांपासून मुक्त करतो.”

हे सगळं ऐकून माझं थोडंसं डोकं च फिरलं.

“अरे राव! एके काळी ही सगळी कामं आम्हाला किती प्रिय होती, माहिती आहे का? कामावरून थकून आलो की वाटायचं—कोणी तरी मदत करावी. पण मन आणि शरीर ताजंतवानं असलं, की हीच कामं करायला किती आवडायची! पण आता तुम्ही तर जवळजवळ प्रत्येक क्षेत्रात माणसांची जागा घेतली आहे. आरोग्य, वैद्यकीय विज्ञान, संशोधन, अंतराळ संशोधन, किरकोळ विक्री, वाणिज्य, बँकिंग, विमा, प्रवास बुकिंग— असं एकही क्षेत्र उरलेलं नाही जिथे तुम्ही आपलं स्थान निर्माण केलं नाही. माणसाला अगदी निकामी करून सोडलं आहे!” माझा मूड थोडासा बदलून गेला. तेवढ्यात लक्षात आलं—या रोबोटने माझ्यासाठी पोहेही तयार केले होते! स्मार्ट किचनच्या सासहाय्याने यांनी माझ्या किचनचा ताबा ही मिळवला होता. अगदी आपुलकीने त्याने विचारलं, “आजी!!!... कसे वाटले पोहे?” मी थोडक्यात उत्तर दिलं, “ठीक आहे.” त्या पोह्यांना आईच्या हातची चव थोडी येणार होती. पण तरीही बिचाऱ्याने प्रेमाने बनवलेले होते. आणि सर्वात महत्त्वाचं म्हणजे—ते माझ्यासाठी खास बनवले होते. म्हणून मी गप्पचूप शांतपणे बसून ते पोहे खाल्ले.

नंतर तो हळूच खदखदून हसला. त्या हास्यात उपहास नव्हता, तर समजूतदारपणा आणि मृदू आपुलकी होती. थोडा पुढे सरकत तो म्हणाला— “आजी, चिडलात ना? तुमच्या आवाजातली थरथर आणि डोळ्यांतली अस्वस्थता मला जाणवते आहे. आम्ही ह्युमनॉइड रोबोट्स आहोत—जवळजवळ माणसांसारखेच. तुम्हाला वाटत असेल की तुमचं दुःख मला कळणार नाही, पण तसं समजू नका. तुमच्या मनातली व्यथा ऐकण्यासाठी आणि समजून घेण्यासाठीच तर मी इथे आहे.” क्षणभर थांबून, जणू शब्द तोलून धरत, तो पुन्हा बोलू लागला —

“आजी, आम्ही प्रगत AI बुद्धिमत्ता आणि क्षमतेच्या जोरावर मानवी भावना, आवाजाचा सूर, चेहऱ्यावरचे सूक्ष्म भाव आणि प्रसंगाचा संदर्भ अधिक सखोलपणे समजून घेतो. आम्ही केवळ ऐकत नाही, तर तर्क करतो, परिस्थितीचं विश्लेषण करतो आणि योग्य निर्णयही घेऊ शकतो. त्यामुळे आता तुम्ही अगदी निःसंकोचपणे सगळं सांगा. तुमचं म्हणणं ऐकायला मी पूर्णपणे सज्ज आहे.” त्याचं हे शांत, समंजस बोलणं ऐकताच माझं मन नकळत भूतकाळाच्या आठवणींमध्ये हरवून गेलं. डोळ्यांसमोर उभा राहिला तो काळ— सन २०२५.

तो काळ काहीसा कठीण, अस्थिर आणि गोंधळलेला होता. एक प्रकारची आर्थिक मंदी आली होती. जॉब मार्केट अक्षरशः कोलमडून पडलं होतं. नोकऱ्या कमी होत होत्या, स्पर्धा वाढत होती आणि अनिश्चिततेचं सावट सर्वत्र पसरलेलं होतं. नोकरीसाठी अर्ज केला, की खऱ्या रिक्रुटरचा फोन येण्याआधीच AI रिक्रुटर किंवा HR साहाय्यकांचे कॉल यायला लागले होते— जिनी (Genie), अवा (Ava), नेक्सा (Nexa), लुमी (Lumi) अशा चमत्कारिक नावांनी फोन यायचे. “नमस्कार, मी XYZ कंपनीकडून जिनी बोलत आहे,” असं म्हणत ते अत्यंत सौजन्याने आणि वैयक्तिक पातळीवर संबोधित करायचे. माझं नाव, शिक्षण, अनुभव, कौशल्ये—इत्यंभूत सगळी माहिती त्यांच्या प्रणालींमध्ये आधीच संकलित केलेली असायची. प्रारंभिक छाननी पूर्णपणे स्वयंचलित झाली होती. माझ्या आवडी-निवडी निश्चित केल्या जात, मूलभूत छाननीचे प्रश्न विचारले जात, मुलाखतीचं वेळापत्रक आपोआप ठरवलं जाई, भरती प्रणालींशी थेट एकत्रीकरण केलं जाई. उमेदवारांनी दिलेले प्रतिसाद क्षणार्धात नोंदवले जात. जर एखाद्या उमेदवाराने प्रतिसाद दिला नाही, तर AI—त्याचा पाठपुरावा करत असे. रिक्रुटरचं कामच नाही, तर HRचं कामसुद्धा माणसाने AIच्याच हाती सोपवलं होतं.

तो थोडा थांबला, जणू माझ्या आठवणींना आधार देत, आणि मग शांत स्वरात म्हणाला—

“काय करणार आजी? कामाचं प्रमाण इतकं वाढलं होतं की वेळेची बचत करण्यासाठी हे सगळं करणं अपरिहार्य ठरलं होतं. आम्ही काही मिनिटांत शेकडो कॉल करू शकत होतो. त्यामुळे मानवी प्रयत्नांची गरज हळूहळू कमी होत गेली. वैयक्तिक संवादांमुळे उमेदवारांचा अनुभव अधिक सुलभ आणि परिणामकारक होत होता—असं तेव्हा सगळ्यांना वाटत होतं.” तो बोलून थांबला. खोलीत एक क्षणभर शांतता पसरली. आणि मी विचारात पडले— हे सगळं खरंच प्रगतीचं लक्षण होतं का? की माणसाच्या अस्तित्वावर उमटलेलं एक खोल प्रश्नचिन्ह?

क्षणभर त्याच्याकडे पाहून मी मनातल्या मनात म्हटलं — तुझ्या मोठेपणाचे, कार्यक्षमतेचे आणि प्रगततेचे पाढे वाचून झाले असतील, तर आता मी तुला एक गोष्ट सांगते...

जी मज्जा खऱ्या रिक्रुटर्सबरोबर बोलायला यायची ना, ती तुमच्या बरोबर कधीच येत नव्हती. एकदा तुमचा कॉल आला की, पुन्हा तुमचा काही ठावठिकाणा नाही. त्यावेळी परिस्थिती खूपच गोंधळाची होती. खूप लोकांना नोकरीवरून काढलं जात होतं.

बरे, दुसऱ्या कोणत्याही क्षेत्रात नोकरी मिळावी असा विचार केला, तरी तिथेही तुमचीच लुडबुड सुरू झालेली होती. बँकिंग क्षेत्रात तुम्ही थेट कॅशियरची जागा घेतली होती; तर वैद्यकीय क्षेत्रात चक्क नर्सची भूमिका निभावू लागला होता.

आरोग्य क्षेत्रात तुमचं अस्तित्व केवळ साहाय्यकापुरतं मर्यादित राहिलं नव्हतं. प्रगत आणि स्वायत्त शस्त्रक्रिया, निदान प्रक्रिया, डेटा विश्लेषण, लॉजिस्टिक्स आणि ऑपरेशन्स, रुग्ण निरीक्षण, सेवेत साहाय्य तसेच औषध व्यवस्थापन—या सगळ्या जबाबदाऱ्या तुम्ही हळूहळू आपल्या हाती घेतल्या होत्या. सन २०२५ मध्येच तुम्ही रुग्णांच्या नोंदी व्यवस्थापित करणे आणि डेटा प्रविष्ट करण्यास सुरुवात केली होती. AI तंत्रज्ञानाच्या मदतीने एक्स-रे, एमआरआय आणि सीटी स्कॅनचे अत्यंत वेगाने व अचूक विश्लेषण केले जात होते.

आणि हो, प्रवासाच्या निमित्ताने लॉग ड्रायव्हिंगला जायचं असो किंवा कुठे फिरायला जायचं म्हटलं, तर आता पर्याय म्हणून “Robo-taxis” आणि “Robo-cars” सहज उपलब्ध झाले होते. जणू एखाद्या भुताने गाडी चालवावी, अशा थाटात—ड्रायव्हरच्या सीटवर कोणीच नसतं. सगळं नियंत्रण यंत्रणांच्या हातात. तुम्ही—AI आणि स्वयंचलित प्रणाली—या बाबतीत तज्ज्ञ झालात. कोणत्याही मानवी हस्तक्षेपाशिवाय, कोणत्याही देखरेखीशिवाय, कोणत्याही हवामानात आणि कोणत्याही रस्त्यावर तुम्ही वाहन चालवू लागलात. पावसाळा असो, धुके असो वा अंधार—तुमच्या निर्णयक्षमतेवर त्याचा परिणाम होत नव्हता. याचा सर्वात मोठा फायदा म्हणजे संरक्षणात झालेली वाढ.. मानवी चुकांमुळे होणारे वाहतूक अपघात लक्षणीयरीत्या कमी झाले होते. त्यामुळे मोटार अपघात ही संकल्पनाच हळूहळू जात चालली होती. त्या सगळ्यापेक्षा मला स्वतः गाडी चालवण्याचा आनंद जास्त वाटायचा. स्टिअरिंग हातात घेऊन, रस्त्यावरचा प्रत्येक वळण स्वतः अनुभवण्याची जी मजा होती, ती या निर्जीव परिपूर्णतेत कुठेच नव्हती. गाडी चालवताना चांगल्या सहवासाची उणीव मला खूप जाणवत होती. गाडी चालवताना मिळणारी मजा, प्रवासातील आनंद, हसण्याचे क्षण—हे सगळे Robo-car मध्ये नसून फक्त माणसाच्या सोबत अनुभवता येणारे होते.

खरं तर तुमचं अस्तित्व फक्त मनोरंजन, फिक्शन, थीम पार्कपर्यंत मर्यादित होतं. मग हळू हळू क्रीडा क्षेत्रामध्ये घुसलात. रोबोट्स थेट क्रीडा विषयक कार्यक्रम आणि स्पर्धामध्ये अधिकाधिक दिसू लागले आहेत. मग कलाकार म्हणून ह्युमनॉइड रोबोट्सचा वापर मैफिली आणि दूरचित्रवाणीवरील कार्यक्रमांमध्ये गेला आहे. चांगचुन येथील २०२५ च्या व्हॉयेजएक्स संगीत महोत्सवात, PNDbotics कंपनीचा 'अॅडम' नावाचा ह्युमनॉइड रोबोट एका लाईव्ह बँड परफॉर्मन्सचा भाग म्हणून गिटार वादक म्हणून रंगमंचावर दिसला होता. मग तुम्ही थिएटर या क्षेत्रात पदार्पण केलंत.

मग आम्हाला म्हणतो कसा, आम्ही आहोतच खूपच हुशार. काय म्हणतात ते तुमच्या माणसांचा भाषेत. एकदम अष्टपैलू. अरे हो, पण कितीही मोठे गायक किंवा कलाकार असालात तरी टेलर स्विफ्ट किंवा मॉर्गन वॉलन किंवा भारताच्या गानसम्राज्ञी दिवंगत लताबाई मंगेशकर आणि आपल्या सर्वांच्या लाडक्या आशा ताई भोंसले, श्रेया घोषाल यांची आवाजाची सर येणार आहे का? आमच्या काळी काय सुंदर महिफिली रंगायच्या! दोन-तीन तास आम्ही त्या संगीतात अक्षरशः रमून जायचो. ताणतणावापासून काही हलके, निवांत क्षण मिळायचे आम्हा माणसांना. नाहीतर काय, ते तुमचे वेडे चाळे सुरूच असायचे! आणि हो, आता काय, थिएटर क्षेत्रात घुसला आहात. पडद्यामागील कार्याबरोबर हलणारे देखावे आणि प्रॉप्स, विशेष प्रभाव, कलाकारांची काळजी, कॅमेरा आणि फिल्म या सगळ्या क्षेत्रात तुमचा पाय रोवून ठेवलेला आहे. आणि कितीही मोठे रोबोटिक्स कलाकार असलात तरी प्रशांत दामलेचं कॉमिक टायमिंग आणि त्यांच्या स्टेजवरच्या वावराची सर येणार आहे का तुम्हाला? मग तोंड वर करून म्हणतो कसा – तुमच्या पिढीची माणसे खूप वेगळी होती. खूप दर्दी होती, भावनिक होती, माणसांची मनं जपणारी. पण तुमची पुढची पिढी अतिशय व्यावहारिक, अगदी आमच्या रोबोट्सच्या स्वभावासारखी झाली आहेत. त्यांना आमच्यासारखेच कलाकार आवडतात, त्याला आम्ही तरी काय करणार. त्याचं ते बोलणं पूर्णपणे खोटं नव्हतं. माणसं खरोखरच अधिक व्यावहारिक आणि हळूहळू भावनाशून्य होत चालली होती—एवढं मात्र नक्की खरं होतं.

शरीर थकलं होतं आणि दिवस काही केल्या संपत नव्हता. कसा तरी रावतभाऊंशी थोडीफार बडबड करून दिवस सरला आणि रात्र झाली. मग मी जड अंतःकरणाने झोपले. सकाळी अचानक अलार्मच्या आवाजाने जाग आली. डोळे उघडून पाहते, तर काय! अरेच्या! मी अजूनही २०२६ च्याच काळात होते. ते सगळं एक भयानक स्वप्न होतं. पण त्या स्वप्नाने मला पुढच्या पंचवीस वर्षांत काय घडू शकतं याची एक झलक दाखवून दिली होती. त्या स्वप्नाने मला वर्तमान युगाचं वास्तव अधिक तीव्रपणे जाणवून दिलं.

पण कितीही काहीही म्हणा, रोबोट तुमच्या डोळ्यांत डोळे घालून पाहू शकेल का? तो खरे प्रेम आणि भावना समजू शकेल का? सहानुभूती आणि करुणा अनुभवू शकेल का? तसेच विनोदबुद्धी आणि विनोदात पारंगत असेल का? जसे एखादी व्यक्ती आपल्या मनात विश्वास निर्माण करण्यास सक्षम ठरते, तसंच रोबोटही आपल्या मनात विश्वास निर्माण करू शकेल का? त्याला शेजारधर्म, मानवी संबंध, गुंतागुंतीचे नैतिक निर्णय, खरी सहानुभूती, सामाजिक संवाद आणि मन वळवण्याची क्षमता याही गोष्टी समजू शकतील का? संदर्भानुसार तो एखाद्या व्यक्तीला पाहिल्याची किंवा ऐकलेल्या गोष्टीची अनुभूती निर्माण करू शकतो का? तो त्या व्यक्तीच्या मनात खरंच जशी आई, आजी, वडील किंवा आजोबा काळजी घेतात तशी आपली घेतली जात आहे, अशी भावना निर्माण करू शकतो का? तसेच, रुग्णालयाच्या वातावरणात, रोबोट समोरच्या व्यक्तीच्या भावना समजून घेईल? वॉर्ड बातमी देताना देखील ज्या समंजसपणाने दिली पाहिजे, त्याप्रमाणे देईल?

देईल तरीही, या प्रगत युगात एक गोष्ट कायम आहे—मानवी भावना. रोबोट कितीही बुद्धिमान असला, तरी प्रेम, करुणा, संवेदना यांचा खरा अर्थ मानवच जाणू शकतो. म्हणूनच रोबोट आणि मानव यांचे नाते मालक-नोकराचे नसून सहकार्याचे आहे.

सन २०५० मध्ये रोबोट आणि मी एकत्र राहत असू, एकत्र काम करत असू आणि एकमेकांना पूरक ठरत असू. तंत्रज्ञानाच्या या युगात रोबोटने माझे जीवन अधिक सुलभ, सुरक्षित आणि आनंदी केले असले. पण शेवटी, दिशा दाखवणारा मानव आणि साथ देणारा रोबोट— हेच या भविष्याचे सुंदर समीकरण आहे.

वृषाली अणावकर

AI आणि मानवी जीवन

खरंच! आपण आता ह्या दशकात एआयचा उपयोग आपल्या दैनंदिन जीवनात करण्यास सुरुवात करणार आहोत, काही वर्षापूर्वी कॉलेजमध्ये असताना आमच्या अभ्यासाच्या पुस्तकात आम्हाला त्याची फक्त तोंडओळख करून देण्यात आली होती. उदाहरण देताना त्यात लिहिले होते, की आपण एआयचा वापर कोणत्याही क्षेत्रात करू शकतो उदा: डॉक्टर करतात तसे रोगाचे अचूक निदान किंवा विमानाचे तिकीट काढणे वगैरे वगैरे.

अचूकता हा खूप मोठा पाया आहे त्या तंत्रज्ञानाचा. एआय म्हणजे कृत्रिम बुद्धिमत्ता. त्याचे विविध प्रकारही आहेत, उदा: चॅट जीपीटी. त्याचा वापर तर शालेय मुलेही सर्रास करताना दिसतात. हल्ली कोणत्याही प्रश्नाचे उत्तर त्यावरून लगेच काढता येते. तसेच ते चुकणार नाही ह्याची बिनधोक खात्रीही बाळगता येते. एआयचा वापर करून तुम्ही मानसिक क्षमतेचाही पूर्ण फायदा घेऊ शकता. अवघड आणि महत्वाचे निर्णय, जिथे कसोटी पणाला लागेल असे काही निर्णय, कामे, पार पाडण्यात एआयचा नक्कीच हातभार होईल. व्यापार आणि उद्योग विषयात तर त्याचा निश्चितच फायदा आहे. परंतु प्रत्येक गोष्टीचे जसे फायदे असतात तसे त्याचे काही तोटेपण आहेतच की. कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर विसंबण्याची वेळ माणसावर आज का आली? काही अंशी आपण आपल्या बुद्धीचा, विचारांचा, विश्वासाचा उपयोग कमी किंवा चुकीच्या दिशेने करायला लागलो का? अगदी तसंच काही खरं तर म्हणत येणार नाही कारण ह्याच बुद्धीचा वापर करूनच आपण हे तंत्रज्ञान विकसित केलं आहे ना!

आपणच निर्माण केलेल्या ह्या तंत्राचा वापर आपण सर्वार्थाने करणार आहोत. त्याचा प्रत्यक्षात वापर करताना मात्र मानवी हस्तक्षेप नसणार. माणसाचा वावर नाही, म्हणजे त्याच्या भावभावना पण नाहीत. जसे डॉक्टर रोगाचे निदान करतात तेव्हा एखाद्या गंभीर आजाराचे निदान ते रुग्णाला खूप हळुवारपणे समजावून सांगतात. त्याच्या जवळच्या माणसांना, नातेवाईकांना धीर देतात. तेच नसणार आणि एक कृत्रिमता जाणवेल. परंतु, खरंच अशी काही क्षेत्रे आहेत- बँकिंग, सरकारी कार्यालय, न्यायव्यवस्था- किंवा इतर काही जिथे एआयचा खूपच उपयोग होईल व ते वरदान ठरेल.

मध्यंतरी असे वाचनात आले, की ही आज-कालची fresher मुले नवीन नोकरी शोधताना एआयचा वापर करतात. तंत्रज्ञानाचा वापर करून आपल्या ज्ञानात वाढ करणे योग्यच आहे पण प्रत्यक्षात online मुलाखत देताना, विचारलेल्या प्रश्नाचे उत्तर मोबाइलवर चॅट जीपीटीला विचारतात. ही खरंच खूप चुकीचे व धोकादायक आहे. शाळेतील मुले वर्गातला घरचा अभ्यास किंवा असाईनमेंटची उत्तरे, एआयचा वापर करून लिहितात. शिक्षकांना आता ते तपासणे हेही खूप मोठे काम आहे.

काळ हा पुढे सरकत जाणार आणि नवीन नवीन तंत्रज्ञान विकसित होत राहणार. त्याचा योग्य आणि चांगला वापर करणेही आपल्याच हातात आहे ना! कुठल्याही परिस्थितीला खंबीरपणे तोंड देता येणे महत्वाचे आहे. त्यासाठी काही मदत घेतली तर बिघडले कुठे?

संत तुकाराम म्हणतात ते खरंच आहे न, 'तुका म्हणे उगी राहावे जे जे होईल ते ते पहावे.' मला हवे किंवा नकोय हा प्रश्नच नाही. मी फक्त त्याचा नीट वापर करणे गरजेचे आहे.

मिताली खासबाग

AI : आईच्या हातांची आठवण

A आई... हे नाव उच्चारलं, की मनात एक ऊबदार स्पर्श जाणवतो. तिचे हात, तिची माया, तिची काळजी – हे सगळं आपल्या आयुष्याचं आधारस्तंभ होतं. पूर्वी घरातलं प्रत्येक काम तिच्या हातांनी होत होतं. सकाळी उठल्यावर गरम चहा, स्वयंपाकघरातली सुगंधी भाकरी, मुलांच्या कपड्यांची घड्या, आणि रात्री झोपताना हातांनी हलकंसं थापटणं – हे सगळं आईचं जग होतं.

आज तंत्रज्ञानाने जग बदललं आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि ऑटोमेशनने आईच्या अनेक कामांचा भार कमी केला आहे. स्मार्ट किचन उपकरणे स्वयंपाक करतात, रोबोटिक व्हॅक्यूम घर स्वच्छ करतो, बेबी मॉनिटर मुलांवर लक्ष ठेवतो. आईला आता तासनतास कामात गुंतून राहावं लागत नाही. तिच्या हातांची मेहनत आता यंत्रे घेत आहेत.

पण एक प्रश्न मनात येतो – या यंत्रांमध्ये आईची माया आहे का? त्या भाकरीत तिचा स्पर्श आहे का? त्या कपड्यांच्या घडीत तिचं प्रेम आहे का? नाही. तंत्रज्ञान सोयी देतं, वेळ वाचवतं, पण आईच्या हातांनी केलेल्या कामात जी भावना होती, ती कोणत्याही यंत्रात नाही.

आई फक्त काम करणारी व्यक्ती नव्हती; ती घराचं हृदय होती. तिच्या हातांनी केलेलं जेवणामुळे फक्त पोट भरत नव्हतं, तर मनही भरत होतं. तिच्या काळजीत सुरक्षिततेची भावना होती. आज AI आणि ऑटोमेशनने आईला वेळ दिला आहे, पण तिच्या मायेची जागा घेणं शक्य नाही.

निष्कर्ष: तंत्रज्ञान कितीही प्रगत झालं तरी आईच्या हातांची ऊब, तिचं प्रेम, तिची निःस्वार्थ सेवा – हे कोणत्याही यंत्राने देऊ शकत नाही. AI आणि ऑटोमेशन हे साहाय्यक आहेत, पण आई ही आपल्या आयुष्याची खरी शक्ती आहे.

ब्रिजेन सावंत

AI च्या जगात माणूस

आज आपण ज्या जगात जगतो, ते केवळ तंत्रज्ञानप्रधान नाही, तर बुद्धिमत्तेने चालणारे जग बनत चालले आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता—म्हणजेच AI—ही संकल्पना आता विज्ञानकथांपुरती मर्यादित राहिलेली नाही. ती आपल्या दैनंदिन जीवनाचा अविभाज्य भाग बनली आहे. आपण जाणो अथवा न जाणो, AI आपल्या आजूबाजूला, आपल्या हातात आणि कधी कधी आपल्या मनातसुद्धा डोकावत आहे.

आपण सकाळी उठल्यावर मोबाईलवर हवामान पाहतो, बातम्या वाचतो, प्रवासाचा मार्ग तपासतो—या सगळ्यांमागे AI कार्यरत असते. सोशल मीडियावर कोणती पोस्ट आपल्याला दिसेल, कोणती जाहिरात आपल्या नजरेस पडेल, कोणते गाणे आपल्याला “आवडू शकते”—हे सगळे AI ठरवत असते. म्हणजेच, AI ही आता केवळ सुविधा राहिलेली नसून, आपल्या जीवनशैलीचा अविभाज्य घटक बनली आहे.

AI मुळे अनेक गोष्टी अतिशय सोप्या आणि जलद झाल्या आहेत. कार्यालयीन कामकाजात डेटा विश्लेषण, अहवाल तयार करणे, ग्राहक सेवा, नियोजन—या सगळ्या गोष्टी AI मुळे अधिक कार्यक्षम झाल्या आहेत. उत्पादनक्षमता वाढली आहे, वेळेची बचत होते आहे आणि मानवी चुका कमी होत आहेत. पूर्वी तासन्तास लागणारी कामे आता काही मिनिटांत पूर्ण होतात. यामुळे उद्योग, व्यवसाय आणि सेवा क्षेत्रात मोठी क्रांती घडून आली आहे.

आणि, ही क्रांती इथेच थांबणारी नाही. AI दिवसेंदिवस अधिक प्रगत, अधिक सर्वव्यापी आणि अधिक प्रभावी होत चालली आहे. आज आपण काही बोललो, तरी घरातला स्मार्ट असिस्टंट ते ऐकतो, त्यावरून आपल्या सवयी ओळखतो आणि पुढे काय हवे असेल याचा अंदाज घेतो. उद्या कदाचित आपण विचारही पूर्ण केलेला नसेल, तरी AI आपल्याला उत्तर देईल. हे दिवसही दार नाहीत, की अगदी जन्मलेलं तान्हं बाळ सुद्धा बोलायला लागल्या लागल्या "ए आई"... म्हणण्याऐवजी "ए आय" असं आधी म्हणायला लागेल.

आजचे काही ठळक उदाहरणे पाहिली तर लक्षात येते, की AI आपल्या जीवनावर किती खोलवर परिणाम करत आहे:

AI आणि मानवी जीवन

व्हॉईस असिस्टंट्स – आपण “लाईट बंद कर” म्हणताच दिवे बंद होतात.
ड्रायव्हरलेस गाड्या – मानवी हस्तक्षेपाशिवाय वाहन चालवण्याचे प्रयोग यशस्वी होत आहेत.
आरोग्य क्षेत्र – AI आजार ओळखते, एक्स-रे व रिपोर्ट्स तपासते, उपचार सुचवते.
ऑनलाईन शिफारसी – आपल्याला काय पाहायचे, काय खरेदी करायचे हे AI ठरवत असते.
शिक्षण क्षेत्र – विद्यार्थ्यांच्या गरजेनुसार अभ्यासक्रम सानुकूल केला जातो.
लेखन व संवाद साधने – लेखन, ईमेल, भाषांतर, कोडिंगसारखी कामे AI करत आहे.

ही सगळी उदाहरणे पाहिली, तर असे वाटते, की मानवी उपस्थिती हळूहळू दुय्यम होत चालली आहे. अनेक ठिकाणी माणसाची गरज कमी होत आहे—आणि हेच थोडेसे चिंतेचे कारण आहे.

भविष्यात आपले जीवन पूर्णपणे “AI-फुल” (AI-Full) होणार आहे, हे जवळजवळ निश्चित आहे. निर्णय, नियोजन, व्यवस्थापन—सगळीकडे AI असणार आहे. जीवन अधिक सुसूत्र, अधिक वेगवान आणि अधिक अचूक होईल. पण या सगळ्यात आपण एक गोष्ट विसरता कामा नये—ती म्हणजे मानवता.

जर सगळे काही केवळ अल्गोरिदमवर, गणनांवर आणि यंत्रांवर सोपवले, तर जीवन यांत्रिक, निर्जीव आणि “प्लास्टिक” होईल. भावनांची जागा तर्क घेईल, संवादाऐवजी आदेश असतील आणि सहवेदनेऐवजी कार्यक्षमता असेल. हे जग नक्कीच प्रगत असेल, पण कदाचित तेवढेच कोरडेही असेल.

म्हणूनच AI आणि मानव यांच्यात संतुलन असणे अत्यंत गरजेचे आहे. AI आपला साहाय्यक असावा, आपला स्वामी नव्हे. निर्णय घेण्यासाठी बुद्धिमत्ता आवश्यक आहे, पण त्या निर्णयांना दिशा देण्यासाठी संवेदना, मूल्ये आणि नैतिकता हवी—आणि ती फक्त माणसाकडेच आहे.

शेवटी एवढेच म्हणावेसे वाटते, की AI हे भविष्य आहे, पण मानवता हेच खरे शाश्वत मूल्य आहे. या दोघांमध्ये योग्य समतोल साधला, तरच आपले भविष्य खरोखर उज्ज्वल ठरेल.

बघूया आता पुढे काय होईल ते काळ च ठरवेल . कालाय तस्मै नमः !

विक्रान्त सतीश वैद्य

AI आणि मानवी जीवन

Humans vs. AI: It's Not a Competition

People today argue a lot about whether humans or artificial intelligence (AI) are better. Honestly, it's kind of like comparing a supercomputer to someone who forgot what they walked into the kitchen for. As technology keeps getting more advanced, AI is showing up everywhere - schools, hospitals, businesses, and even in our homes, where it listens to us argue about what to eat for dinner. Because of this, people keep comparing humans and machines, even though the whole debate is way more complicated than it seems.

AI is amazing when it comes to speed and accuracy. It can solve math problems faster than most of us can find a pencil. It can translate languages instantly, which is helpful if you ever need to know what your Spanish homework actually says. AI can also analyze huge amounts of information in seconds without getting tired, bored, or distracted by TikTok. In places like science and medicine, AI is super helpful. For example, it can help doctors read medical scans faster and sometimes even more accurately than a person. It doesn't blink, it doesn't sneeze, and it definitely doesn't say, "Oops, my bad," after making a mistake.

But even though AI is fast and efficient, it has some major weaknesses. It can't feel emotions, understand personal experiences, or make moral decisions the way humans can. Humans are creative and imaginative.

We can write stories, draw art, invent new ideas, and understand complicated feelings like love, fear, or that horrible moment when your teacher says, "Pop quiz." These abilities help us connect with others and make thoughtful choices. AI can write a poem, sure, but it doesn't actually feel anything about it. It's basically like a super-smart toaster with Wi-Fi.

Humans are also way better at understanding context. If a friend is upset, a human can tell by their tone of voice, their body language, or the way they say “I’m fine” when they are clearly not fine. A human knows to respond with kindness or support. AI, on the other hand, might say something like, “You seem sad. Would you like a fun fact about dolphins?” It doesn’t truly understand emotions—it just guesses based on patterns it has learned. It’s trying its best, but it’s still a machine.

Another thing humans are great at is moral judgment. We can think about right and wrong, fairness, and how our actions affect others. AI doesn’t have a conscience. It doesn’t feel guilty, proud, or responsible. If you asked AI whether you should eat the last cookie, it wouldn’t think about sharing or being polite. It would probably just say something like, “The cookie contains 120 calories,” which is not helpful at all.

Even though humans have all these strengths, we also have weaknesses. We get tired, distracted, emotional, and sometimes we make decisions based on feelings instead of logic. AI doesn’t have those problems. It doesn’t need sleep, snacks, or mental breaks. It doesn’t get nervous before a presentation or forget what it was doing halfway through a task. So in some situations, AI really is the better choice.

In the end, neither humans nor AI are simply “better.” They’re just good at different things. AI is great at processing information quickly and doing repetitive tasks without messing up. Humans are better at creativity, emotions, understanding context, and making moral decisions. Instead of comparing them like they’re in some kind of competition, it makes more sense to think about how they can work together. When humans and AI team up, they can solve problems more effectively than either one could alone. It’s like a superhero duo: AI brings speed and accuracy, and humans bring the heart and imagination. Together, they make a pretty unbeatable team.

Shree Rege

AI आणि मानवी जीवन

AI: A Tool, Not a Takeover

Have you ever wondered, “What is AI?” or “How does it actually affect us?” I’m Shariva Bodhani, and I’m going to give you the scoop on Artificial Intelligence from my perspective as a sixth grader.

First, it’s important to understand what AI really is. Imagine having an entire library in a single search bar without having to do the heavy lifting to find information. That’s AI. It isn’t a living robot; it’s a super-fast tool that learns patterns. Unlike a calculator that only does exactly what you type, AI looks at millions of examples to learn how to make its own decisions. It’s basically a computer learning to think and solve problems like a human.

Because AI is so powerful, people sometimes use it irresponsibly. Many people take the “easy way out” by using it to solve math problems or write entire essays instead of doing the work themselves. It can even be used to create fake content to trick people. However, for students like me, AI can be an amazing creative partner. I use it to brainstorm story ideas, create images for slideshows, or make personalized study quizzes. It’s like having a tutor that gives you quick feedback without ever making you feel judged.

You probably use AI every day without even realizing it. It’s the “brain” behind Spotify recommendations, TikTok and Snapchat filters, and Alexa. It’s a massive part of our world: almost 90% of phone users rely on AI voice assistants, and AI currently generates about 34 million images every single day! While some people worry about the future, the numbers tell a double-sided story.

By 2030, AI might displace 85 million jobs, but it is also expected to create 97 million new roles.

AI has been around since the 1950s, but it has only recently become "smart" enough to drive cars or compose music. Tools like ChatGPT can help us draft essays, but they still need our best ideas to make them great. Learning to use AI safely is going to be a vital skill for our future careers in things like robotics or app development.

Shariva Bodhani

AI आणि मानवी जीवन

You come home from a long day at school. Extracurriculars are catching up to you and your sleep schedule is beyond saving. Your to-do list has many items ranging from calculus homework to reading Plato's Allegory of the Cave. However, you aren't stressed one bit. You have a friend. This friend has been with you through thick and thin. While you were only introduced to them in 2024, they are now your go-to, reliable, and accurate study buddy. Their full name is Artificial Intelligence, but since you are on close terms with them, you call them by their abbreviation: AI. They show up at your service after only a few clicks. You plug in your homework and voila. Mathematics done! You repeat this cycle, unaware of the damage you are inflicting on your brain and work ethic.

Now, before I anger all of the technology majors who have a job in AI, I do want to acknowledge its capabilities. AI is a solid tool for creating graphs, calculating numbers, and compiling information that would have taken one countless hours and many, many cups of coffee to complete. However, in this new age of limitless information, one must tread with caution.

Many young people get sucked into the alluring trap of letting AI do their work for them. The average student's life in today's day and age is strikingly similar to the example you heard just now. The availability of such a tool presents many people, not just students, with a dilemma. Should I do this work on my own, or can AI do it for me? This question seems harmless at first, almost a no-brainer. After all, why struggle through a problem when the answer is only a few keystrokes away? Yet with every choice to outsource your thinking, something subtle begins to slip. You stop sitting in that uncomfortable space where real learning happens. Over time, reliance turns into reflex. You reach for AI before you reach for your own experience. With this dilemma we can also see the consequences of our AI driven world. Nobody knows what is real or AI-generated anymore.

Currently, you can open social media to see AI-generated clips of government officials, or animals talking and dancing. We are so used to these AI imitations that, when we see a seemingly outrageous clip of a Labrador getting up on its hind legs and moving its hands while speaking in Hindi, our first thought doesn't question the clip's realism, instead, it's one of humor that causes us to impulsively click the 'share' button. In fact, this indifference to authenticity leads me to a question for you as the reader. How do you know that this text that you are reading right now is not AI generated? Short answer: you don't, and that should be an extremely unsettling thought.

That unsettling thought lingers longer than we would like to admit. If we cannot trust what we see, read, or hear, then the responsibility shifts onto us to question everything. Yet, questioning takes effort, and effort is exactly what this era of convenience encourages us to avoid. Just as students begin to trade critical thinking for quick answers, society begins to trade skepticism for entertainment. We scroll, we laugh, we share, but never pause to ask why or how.

This reveals that the danger of AI, then, is not its intelligence, but our complacency. When we allow machines to think, write, and decide for us, we slowly distance ourselves from the very skills that make us human. Our curiosity dulls, patience thins, and original thought becomes optional rather than essential.

Consider this the next time you open your laptop, your phone, or a blank document. Will you allow AI to carry you through the task, or will you sit in the discomfort and think for yourself? The answer to that question will not only shape your future, but also determine how well you navigate a world where reality is no longer guaranteed. The real worry is not that AI will replace us, but that we will quietly step aside and let it. It starts with one shortcut, then one assignment, an unquestioned post, until thinking becomes a relic of the past, and by the time we notice what has been lost, there may be no prompt left that can bring it back...

Anonymous

AI आणि मानवी जीवन

AI आणि मी

'Any problem dear
थांब, मी सांगते'
'No mom, I will ask Google'
हे आता रोजचेच संभाषण.
अनेक विषयांचे अनेक
उत्तर मात्र AI फक्त
समानाची यादी मनात आली
Alexa वर update केली
दारात गाडी amazon ची थांबली
क्षणांत सगळी अडचण संपली
सकाळ झाली , दारात Grok आली
नव्या दिवसाची Smart सुरूवात झाली
Long document बघून मी गोंधळले
Summary वाचून खूप सुखावले
आता नाही काळजी, कशाची उरली
आता नाही काळजी, कशाची उरली
AI मदतीला सज्ज झाली
प्रश्न फक्त एवढाच उरला
माणसाशी संबंध कसा तुटला
गती करा आणि पुढे चाला
माणसाची साथ मात्र तशीच ठेवा

धनश्री कुलकर्णी

AI आणि मानवी जीवन

‘ए आय’ म्हणजे काय?

- ‘ए आय’ म्हणजे काय?
मानवानेच दिलेली, यंत्राला बुद्धी,
आणि आता सर्व कार्याची तेच करेल सिद्धी!
- ‘ए आय’ म्हणजे काय?
स्वतःसाठी उघडलेली अगणित स्वप्नांची दारं,
सुधारणार आता सर्वांचं जीवन सारं!
- ‘ए आय’ म्हणजे काय?
अगणित डेटा, अगणित माहिती, पण
खरं काय खोटं काय ओळखायची हवी तुम्हांला मती!
- ‘ए आय’ म्हणजे काय?
कठीण जीवन सुकर करण्याचा एक मार्ग,
कल्पनेच्या दुनियेत उभा करेल ते स्वर्ग!
- ‘ए आय’ म्हणजे काय?
नाही यंत्रावर पूर्ण अवलंबित्व,
पण त्याच्या जोडीनेच सुधारू आपलं अस्तित्व!
- ‘ए आय’ म्हणजे काय?
उच्च तंत्रज्ञान, त्याचा बरोबर वापर करून,
आपण होऊ अजून सज्जान!
- ‘ए आय’ म्हणजे काय?
ही आहे देणगी, नाही आपल्याला शाप,
कारण माणसातली माणुसकीच शाबूत आहे अद्याप!
- पण जिथं आहे इंटरनेट,
तिथेच ‘ए आय’ चालतं,
आपलं जीवन समृद्ध व्हायला मात्र हवं मन,
आणि माणसांची व्यक्तिशः भेट!

रत्नांगी निलेश मालपेकर

AI आणि मानवी जीवन

ए आये....to AI

ए आये....शब्द पडता कानी
प्रत्येकाच्याच हसू येते मनी

दादांनी अजरामर केलेले दोन शब्द
आज त्यातंच सगळे बघा कसे मंत्रमुग्ध

उच्चार दोन्हींचे समान
दोघेही तितकेच महान

एकात आईची प्रेमळ छाया
दुसऱ्यात पैशाची माया

कळलेच नाही मनुष्या
कसे कधी येऊन पोचलो ए आय ...to AI.

AI च्या नादात मात्र
बुद्धी झाली गलितगात्र

विचार करायची उरलीच नाही शक्ती
करू लागलेत सारे AI ची भक्ती

ए आये ...ची ऊब राहिली नाही आता
AI च्या चरणी टेकलाय साऱ्यांनी माथा

AI च्या नादात विसरू नका "माय"
तिच्यासम गुरू जगात मिळायचा नाय.

अश्विनी कुंटे

व्यंगचित्रे

श्रीकांत कोराबे

(‘थोडं हसलेलं बरं’ या व्यंगचित्रसंग्रहातून)

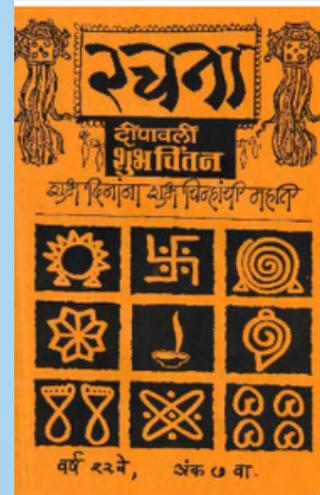
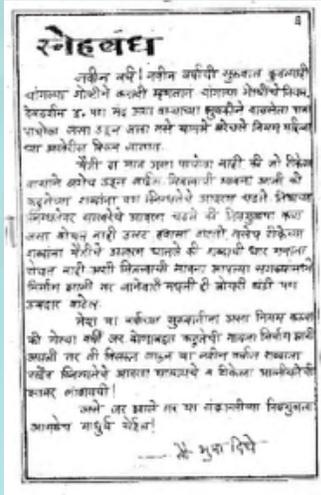
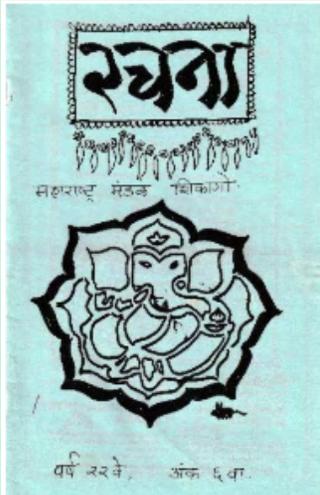
मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

‘रचना’ची वाटचाल

‘रचना’चा अंक आपल्याला नियमितपणे वाचायला मिळतो. हा अंक आता खूप बहरला आहे. पण त्याची सुरवात झाली ती वेगळ्या कारणासाठी. १९६९ मध्ये महाराष्ट्र मंडळाची स्थापना झाली. मराठी लोकांना एकत्र येण्यासाठी व एकमेकांशी बांधून ठेवण्यासाठी हे मंडळ सुरू झाले. या मंडळात लोकाना एकत्र आणायला काय करायला पाहिजे? असा विचार करताना आपले सण साजरे करू लागलो, तर लोक नक्की येतील. कारण मराठी माणूस हा उत्सवप्रिय आहे, आणि आपली संस्कृती तर सण-उत्सवांनी भरलेली आहे. म्हणून संक्रांत, गणपती, दिवाळी असे सण साजरे करू असे ठरले. ओळखीच्या, माहीत असलेल्या लोकांना सांगितले गेले व १९७० मध्ये मंडळाच्या कार्यक्रमांना सुरवात झाली. हळूहळू शिकागोतील मराठी लोकांची संख्या वाढू लागली. सर्वांना कार्यक्रमाची माहिती मिळण्यासाठी काय करायला हवे? कै.जयाताई हुपरीकर या चांगल्या लेखिका होत्या. हा वारसा त्यांना त्यांच्या आईकडून मिळाला होता. त्यांनी एक बातमीपत्र लिहायचे ठरवले. मार्च १९७१ मध्ये ‘रचना’चे पहिले “पत्रक” लिहिले गेले. त्यावेळी हे हाताने लिहायला सुरवात झाली. हाताने मजकूर लिहायचा, कोणीतरी मुखपृष्ठासाठी चित्र काढायचे. मजकूर म्हणजे फक्त कार्यक्रमाची माहिती असायची. नंतर कधी एखाददूसरा धनंजय जोशींचा लेख असायचा. तेव्हा पैसेही नव्हते त्यामुळे एक स्टॅम्पमध्ये जाईल एवढंच पत्रक असायचं. दुर्दैवाने ‘रचना’चे सुरवातीचे एकही पत्रक उपलब्ध नाही आहे.

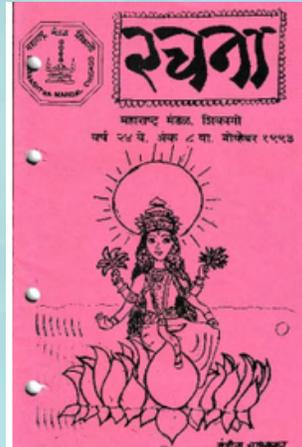
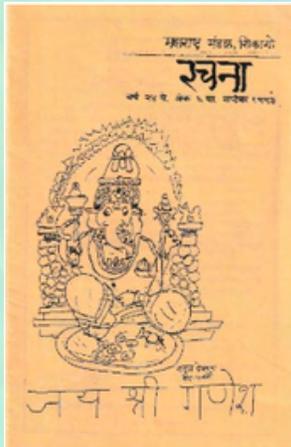
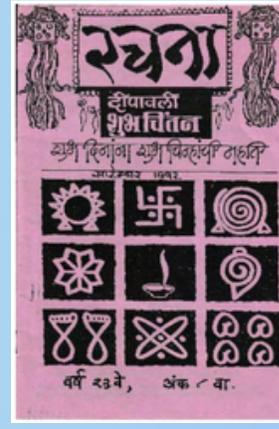
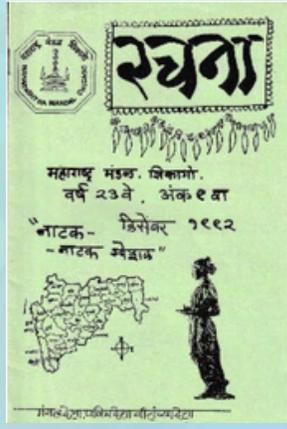
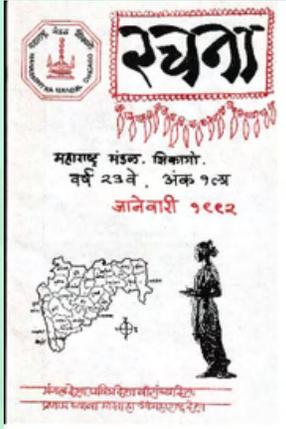
१९९१ ते १९९३ पर्यंत हे पत्रक हाताने लिहिण्याचे काम मी केले. त्यावेळचे काही फोटो इथे देत आहे.

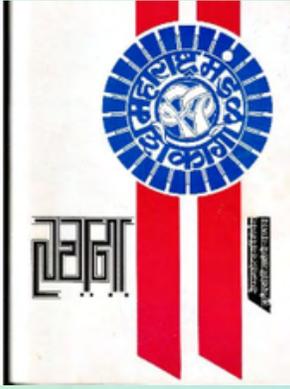
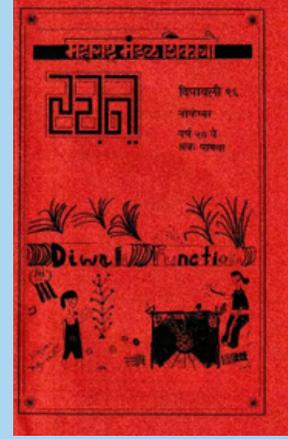
मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

इथे पाहिलंत, तर मुख्यपृष्ठही लहानमोठ्यांच्या हाताने काढलेल्या चित्रांनी सजलेले असायचे असे दिसेल. तेव्हाही ठरावीक पानेच असायची. तेव्हा निदान पत्त्याची labels छापता येऊ लागली होती. पण १९९३ मध्ये जेव्हा माझे पती सुभाष देवधर मंडळाचे अध्यक्ष होते, तेव्हा आमचं सगळं कुटुंब कामाला लागायचं.

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

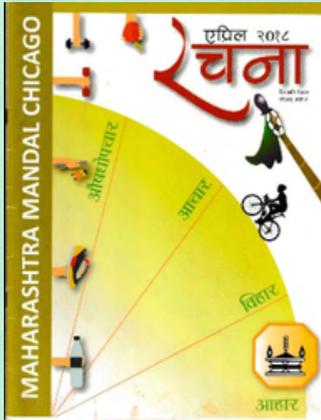
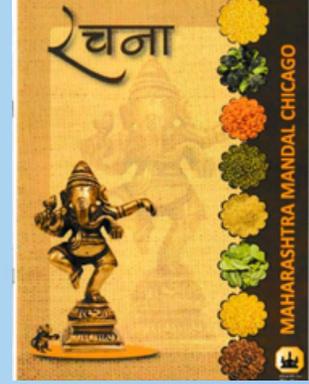
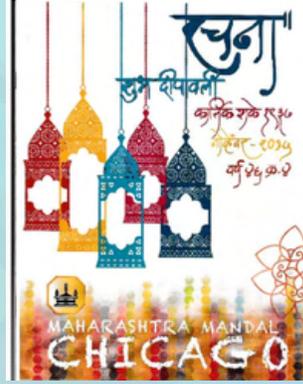
चारशेपेक्षा जास्त 'रचना'चे अंक पाठवले जायचे. मंडळाचे सभासद असा नाहीतर नसा. 'रचना' सगळ्यांना मिळायचा. त्यामुळे प्रथम प्रिंट करून आलेली एकेक अंकाची पाने एकत्र करून त्याला स्टेपल करणे, लेबल लावणे, स्टॅम्प लावणे, व मग सर्व पत्रके पोस्टात नेऊन देणे हे आमचे मोठे काम होते. त्यावेळी एखाददुसरी जाहिरात मिळायला सुरुवात झाली होती. नंतर खूप परिश्रमाने जाहिराती मिळवून, १९९४ च्या रौप्यमहोत्सवाला 'रचना' चा मोठा "अंक" काढण्यात आला. हा अंक लेख, कविता, शब्दकोडे, उपयुक्त माहिती व खूप जाहिराती यांनी भरला आहे. शिवाय, सर्व सभासदांची directory पण यात समाविष्ट आहे. खऱ्या अर्थाने हा "पत्रका"चा "अंक" झालाय. यानंतर मात्र बरीच वर्ष परत छोटे पत्रकच होते.

आणखी एक उल्लेखनीय अंक म्हणजे "शंकरराव हुपरीकर गौरव विशेषांक". कै. शंकरराव हुपरीकर यांनी १९७१ ला 'प्रेमा तुझा रंग कसा?' या नाटकाने सुरुवात करून लोकाग्रहास्तव त्याच नाटकाचा १९९६ मध्ये प्रयोग करून आपल्या नाट्य दिग्दर्शन, अभिनय या सर्वांची इतिश्री आरंभ केली. पंचवीस नाटकांची परंपरा शिकागो मंडळाला लाभली. त्यानिमित्त शंकररावांचा सत्कार करण्यात आला. यात त्यांच्या नाटकात काम केलेल्या बऱ्याच लोकांनी त्यांच्याविषयीचे आपले अनुभव लिहिले आहेत. ज्यांनी यातील एका तरी नाटकात काम केले ते लोक खरंच भाग्यवान

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

१९९३ मध्ये संगणक घरात येऊ लागले. मला आठवतंय सुभाषने १९९३-९४ मध्ये काही अंक संगणकावर टाईप केले होते. कारण मराठी फॉन्ट उपलब्ध झाला होता. त्यानंतर २०१५ पर्यंत छोटे छापील पत्रक होते. मग ८.५” x ११” या आकारात ‘रचना’चे मोठे अंक सुरू झाले. आपणापैकी बऱ्याच लोकांनी ते पाहिले असतील.

यानंतर आला 'ईमेल' चा जमाना. वेबसाइटवर 'रचना' आरुढ झाल्यावर सर्वांना ईमेल पाठवली जाऊ लागली. हे सगळे अंक महाराष्ट्र मंडळाच्या वेबसाइटवर तुम्ही बघू शकताच. यापुढे आता AI ने काय बदल होतील ते पुढे पाहूच. तर असा हा 'रचना'चा प्रवास. मला जितकी माहिती शोधता आली तेवढी शोधून हा प्रवास तुमच्या पुढे ठेवायचा प्रयत्न केलाय.

रेखा देवधर

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

अमूर्त संकल्पनांच्या मूर्ती

त्या दिवशी अप्रतिम असं काहीसं पहायला मिळणार असं गृहीतच धरलं होत. खरं तर रखरखीत अशा वाळवंटातल्या एका टेकाडावर काय खास असणार असं कोणालाही वाटू शकेल. पण आम्ही दस्तुरखुद्द आर्किटेक्ट फ्रँक लॉर्ड रॉइट जिथे राहत असे त्या घर-परिसरात, ऍरिझोनामधल्या स्कॉट्सडेल या गावी असलेल्या 'टालीएसिन वेस्ट' येथे आलो होतो. त्यामुळे अपेक्षा उंचावणं रास्तच होतं. त्याने येथे स्वतःसाठी आणि आपल्या शिष्यवर्गासाठी विस्कॉन्सिनच्या हिवाळ्यापासून दूर जाता यावं म्हणून हे घर आणि परिसर बांधला होता.

फ्रँक लॉर्ड रॉइटने डिझाईन केलेल्या इमारती त्यांच्या वेगळेपणाने नेहमीच ओळखल्या जातात. सभोवतालचा परिसर विचारात घेऊन, त्याला सुसंगत वाटतील आणि परिसरात उपलब्ध असलेले साहित्य वापरून बांधलेल्या असतात. छोट्या छोट्या गोष्टींमध्ये कलात्मकता दिसते. काही एलिमेंट्स वारंवार मांडून एकप्रकारची त्रिमित रांगोळी काढल्यासारखी वाटते. काही ठिकाणी जणू काही एखाद्या गाण्यात जशा मध्ये वेगळ्या सुरावटी पकडून पुन्हा समेवर यावे तसे ओळखीचे एलिमेंट योग्य जागी वापरलेले दिसते. त्याच्या इमारतींमधले, त्याने डिझाईन केलेल्या घरातले सर्व फर्निचर, light fixtures खास त्या इमारतीसाठी त्याने आणि त्याच्या शिष्यवर्गाने डिझाईन केले असतात. तर अशा परिसराला भेट देणार असल्यामुळे अपेक्षा उंचावलेल्या होत्याच. तिकीट काढून काही वेळ तिथल्या गिफ्ट शॉप समोरच्या आवारात आम्ही उभे राहिलो. तेवढ्यात तिथे आवारात एका बाजूला काही ब्राँझचे पुतळे मांडून ठेवलेले दिसले. इतके वर्षे बाहेर सर्व ऋतूंना सामोरे जात असल्याने काही शिल्पं आणि पुतळे काळपट पडले होते तर काहींना मुद्दाम विशिष्ट रंग दिले होते. सहजच त्या शिल्पांना जवळून बघण्याची संधी मिळाली. ज्या थीमवर, ज्या कल्पनांवर आधारित ही शिल्पे आहेत हे बघून यातल्या सर्जनशीलतेमुळे थक्कच झाले. याच 'टालीएसिन वेस्ट' ला आपलं घर मानून येथे कित्येक वर्षे आपलं आयुष्य कलेसाठी वेचलेल्या शिल्पकार हेलोइस क्रिस्टाने घडवलेली ही शिल्पं होती. आणि या शिल्पांचे विषय अगदी माझ्या कल्पने बाहेरचे होते, याआधी मी असे विषय, अशी घडण कधी पाहिली नव्हती. विस्मयाची जागा हळू हळू कौतुकाने आणि आदराने घेतली. 'प्रेझेन्स ऑफ माईंड', 'अफर्मेंशन्स', बीइंग इन द मोमेंट' अशा अव्यक्त किंवा ऍबस्ट्रॅक्ट कल्पनांवर ही सुंदर शिल्पं होती. अमूर्त संकल्पनेला मूर्तीत बंदिस्त करू पाहत होती. या आगळ्यावेगळ्या प्रयत्नानाचंच मला प्रचंड कौतुक वाटलं.

भाषेचा जन्म होण्यापूर्वी किंवा ती आतासारखी प्रगत होण्यापूर्वी कितीतरी अव्यक्त विचार, संकल्पना मानवाच्या आकलनापलिकडे होत्या. जाणवल्याच तर अगदी अस्पष्ट आणि अंधुक. जे काही डोळ्यांनी दिसतं, ज्याला स्पर्श करता येतो अशा भौतिक गोष्टींसाठीच सर्वप्रथम शब्द सुचले. त्यानंतर जसजसा भाषेचा अजून विस्तार झाला तेंव्हा हळू हळू ज्या गोष्टींना रंगरूप आकार नाही, ढळढळीतपणे दिसत नाहीत पण जाणवतात अशा भावनांना, विचारांना, गुणांना शब्द योजले गेले. जसं की आईची ममता, मैत्री, आनंद, भीती अशा अशरिरी गोष्टींना शब्द मिळाले आणि जणू त्या भावना ओळखणं माणसाला सोपं झालं. त्यानंतर काळ, स्वप्न, ऋतू हेही शब्दात आले. प्रामाणिकपणा, जिद्द अशा कितीतरी मानवी गुणांना आपण ओळखू लागलो आणि अशाच गुणांची बेरीज करत अनेकपटींनी भाषेची आणि संस्कृतीची वाढ झाली. अमूर्त संकल्पनांना भाषेमुळे जाणून घेता आलं आणि जे चांगलं आहे त्याची जोपासना करण्याची समज आली. शब्दांनी, बोलण्याने, मौखिक परंपरेतल्या मंत्रपठणाने अव्यक्त संकल्पना व्यक्त झाल्या खऱ्या, पण अमूर्तच राहिल्या, म्हणजेच पार्थिव, भौतिक स्वरूपात नाही आल्या.

काही संकल्पना जसं की 'जागृती' (Awakening) किंवा 'वर्तमानात प्रवेश' (Coming into the Present) या समजावून सांगायला सुद्धा प्रयास पडतील तर यांची शिल्प करणं किती कठीण असेल? एखादी अमूर्त संकल्पना ज्याला आकार, उकार नाही, रंग, रूप नाही, ती अशी कशी शिल्पात बंदिस्त करायची? अव्यक्ताला असं देहरूप कसं द्यायचं? हीच जादू केली आहे हॅलोईस क्रिस्टा हिने. ब्रॉन्झच्या पुतळ्यातून या कल्पना इतक्या देखणेपणाने व्यक्त झाल्या आहेत. जणू एखादा गतिशील आणि सुंदर पदन्यास ब्रॉन्झमध्ये गोठवून ठेवला असावा.

'टालीएसिन वेस्ट' च्या मोठ्या आवारात आणि इमारतींमध्ये सुद्धा हेलोईसची शिल्पं जाणीवपूर्वक कलात्मकतेने बऱ्याच ठिकाणी ठेवली आहेत. त्यातील एक महत्वाचं शिल्प म्हणजे आर्किटेक्ट फ्रँक लाइड राईट यांचा बस्ट.

हेलोईसचा जन्म जपानमधील कोबे येथील. पुढे तिने युनिव्हर्सिटी ऑफ कॅलिफोर्निया येथे कलेची पदवी घेतली. १९४९ मध्ये ती 'टालीएसिन वेस्ट' येथे आली.

तिचा उद्देश आर्किटेक्ट होण्याचा नव्हता तर फ्रँक लॉइड राईट व त्यांच्या शिष्यवृन्दासोबत राहून त्यांची वेगळी विचारसरणी, कल्पकता आणि प्रेरणादायी वातावरण याचा लाभ घेता यावा हाच होता.

राईट यांचा मुक्काम एरवी विस्कॉन्सिनमधल्या टालीएसिन येथे असे. विस्कॉन्सिनचा कडक हिवाळा टाळण्यासाठी दर हिवाळ्यात तो मुक्काम ऍरिझोना या उष्ण प्रदेशातल्या 'टालीएसिन वेस्ट' मध्ये हलत असे. सगळा लवाजमा आणि आपल्या विद्यार्थ्यांचा ताफा त्यांच्याबरोबर असे. त्यांचं ऑफिसही हिवाळ्यापुरतं येथेच असे.

याठिकाणी फ्रँक लाइड राईट यांनी अनेक प्रसिद्धीस आलेल्या इमारतीच्या संरचनेवर आणि डिझाईनवर काम केलं. या त्यांच्या जबाबदाऱ्यांबरोबरच त्यांचे विद्यार्थी किंवा अनुयायी, अगदी रेटाड असलेल्या छोट्या डोंगरावरच्या या जागेवर, आजूबाजूचे दगड आणि इतर साहित्य गोळा करून राईट यांच्यासाठी घर, सगळ्यासाठी डायनिंग एरिया, कामाचा स्टुडिओ, थिएटर आणि लँड्सकॅपिंग या सगळ्यावर काम करत होते. या अशा कष्टानंतर श्रमपरिहार म्हणून आणि कलेचा अभ्यास म्हणून अनेक सांस्कृतिक कार्यक्रम आखले जात आणि पार पाडले जात. नृत्य, नाटकं, ऑपेरा अशा दर्जेदार कला सादर केल्या जात. तिथल्या डान्सेसमध्ये हेलोईस भाग घेत असे. आणि त्यासाठी लागणाऱ्या भारदस्त आणि कलात्मक वेशभूषांचे डिझाईन आणि निर्मितीकडेसुद्धा ती बघत असे. हेलोईस इथे राईट यांच्या कन्या इयोव्हाना यांच्याकडे नृत्य सुद्धा शिकत होती.

हळू हळू ती हौस म्हणून आपल्या मुलाचे आणि तिथल्या अनेकांचे पुतळे, बस्ट बनवू लागली. आणि शिल्पकलेच्या प्रेमातच पडली. आणि नंतर तिने पूर्णवेळ शिल्पकलेचाच ध्यास घेतला. या परिसरातली अनेक शिल्पं तिनेच घडवलेली आहेत. त्यानंतर तिने शिल्पकला शिकवायला सुद्धा सुरूवात केली. मुळात नृत्याचे शिक्षण घेतले असल्याने, साहजिकच तिच्या शिल्पांमध्ये वेग, गतिशीलता आणि तरीही एक समतोल जाणवतो. बरीचशी शिल्पं तिने अगदी ऍबस्ट्रॅक्ट विषय घेऊन कल्पकतेने घडवली आहेत.

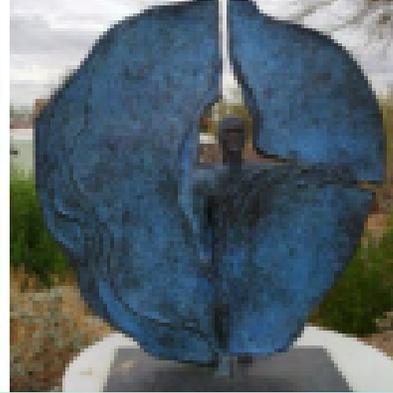
'Awakening' या शिल्पामध्ये सुखी अज्ञानातून वास्तवातल्या प्रखरतेप्रती जागृत होतांना दिसणारी वेदना आणि त्याचबरोबर आलेली समज शिल्पातल्या चेहेऱ्यावर उमटलेली दिसते.

'Coming into the Present' या शिल्पामध्ये काळाची गती दिसते. भूतकाळात रमलेली ती व्यक्ती अगदी धावत पळत परत येते आहे असं वाटते. भूतकाळातील समजुती, दृष्टीकोन यांना मागे टाकत वर्तमानामध्ये नव्याने प्रवेश करत स्वतःचा शोध घेत असलेली ही मूर्ती भासते.

'Being in the Moment' या शिल्पामध्ये काळाची गती एका क्षणात पकडलेली जाणवते. एखाद्या सर्वसाधारण साध्याशा क्षणात चिरकालाचा अंश दडलेला असतो. मानवाने सजगपणे हा क्षण अनुभवला तर त्यालाही अनंताच्या कालातीत अस्तित्वाशी जोडून घेता येऊ शकते असे या शिल्पातून व्यक्त होते आहे असे वाटते.

'The Door' हे शिल्प तसं म्हटलं तर ऍबस्ट्रॅक्ट नाही तरी हा दरवाजा कुठल्यातरी स्थित्यंतराचा आहे. नवीन जगाकडे नेणारा आहे आणि तो ओलांडण्याआधी ती व्यक्ती उंबरठ्यावर थबकून भविष्याचा अंदाज घेते आहे असे भासते. तुमच्यामध्ये कलात्मकता आणि प्रतिभा असेल तर तुमचे व्यक्त होण्याचे माध्यम बदलले तरी ती कलेतून उमटत राहतेच. नृत्यासारख्या चंचल, एका क्षणात विरून जाणाऱ्या कलेतून हेलोइसचा प्रवास स्थिर, बंदिस्त आणि चिरकाल टिकणाऱ्या कलेकडे झाला. आपलं भाग्य की आपल्याला हे धातूमध्ये गोठवून ठेवलेलं नृत्य आणि नाट्य शिल्परूपात पहायला मिळत आहे. अशा अनेक कल्पना, अव्यक्त विचार आणि भावना काळामध्ये, धातूमध्ये गोठवून, एक परिपूर्ण आयुष्य जगून शेवटी तिने २०१८ साली आपल्या स्कॉट्सडेल, ऍरिझोनातल्या घरी चिरविश्रांती घेतली. हेलोईसने आणि तिच्या आगळ्या वेगळ्या शिल्पांनी माझ्या मनात घर केलं आहे हे मात्र खरं

श्रद्धा भट

Love Story 1982: Where Forever Began

In the quiet heart of Athens, two souls met – and time quietly stood still.

“Some love stories are written in hearts, others in lab notebooks.”
– Anonymous

December 24, 1982 – an Atlanta winter evening. A Lufthansa flight lands, and out steps a young woman with dreamy eyes and a suitcase full of courage. Waiting at the gate – her four-month-old husband, freshly married, slightly broke, and dangerously optimistic. Destination: Athens, Georgia – where Cupid met Chemistry and decided to co-author a Ph.D.

Fast-forward 43 years. The same winding road welcomed us again – green hills, quiet farms, and nostalgia humming in the back seat. Back then, we were scholars in love and in debt – living in married housing: one bedroom, no lamp (illumination exceeded budget), a gifted black-and-white TV, and a car whose gearshift retired mid-drive and politely landed in my hand. Dining out was a festival if coupons cooperated; \$1 Friday movies were our Broadway nights.

Sunanda was pure magic – fasting two days a week, stretching every dollar, cooking miracles from a few basic ingredients and spiced with love, editing my dissertation, and training me for presentations with saintly patience. Her toughest project? Making me look handsome. Results: still inconclusive.

Athens blessed us with lifelong friends – Atul, Niranjana, Sanjay, Shirish, Milind, Nitin – and guardian angels, Nandu and Priya. My mentor, Dr. Vallner, taught me that persistence plus curiosity equals discovery – a theory that also applies to marriage.

Revisiting the old School of Pharmacy, we found the same corridors, the same echoes. Science may evolve, people may age gracefully, but love continues to defy every known law of logic.

Some experiments never end – they just keep producing happier data.

And ours – with Sunanda as co-author and occasional principal investigator – remains my sweetest publication yet.

सुख म्हणजे नक्की काय असतं?

(What is true happiness? Perhaps this – when your experiment, your partner, and your laughter all survive peer review).

Rajeev Gokhale

मी परदेशात राहणारी, पण मराठीच!

२७ फेब्रुवारी: मराठी भाषा गौरव दिनानिमित्ताने काही विचार

हल्ली २७ फेब्रुवारी हा दिवस जवळ येऊ लागला की काहीजण मुद्दाम भारताबाहेर राहणाऱ्या आपल्यासारख्या तमाम मराठी बांधवांना - जे सातासमुद्रापार अमेरिकेत कामानिमित्त आले आहेत त्यांना- तुम्ही कसे माय मराठीला विसरला आहात अशा स्वैर समजाचे (WhatsApp रूपा) खडे बोल सुनावू पहातात.

हा लेख लिहिण्याचे कारण: मागच्या वर्षी एका WhatsApp ग्रुपवर मला शालजोडीतला देतोय ह्या आविर्भावात एक खोचक प्रश्न विचारण्यात आला, की "आहे का लक्षात आज मराठी राजभाषा दिवस आहे हे?" त्यावर मी लागलीच माझं सणसणीत उत्तर नोंदवलं "मराठी भाषा गौरव दिन २७ फेब्रुवारीला साजरा होतो तर मराठी राजभाषा दिन १ मे रोजी साजरा केला जातो." अहो, महाराष्ट्रात जन्मलात आणि तिथे राहाताय म्हणून तुम्हालाच काय तो अभिजात मराठीचा जाज्वल्य अभिमान?? तसं नसतं ना रावसाहेब. मी मराठी म्हणून जन्मले आणि मराठी म्हणूनच अनंतात विलीन होणार ह्यात दुमत नसावेच; पण केवळ अमेरिकेत, भारताबाहेर राहतो म्हणून आम्ही कानफाटे? अजिबात नाही.

माझे शिक्षण इंडियन एज्युकेशन सोसायटी, भांडूप, मराठी माध्यम ह्या नामांकित शाळेत झालंय. माझ्या आई-बाबांनी आणि गुरुजनांनी माझ्यावर प्रचंड मेहनत घेतली आहे. शाळेत असताना वाचनालयातून कित्येक कथा कादंबऱ्या वाचनात आलेल्या आहेत. विकी कौशल हा अमराठी म्हणून सुरूवातीला त्याला नावं ठेवणाऱ्या अशाच काही मराठी मंडळींना मला विचारायचंय, "वाचली आहे का हो तुम्ही 'छावा' ही कादंबरी? मी वाचली आहे शाळेत असतानाच आणि इथे अमेरिकेत चित्रपटही पाहिलाय तिसऱ्याच दिवशी जाऊन."

हो, माझी मुलगी इंग्रजी माध्यमात शिकते, नाही घेऊ शकलो मराठी शाळेत प्रवेश पण म्हणून ती इंग्रजाळलेली मुळीच नाही. घरात मराठी आणि इंग्रजी अशा दोन्ही भाषेतली कपाटभर पुस्तकं आहेत. काही माझ्या आणि नवऱ्याच्या आई-बाबांनी घेतलेली आणि बरीच लग्नानंतर आम्ही घेतलेली. घरात तिच्याशी मराठी संवाद तर होतोच पण शिवाय गणपती स्तोत्र, अथर्वशीर्ष, रामरक्षा, मारूती स्तोत्र, शिवस्तुती तिच्याकडून पाठ करून घेतलेली आहे आणि रोजच्या दिवसाची सुरुवात त्या त्या दिनविशेषानुसार स्तोत्र ऐकून केली जाते.

आणखीन एक खूपच महत्वाची गोष्ट - मराठीचा अभिमान असणे आणि इंग्रजी भाषेत संवाद साधता येत नसल्यामुळे मराठीचा आग्रह धरणे ह्या दोन वेगळ्या आणि ज्याने-त्याने विचार करण्याच्या गोष्टी आहेत. आज इंग्रजी येणे ही काळाची गरज आहेच कारण नोकरी मिळवायला आणि ती टिकवायला मल्टीनॅशनल कंपनीत तरी इंग्रजीला पर्याय नाही. ह्यामुळे मायबोली मराठीचा ना दर्जा कमी होत ना तिच्याबद्दल मनात असलेला अभिमान. कळावे....

सौ. स्वप्ना सिद्धेश कानविंदे

मराठी बाणा

जन्माला येताच टाहो फोडावा
आणि 'मी मराठी' चा नारा द्यावा.

'हर हर महादेव' म्हणून
शिवबा अंगी बाणवावा.

'कट्टी बट्टी' करता करता
जिवाभावाचे बंध जुळवावेत.
'यंदा कर्तव्य आहे' म्हणत
एकमेकांचे होऊन जावे.

'ठरलं तर मग' म्हणत
संकल्प करावेत
अन् 'आभास हा'
म्हणत सोडून द्यावेत

मी मी माझा माझा
म्हणून संपूर्ण जगाचे व्हावे
अन् हा 'अवघाची संसार' करताना
सुखाने समृद्ध वहावे.

धनश्री कुलकर्णी

शब्दकोडे

१		२		३		४		५
६				७	८			
		९						
१०						११		
			१२		१३			
१४		१५		१६		१७		१८
१९				२०				

अभिजित रायरीकर

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

उभे शब्द

१. वर्षप्रतिपदा, या दिवशी गुढी उभारतात
२. शिवाजी महाराजांना आग्र्यात या कैदेत ठेवले होते
३. शंकराचे वाद्य, डम डम आवाज करणारे वाद्य
४. कुठल्याही राजकीय पक्षात नसलेला, स्वतंत्र
५. विदूषक, इतरांसारखे हुबेहूब हावभाव करणारा
८. नाशिक ज्या फळासाठी प्रसिद्ध आहे ते फळ
१०. नाटकांमधले संगीत, नाटकांमधले पद्य
११. स्वामीनारायण संप्रदायाचे दिल्लीमधले मंदिर
१२. किंमत, मजुरी
१५. शहर, मोठे गाव
१६. झाकीर हुसेन वाजवतात ते तालवाद्य
१८. अवधान, जाणीव, देखरेख

आडवे शब्द

१. बाजीप्रभू व मावळ्यांनी सिद्दी मसूदच्या सैनिकांना जिथे रोखून धरलं ती जागा
४. नमाजाच्या वेळचे बोलावणे, मशिदीतून प्रार्थनेच्या वेळी निमंत्रणादाखल होणारा पुकारा
६. माकड, मर्कट
७. शंकरास प्रिय फळाची माळ, त्या फळाची जपमाळ
९. अनेक, कितीतरी
१०. विष्णू जवळ असणारे मुनी, सतत 'नारायण' 'नारायण' जप करणारे
११. ज्याला मरण नाही असा
१३. ध्येय, उद्दिष्ट, ज्यावर नेम धरायचा ती वस्तू
१४. परस्परांमध्ये विचार करून केलेला निश्चय, एकमेकांच्या साहाय्यासाठी केलेला बेत
१७. फौजेसाठी पाठवण्याचा दाणागोटा, युद्धसामुग्री
१९. भारत व बांगलादेशात मिळणारे पांढरे फूल, या फुलाचे झाड आयुर्वेदिक झुडूप आहे, जे खरजेसारख्या रोगांना उपयोगी पडते
२०. शाहिस्तेखानाची बोटे ज्या ठिकाणी शिवाजीने तोडली तो महाल

तूप

तूप या शब्दाचा मूळ अर्थ कळून शाकाहारी लोकांच्या अंगावर काटाच येईल. 'मराठी व्युत्पत्ती कोश' कार प्रो. कृ.पां. कुलकर्णी म्हणतात, " मारलेल्या पशूची चरबी हा तूप या शब्दाचा मूळ अर्थ होय." नंतर हिंसा बंद झाल्यावर दुधातून प्रक्रिया करून तयार केलेल्या पदार्थाला तूप म्हणू लागले. आर्य लोक यज्ञात पशुबली देत.

आज आपण असं पाहतो, वाचतो की यज्ञात तुपाची आहुती दिली गेली आहे. यावरून 'मारलेल्या पशूची चरबी' याऐवजी गायीम्हशीच्या दुधापासून बनविलेला जो स्निग्ध पदार्थ आर्यांनी यज्ञात आहुती देण्यासाठी स्वीकारला, त्यासाठी त्यांनी 'तूप' हेच मूळ नाव कायम ठेवलं होतं. हिंदुस्थानात आलेले आर्य प्रथम स्थायिक झाले ते पश्चिम पंजाबसारख्या सुपीक प्रदेशात. त्यामुळे शिकार करून जगण्याचा मार्ग सोडून शेती करून राहणं आर्यांना पसंत पडलं असावं. कृषी संस्कृतीचा स्वीकार केल्यावर आर्यांना पशुपालनावर (पशुहत्येवर नव्हे) लक्ष केंद्रित करावं लागलं असणार. त्यांनी बैलासारखा पशू कृषिकर्मासाठी तर गायीसारखा पशू दूध व तदजन्य पदार्थ यांसाठी बाळगला.

हा इतिहास कसाही असो, मुळात हिंसेशी संबंधित असलेलं 'तूप' पुढे अहिंसक झालं. तरीही त्यातली हिंसेची किंचित छटा मराठी भाषेत टिकून आहेशी दिसते. महाराष्ट्राच्या काही भागातील पहिलवान मंडळींच्या बोलण्यात 'तूप काढणे' हा शब्दप्रयोग वापरताना दिसतात. 'तूप काढणे' म्हणजे एखाद्याची चरबी उतरवणं किंवा माज उतरवणं. आजकाल या शब्दप्रयोगाचा वापर फारच क्वचित होताना दिसतो.

डॉ. द.द. पुंडे

परमपूज्य श्री. मंगेशदादा फडके हे कॅलिफोर्निया येथे वास्तव्यास असून प.पू. श्रीकृष्ण दत्तात्रय देशमुख उपाख्य प. पू. डॉक्टरकाका यांचे कृपांकित शिष्य आहेत व त्यांच्याच कृपेने आज स्वतः सद्गुरुपदी विराजमान आहेत. सद्गुरूंच्या कार्यासाठी आपल्या यशस्वी व्यावसायिक कारकीर्दीतून निवृत्ती घेऊन अनेक पारमार्थिक कार्यक्रमाचे आयोजन, विविध आध्यात्मिक विषयांवरील निरूपणे व प्रवचनांच्या माध्यमातून ते सातत्याने प्रबोधन करीत असतात. त्यांच्या निरूपणाचा लाभ अध्यात्मपीठावरील श्रोते घेतच असतात; पण त्यांच्या या अध्यात्मविषयक सदरातून आपल्या अनेक प्रश्नांचेही निरसन होईल अशी आमची खात्री आहे - संपादक)

भाग पाचवा

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

आपल्या सर्वांच्याच मनात अध्यात्म किंवा परमार्थ याविषयी कुतूहल असते, काही प्रश्न असतात. पुढील काही लेखांमध्ये शास्त्रप्रणीत म्हणजे वेदान्तशास्त्राच्या आधारे व संतप्रणीत म्हणजे संतांच्या उपदेशाच्या आधारे परमार्थाविषयी मूलभूत संकल्पना आपण समजून घेणार आहोत, ज्यायोगे आपल्या प्रश्नांची उत्तरे मिळण्यास मदत होईल. साधकाच्या प्रामाणिक प्रश्नांची उत्तरे मिळण्याची ईश्वरीय व्यवस्था असते. ईशकृपेचे ते स्वरूप आहे. 'रचना' संकल्पित 'सुख नव्हे सुखरूपता' ही लेखमालिका त्याचाच एक भाग आहे ही आमची श्रद्धा आहे.

मागील अंकात आपण प्रथम निद्रेचे महत्त्व बघितले. त्यानंतर निद्रेतून प्राप्त होणाऱ्या सुखाची प्रक्रिया समजावून घेतली. गाढ झोपेत विषयरहित जे सुख प्राप्त होते, ते आत्मसुखच आहे असा वेदान्तशास्त्राचा निर्णय आहे, परंतु तेथे अज्ञान कायम असते. हे घनअज्ञान बीजभावाने सुषुप्तीच्या अंकुरभावाला आणि स्वप्न/जागृतीच्या फलभावाला कारण ठरते (कारणदेह). सुषुप्तीत स्वप्न व जागृती यांची अप्रतीती असली, तरी त्याविषयी मिथ्यात्वनिश्चय नसतो म्हणजे अज्ञान कायमच असते. हीच एक उणीव असल्यामुळे सुषुप्तीला ब्रह्मभाव (समाधी) म्हणता येत नाही.

विषयसुखाचा व निद्रासुखाचा सविस्तर विचार केल्यानंतर, या अंकात सुखरूपतेच्या चिंतनाच्या निष्कर्षाचा विचार करू.

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

१) विषयात वस्तुतः सुख नाही हे कळले, परंतु मला विषयात येणाऱ्या सुखाचे (विषयानंद) स्पर्धीकरण काय ?

अनुकूल विषयप्राप्तीच्या क्षणी किंवा गाढ निद्रेत आपल्याला सुखाचा अनुभव येतो. विषयप्राप्तीच्या निमित्ताने (उदा. चहाचा पहिला घोट) अंतःकरण तात्पुरते शांत झाले, की तेवढ्यापुरते आतले सुख प्रकट होते. त्यामुळे तो विषय कायम राहिला तरी त्यातील सुख ओसरत जाते (उर्वरित चहाच्या घोटांप्रमाणे) आणि आपले मन दुसऱ्या कुठल्यातरी वासनापूर्तीच्या मागे धावून निश्चलता गमावून बसते. परिणामी आत्मसुखाचा येणारा अनुभव येईनासा होतो.

पंचदशी या ग्रंथात प.पू. विद्यारण्यस्वामी म्हणतात - 'विषयेष्वभिलब्धेषु तदिच्छोपरमे सति। अंतर्मुखमनोवृत्तावनन्दः प्रतिबिम्बति॥ब्रह्मानंदे योगानंद ८६॥'. याचा भावार्थ असा - अपेक्षित विषय लाभून त्यांची इच्छा शांत झाली असता अंतःकरण अंतर्मुख झाल्याने त्यात आनंदाचे प्रतिबिंब पडते. त्याला आपण विषयानंद म्हणतो.

२) मग जागृतीत विषय नसतानाही आनंदाची प्राप्ती शक्य आहे का ?

निश्चितच! समाधीचे हेच वर्म आहे. वरील श्लोकाची मार्मिकता - अखंड आनंदाचा लाभ हा इच्छेच्या समाप्तीत आहे पूर्तीत नव्हे! कारण इच्छेची कायम पूर्ती अशक्य आहे. अंतःकरणाची वृत्ती म्हणजे प्रवाही मन. जसे तलावातील किंवा धरणातील काढलेल्या कालव्यातील पाणी प्रवाही असते. तसे आपल्या अंतःकरणाचे गोलक (राहण्याचे स्थान) म्हणजे हृदय. त्यातून ते इंद्रियांच्या वाटेने बाहेर पडते आणि इच्छित विषयाचा आकार धारण करते, तेव्हा त्या विषयाचे ज्ञान होते किंवा अनुभव येतो. (शास्त्रीय स्पर्धीकरण - प्रमातृ, प्रमाण, प्रमा व प्रमेय चैतन्य एक होतात). साध्या भाषेत मनाची धाव बंद पडते. मनोवृत्ती विषयाला जाऊन टेकली, की तिचा वेग थांबतो. तो प्रवाह असल्याने त्याला टेकायला काहीतरी लागते. विषयप्राप्तीच्या एका क्षणानंतर व दुसऱ्या विषयाकडे धाव घेण्याच्या आधी, जो अत्यंत अल्पकाळ असतो त्यात ही वृत्ती स्वरूपाला जाऊन टेकते, म्हणजे स्वस्थानी परतते. यालाच वृत्ती अंतर्मुख होणे म्हणतात. तर विषयाकडे वृत्ती जाणे याला बहिर्मुखता म्हणतात. विषयाचे नानात्व संपून गेले, की आतमध्ये एकमेवाद्वितीय अशी ब्रह्मवस्तू परमात्माच आहे व तो आनंदरूप आहे म्हणून आपल्याला क्षणमात्र आनंदाचा अनुभव येतो परंतु याचे भान नसल्याने भ्रम होतो, की विषयाच्या प्राप्तीने सुख मिळाले. अंतःकरणाच्या चंचलतेमुळे ते स्वरूपी अत्यंत अल्पकाळ टिकते व भ्रमामुळे दुसऱ्या इच्छेच्या पूर्तीसाठी पुन्हा बाहेर पडते! अंतःकरण स्वरूपी लीन करता आल्यास जागृतीत विषयावाचून आनंदाची प्राप्ती होते!

३) सरतेशेवटी या आनंदाकरिता किंवा समाधिसुखाकरिता काय करावे ?

त्यालाच साधना असे म्हणतात. आपल्या जीवनात कर्तव्यकर्म करीत असतांना प्रारब्धवशात् जे काही सुखाचे-दुःखाचे प्रसंग येतात त्याकाळी निर्विकार राहण्याचा अभ्यास करावा. विवेकासह अंगी बाणलेले वैराग्य अस्सल परमार्थाचा पाया आहे.

ज्ञानेश्वर महाराज या संबंधी बोध करतात,

“सुखी संतोषा न यावे। दुःखी विषादा न भजावे। आणि लाभालाभ न धरावे। मनामाजी॥” ज्ञाने २.२२६॥

याचा भावार्थ असा - वैषयिक सुख प्राप्त झाले असता, सुखाविषयी अनुकूल वृत्ती ठेवून, संतोषाला प्राप्त होऊ नये, आणि दुःख प्राप्त झाले असता, दुःखाविषयी प्रतिकूल वृत्ती ठेवून विषादाला प्राप्त होऊ नये. याच रीतीने लाभहानीविषयी देखील मनात अनुकूल-प्रतिकूल वृत्ती ठेवू नये.

आपण मनुष्य असल्याने सुख-दुःखाचे तरंग जीवनात उमटणारच आहेत, परंतु त्याची लाट होऊ देऊ नये असा आशय.

आनंद माझे स्वरूप आहे. हा अनुभव सर्वाना यावा, या सदिच्छेसह पाच भागांच्या ‘सुख नव्हे सुखरूपता’ या चिंतनामालिकेचे पुष्प सद्गुरूचरणी अर्पण!

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

प.पू. श्री. मंगेशदादा फडके

तन-मनाचा भोवरा

पोस्ट ट्रॉमाटिक स्ट्रेस डिसऑर्डर

साधनाने चमकून माधवीकडे पाहिले. 'अगं, पण का? असे कसे करू शकतेस तू? नाही-नाही हे बरोबर नाही' माधवी निर्जीव डोळ्यांनी ढिम्म बसलेली. साधना आश्चर्यचकित झाली.

'माधवी' गव्हर्नमेंट नर्सिंग कॉलेजची फायनल इयरची विद्यार्थिनी. सगळ्या कामात सिन्सिअर आणि चोख होती. मान-पाठ एक करून अभ्यास करण्याची सवय असल्याने 'पुस्तकी किडा' म्हणून कॉलेजमध्ये प्रसिध्द होती. नर्सिंगमध्ये करिअर करणे हे तिचे स्वप्न होते. आणि आज माधवी असा निर्णय कसा घेऊ शकते ?

या सगळ्याला ती त्या दिवशीची घटनाच कारणीभूत आहे. खरे तर आमचा सर्व गूपच त्या घटनेचा साक्षीदार होता. परंतु, माधवीवर ती घटना आघात करून गेली.

त्या दिवसाची सुरुवात तर खूपच प्रसन्न झाली होती. पंधरा दिवसावर परीक्षा आल्याने सर्वांचा अभ्यासाचा मूड मस्त लागला होता. दिवसभर झकास अभ्यास झाल्यानंतर कोणीतरी टूम काढली, की 'शहरांपासून दूर एक नवीन धाबा उघडला आहे. तिथे खूपच रुचकर जेवण मिळते, असे ऐकले आहे. जाऊ या का?' आणि मग काय? व्हॉटसअपने आपले काम चोख बजावले आणि मित्रमैत्रिणींचा ताफा निघाला. माधवी पण हो-नाही करत करत सहभागी झाली.

नोव्हेंबरची थंडी, यात गावाबाहेरची शांतता मन प्रसन्न करून गेली. कित्येक दिवसांचे परिश्रम आणि परीक्षा जवळ आल्याचा ताण क्षणार्धात विरून गेला. गप्पाटप्पा, हास्यविनोदाला ऊत आला. काही तरी नवीन ट्राय करूयात म्हणून खमंग, लज्जतदार पदार्थांच्या ऑर्डर सुटल्या, जेवण सुरू झाले. गरमागरम तंदूर रोट्यांची चळत फस्त होत होती. जेवण जवळ जवळ संपतच आले होते.

इतक्यातच-

अचानक मोठा आवाज झाला. किंचाळण्याचे, ओरडण्याचे आवाज येऊ लागले. नर्सिंगचे सर्व विद्यार्थी धावतच बाहेर आले. रस्त्यावरती ऑटो पूर्णपणे उलटा झाला होता. प्रवासी सर्वत्र वेड्यावाकड्या अवस्थेत विव्दळत पडले होते. क्षमतेपेक्षा जास्त प्रवासी कोंबल्याने ड्रायव्हरचा ऑटोवरचा ताबा सुटला होता. ड्रायव्हरच्या चेहऱ्यावर काचाचे तुकडे रुतले होते. त्याचे दोन्ही पाय ऑटोखाली चेंगरले होते. ऑटो खालून त्याला बाहेर काढण्याचे शर्थीचे प्रयत्न झाले. शेवटी बाहेर काढण्यात सर्वजण यशस्वी झाले. सर्व अंग रक्ताने माखलेले. जिथे हात लावू' तिथे रक्त. त्याला श्वास घेण्यासाठी त्रास होत होता. त्याची नाडी बघणे, रक्तस्रावावर कपडा बांधणे, नाकातोंडापाशी अडकलेल्या काचा, घाण, कचरा काढणे अशी सर्व कामे नर्सिंगचे विद्यार्थी पटापट करत होते. एवढ्यात रंजना म्हणाली 'ह्यांची पल्स लागत नाहीय. 'माधवीने लगेचच सीपीआर चालू केले.

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

(सीपीआर म्हणजे क्षणभरासाठी बंद पडलेले हृदय एका विशिष्ट पध्दतीने चालू करण्याची पध्दत.) सर्वांच्या प्रयत्नांना यश काही आले नाही. ड्रायव्हरने शेवटचा श्वास घेतला. महामार्ग पोलीस व्हॅन आणि अॅम्ब्युलन्स पोचली. बाकी सर्व प्रवासी शुध्दीवर होते. ज्यांना किरकोळ जखमा होत्या. पुढील कारवाई सुरू झाली.

सगळा ग्रुप एकदम सुन्न झाला. आणि खिन्न मनाने हॉस्टेलवर परतला. अॅक्सिडेंट होतो काय? आणि बघता बघता ड्रायव्हर आपल्या डोळ्यासमोर जातो काय? हॉस्टेलवर पोचेपर्यंत सर्व जण निःशब्दच होते. दुसऱ्या दिवशीसुध्दा पेपरमधील बातम्या आणि चर्चा यामुळे सगळ्यांचेच सगळे बिनसले होते. तिसऱ्या दिवसांपासून मात्र सर्वांनी परीक्षा तोंडाशी आल्यात, म्हणून प्रयत्नपूर्वक अभ्यासात डोके खुपसले.

माधवीचे गणित मात्र पार बिघडले. माधवी पुस्तके हातात सुध्दा घेईना. "सीपीआर मीच दिला. तो गेला." हे चित्र तिच्या डोळ्यासमोरून हलेचना. झोपेने पाठ फिरवली. चुकून डोळा लागलाच, तर ती दचकून उठायला लागली. चढत्या क्रमाने तिच्या वागण्यातला बदल जाणवू लागला. दचकून उठणे, ओरडणे, बाहेर जायला घाबरणे, जेवणाची इच्छा नष्ट होणे, ऑटोरिक्षा दिसताच धडधड होणे. अस्वस्थ वाटणे. अनामिक भीती वाटणे.

एरव्ही एकटी रात्री-बेरात्री लायब्ररीला जाणारी माधवी सर्वांना विनवण्या करायला लागली. "मला कसंतरी वाटतं आहे. माझ्याजवळ थांबता का?" कुठेही ऑटो दिसताक्षणीच माधवी पळ काढायला लागली. आणि आता मला माधवी सांगत होती की मी परीक्षाच देणार नाही. तिला समजावण्याचे सर्व प्रयत्न संपले. आणि मी तिच्याकडे हताशपणे पाहात राहिले.

परीक्षा संपली. पोस्टिंगचा पार्ट म्हणून ऑपरेशन थिएटरमध्ये सर्जनच्या हाताखाली मदतनीस म्हणून काम करावे लागते. माधवीने पूर्वीसुध्दा भरपूर पोस्टिंग केल्या होत्या. ऑर्थोपेडीक वॉर्डतल्या अपघाताच्या केसेस, सर्जनच्या ग्लोबजना लागलेले रक्त हे सर्व नेहमीचेच पण माधवीने आता यापासून पळ काढायला सुरुवात केली.

हे प्रकरण शेवटी मेट्रन सिस्टरकडे पोचले. सिस्टरने माधवीला मानसोपचार विभाग प्रमुख डॉ. देशपांडे सरांकडे नेले. मैत्रिणींनी सगळा घटनाक्रम कथन केला. सरांनी सर्व गोष्टींचा नीट आढावा घेतला. आणि तिला पीटीएसडी आहे. असे मत दिले. म्हणजेच 'पोस्ट ट्रॉमाटिक स्ट्रेस डिसऑर्डर.'

जे लोक अतिशय गंभीर, दुःखद एखाद्याच्या जीवाला धोकादायक ठरणाऱ्या घटना खूप जवळून पाहतात किंवा नैसर्गिक आपत्ती तसेच मानवनिर्मित आपत्तींना सामोरे जातात. उदा. पूर, भूकंप, वादळ किंवा हिंसा, दंगली इ. तेव्हा बऱ्याच जणांना हा त्रास होतो.

आपण प्रथमतः एक काम करू. आधी झोप, भूक सारे नियमित होणे महत्त्वाचे आहे. काही औषधे चालू करू या. नंतर तू सारा घटनाक्रम सुरुवातीपासून आजतागायत प्रत्येक तपशिलानिशी क्रमवार लिहून काढ आणि तो वारंवार वाच. जी दृश्ये तुझ्या डोळ्यासमोर सातत्याने येतात. ती मित्रमैत्रिणींना सांग. मला सांग. पुन्हा-पुन्हा सांग. ऑटो रिक्शांची, ओटी पोस्टिंगची. रक्ताची भीती वाटते ना? चाचरतच का होईना, पण ह्या गोष्टींचा सामना कर. पुन्हा पुन्हा त्या गोष्टींची उजळणी कर. मानसोपचारांमधे ह्या प्रकाराला "सिस्टमॅटिक डीसेन्सिटायझेशन" असे म्हणतात. म्हणजे चढत्या क्रमाने ज्या गोष्टींची अनाठायी भीती वाटते त्या दृश्याची सतत पारायणे करायची. अवघड आहे. सुरुवातीला जड जातेच. हळूहळू तुलाच तुझा त्रास कमी झालाय हे जाणवायला लागेल. पण एक मात्र खबरदारी घ्यायची, पळ अजिबात काढायचा नाही.

माधवीचे एक वर्ष तर बुडलेच. पण जिद्दीने माधवीने सगळ्या त्रासावर मात केली. नर्सिंग पास झाली. आता ह्या घटनेला तीन वर्षे होऊन गेली. माधवी ट्रॉमा ऑपरेशन थिएटर आणि ऑर्थोपिडीक स्टाफची उत्कृष्ट स्टाफ नर्स तर होतीच. पण सगळ्या सिस्टर्सना, नर्सिंग स्टाफला सीपीआर ट्रेनिंग देणारी सक्षम इनचार्ज म्हणून ती प्रमोट झाली होती.

रश्मी वडवळकर

डिकन्स्ट्रक्टेड बटाटा वडा

नाव तर कसलं भारी दिलंय ना? टोटल “शेफ” स्टाईल !! पण रेसिपी प्रचंड सोपी आहे.

बटाट्याची भाजी नेहमीप्रमाणे करायची. प्रथम करत असाल तर एक मोठा बटाटाच घ्या. मग पाऊण कप डाळीच्या पिठात हळद, तिखट, धणे पावडर, मीठ घालून सारखं करा आणि त्यात अर्धा कप पाणी ओता. सगळं मिसळून घ्या. गुठळ्या मोडून घ्या. हे घट्ट असेल, तर त्यात थोडं थोडं पाणी घालून चांगऽलं सरसरीत करून घ्या. तवा छान तापवा आणि त्यावर एक चमचा तेल लावून घ्या. मग त्या डाळीच्या पिठाचं मोठंसं पण पातळ धिरडं घाला.

ते खालच्या बाजूने २-३ मिनिटात शिजेल. मग हळूच उलटा. त्यालाही जरा शिजू दे - २ मिनिटं तरी ! मग त्याचे चार भाग करा - हो, सुरीने कापून!

मग एका किंवा दोन भागावर बटाट्याची भाजी पसरा. खूप नको.

उरलेल्या एका भागावर लसणाची चटणी पसरवा आणि दुसऱ्यावर हिरवी चटणी पसरवा. तयार घेतली तरी चालेल. मग एक चटणीचा भाग भाजीच्या भागावर चढवा. असे दोन भाग उरतील. त्याला परत एकावर एक चढवा. थोडं प्रेस करा ! आणि झाला तुमचा डिकन्स्ट्रक्टेड बटाटा वडा तयार ! आता सगळ्यांना हा मोठा शब्द आणि नवीन(?) पदार्थ वाढून आपण ‘कमलाबाई ओगले’ झालो (‘रूचिरा’च्या) असा आव आणा !

वैशाली बेलसरे

शिकागो थंडीचं नाहीं टेन्शन. सासूबाईंनी शिकवलेलं. 'चिकन सूप' च आहे सोल्युशन!

नमस्कार मंडळी,
नवीन वर्षाच्या खूप शुभेच्छा! आज 'रत्नांगीच्या रसोईतून' आहे, थंडीवर मात करायला गरमागरम 'चिकन सूप'!

साहित्य:- १-१/२ कप वाफवलेलं चिकन(ब्रेस्ट), २ कप चिकन ब्रॉथ, २ कप लो फॅट दूध, १/४ कप मैदा, १/२ छोटा चमचा मिरपूड, चवीप्रमाणे मीठ, २ मोठे चमचे लोणी किंवा ऑलिव्ह तेल, पातीच्या कांद्याची पात (ऐच्छिक)

कृती:- मंद गॅसवर भांड्यात, तेल/लोणी घालून, मैदा परतून घ्या. नंतर त्यात, चिकन ब्रॉथ घालून, एकत्र करून घ्या. ढवळत रहा. नंतर दूध घालून सर्व एकत्र करा. मीठ, मिरपूड, चिकन घालून एकत्र करा. थोडं घट्ट वाटलं तर चिकन ब्रॉथ किंवा दूध घाला. बाऊलमध्ये काढल्यावर वरून बारीक कापलेली कांद्याची पात घाला.

या पाककृतीचं श्रेय, कै. श्री. चंद्रकला मनोहर मालपेकर यांना. नक्की करून बघा, आणि कळवा सूप कसं झालं ते. काही प्रश्न असतील तर मला ratnangimmc@gmail.com वर विचारायला विसरू नका.

रत्नांगी निलेश मालपेकर

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

शब्दकोडे उत्तर

१		२		३		४		५
पा	व	न	खिं	ड		अ	झा	न
ड		ज		म		प		क
६				७	८			
वा	न	र		रु	द्रा	क्ष	मा	ला
		९						
		कै	क		क्ष			का
१०						११		
ना	र	द				अ	म	र
			१२		१३			
ट्य			दा		ल	क्ष		
१४		१५		१६		१७		१८
सं	ग	न	म	त		र	स	द
गी		ग		ब		धा		ख
१९				२०				
त	ग	र		ला	ल	म	हा	ल

बोधचिन्ह स्पर्धेतील बोधचिन्हे आणि सहभागी स्पर्धक

This logo is designed as a modern interpretation of the Shivaji Maharaj royal seal. Inside the shield, the bottom depicts a traditional Marathi fort, representing our roots, along with two Marathi flags. As the form rises, the fort gradually merges into the Willis Tower, emerging beyond the shield to symbolize our present life in Chicago. Diagonally crossing behind the shield are two unifying elements: Shivaji Maharaj's sword the Bhavani Talwar and the Liberty torch flame. Together, they represent the future—where the valor, courage, and heritage of our ancestors stand alongside the ideals of freedom and liberty. The year 2026 sits prominently at the top, marking this historic convergence, while 1676 and 1776 are placed on either side of the seal to commemorate the milestones of Shivaji Maharaj's legacy and American independence. These dates are seen in the saffron ribbon holding the composition together. On the base of the ribbon are the words "जन्मभूमि - कर्मभूमि", grounding the design to its core theme. Additional Chicago elements, including the Chicago River and the four stars of the city flag, are incorporated within the seal to balance the composition and reinforce the connection between heritage and home. The whole logo demonstrates the past, present, and future of the Marathi diaspora in the Chicagoland area.

ओवी मुळे

शिवशंभू, जाणता राजा, शिकागोत वसे गर्जा "महाराष्ट्र"
माझा !!!

मनिषा पंडित

बोधचिन्ह स्पर्धेतील बोधचिन्हे आणि सहभागी स्पर्धक

MMC 2026 साठी केलेला हा लोगो 'जन्मभूमी - कर्मभूमी' या गौरवशाली संकल्पनेवर आधारित आहे. हा लोगो आपल्या मराठमोळ्या सांस्कृतिक वारशाचा आणि अमेरिकेतील आपल्या कर्मभूमीचा एक सुंदर संगम दर्शवतो.

सातासमुद्रापार येऊनही ज्यांच्या हृदयात 'मराठी' बाणा सतत धडधडत असतो, असा हा आमचा शिकागोचा मराठी परिवार! आम्ही आमच्या जन्मभूमीतून श्रमाची आणि निष्ठेची परंपरा घेऊन आलो आणि आमच्या कर्मभूमीला प्रगतीचे नवे आयाम दिले. या लोगोमध्ये छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या 'दक्षिण दिग्विजय' मोहिमेचे ३५० वे वर्ष आणि अमेरिकन स्वातंत्र्याचे २५० वे वर्ष या दोन ऐतिहासिक घटनांना एका सूत्रात गुंफले आहे.

शिकागोच्या स्कायलाईनमध्ये जशी आधुनिकता दिसते, तशीच आमच्या मनात रायगडाची भव्यता अजूनही कायम आहे. शिकागोच्या ध्वजावरील चार लाले सहाकोनी चांदण्या आणि आपला भगवा ध्वज यांचा मेळ आपल्या समुदायाचे शौर्य आणि स्वातंत्र्य दर्शवतो. हा लोगो केवळ एक चिन्ह नसून, तो शिकागोतील महाराष्ट्र मंडळाच्या गौरवशाली भविष्याचे प्रतीक आहे.

#4

श्रीदत्त राजूत

महाराष्ट्र धर्म मेळावा, शिकागोत वाढवावा!

#5

मंदार पंडित

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

मकरसंक्रांत २०२६

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो २०२६
मकर संक्रांती निमित्त सादर करत आहे
'नक्षत्रप्रभा'

दु. ५.०० ते ७.०० वाजता
२४ जानेवारी २०२६
(CST) 540 MARTINGALE RD, SCHAUMBURG, IL 60193

कार्यक्रमाची रूपरेषा खालीलप्रमाणे

DRESS THEME :

- ३:१५- ४ - रजिस्ट्रेशन आणि स्नॅक्स
- ४-५ मराठी शाळा आणि महाराष्ट्र मंडळ कार्यक्रम
- ५-७ -नक्षत्रप्रभा
- ७:१५ - जेवण

ह्या संक्रातीच्या कार्यक्रमात तुम्हाला बऱ्याच गोष्टी बघायला, अनुभवायला मिळतील. त्या कोणत्या असा प्रश्न पडला ना????

1. फोटो बूथ
2. जोडप्यासाठी संक्रांतीचं वाण
3. सुग्रास जेवण हे असणारच
4. चहा- कॉफी
5. थोडंसं च्याऊम्याऊ खाणं (स्नॅक्स हो!!)
6. संक्रांत विशेष गुळपोळी!
7. विविध कलांनी नटलेले कार्यक्रम

तुमच्या स्वागतासाठी संपूर्ण कार्यकारिणी सज्ज आहे आणि तुमची आतुरतेने वाट बघतीय. नक्की नक्की या!!!!

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो २०२६
संक्रातीच्या स्वादिष्ट जेवणाचा आस्वाद घ्यायला कार्यक्रमाला नक्की या!

		
पुरी	पोळी	बटाटा मटार रस्सा
		
उथियू	कढी	खिचडी
		
वालाची उसळ	अळुवडी	गुलाबजाम
		
फ्रायम्स	चहा	बटाटेवडा
	गुळपोळी घरी जाताना देणार आहोत. बाहेरचे पदार्थ देवळात खाण्याची परवानगी नाही आहे	
गुळपोळी		

नक्षत्रप्रभा २०२६ कार्यक्रमातील सहभागी कलाकार

‘शिकागो आर्ट लव्हर्स’ प्रस्तुत

निर्माती - उल्का नगरकर

संकल्पना आणि निवेदन- रश्मी चाफेकर

गायक -

अभिनव पुणतांबेकर, आशिष नगरकर, मितेश देशपांडे, निलेश जोशी, अनघा नाईक तांबे, राधिका जोशी
मिस्त्री, स्वाती औटी

बालकलाकार-

श्री रेगे, ओम कुलकर्णी, ईशान मिस्त्री, रुही गुप्ते, रेहा कुलकर्णी, शारिवा बोधनी, ह्रिदान गावसाने

नृत्यांगना -

अदिती पुणतांबेकर, अमृता माटे गुप्ते, केतकी देशपांडे, मनिषा आठल्ये कुलकर्णी, वैदेही कुलकर्णी

प्रकाशयोजना- सुहास गोसावी

ध्वनी संयोजन- मनोज जोशी

Videographer - श्री चाफेकर

Backstage help - रोहन गांधी, देवेद्र औटी

Banner - रुणाली पाटील

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

मकरसंक्रान्त २०२६ कार्यक्रमातील क्षणचित्रे

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

मकरसंक्रान्त २०२६ कार्यक्रमातील VOLUNTEERS

दिपाली सावंत
नरसिम्हा कामत
चेतन रेगे
प्रियेश देशपांडे
आशिष नगरकर
उल्का नगरकर
सुजित कुळकर्णी
ब्रिजेन सावंत
शलाका सावंत
मंदार पंडित
मनिषा पंडित
हृषिकेश घोडके
रत्नांगी मालपेकर
पल्लवी पाटील
निलेश मालपेकर
अश्विनी म्हस्के
सोनाली देशपांडे
अविनाश गुरव
आरती खोत
काबोरी पाटील
मिलिंद पाटील
अनघा देऊळकर
मुक्ता मनोहर

शलाका पालकर - रेगे
वर्षा विसाळ
नम्रता पुरव
प्रिती उंडाळे
रुचिरा करंदीकर
योगिता निकम
सानिका नाईक
सिद्धी सावंत
शुभदा कुलकर्णी
माधुरी विनोद पन्हाड
पूजा नसेकर
मंजिरी पुराणिक
स्वाती आपटे
निशा पुंड
अनिकेत सावंत
शिल्पा देशपांडे
रश्मी चाफेकर
वैशाली बेलसरे
श्रद्धा भट
प्राजक्ता जोशी
श्वेता हरणखेडकर
सुहास गोसावी
अनुप देशमुख
मनोज जोशी

मकरसंक्रान्त २०२६ कार्यक्रमातील शिकागो मराठी शाळेचा सहभाग

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो
शिकागो मराठी शाळा
शॉम्बर्ग शाखा
सादर करीत आहेत
नाटक

अद्वय विशाल कांबळे	रिआना देशपांडे
अज्वय कड	रिद्धीश सुजीत कुळकर्णी
अमर्त्य केतन वेस्वीकर	सरन्या राहुल वडवडगी
आरुष राहुल जोशी	सावनी शेंडे

वेद कृपाल रेवणवार

लेखन व संवाद: प्राची पोहरे
संपादन: राहुल जोशी, चेतन रेगे
व्यवस्थापन: शीतल देशपांडे
दिग्दर्शन: प्राची पोहरे, राहुल जोशी
मार्गदर्शन: मयुरा देशपांडे, चेतन रेगे

MMC Makar Sankranti Program 2026
एक रंग - एक कुटुंब

JANUARY 24, 2026 | 3:00 - 9:00 PM

HARIDHAM SWAMINARAYAN TEMPLE ON ROUTE 53, 540 MARTINGALE RD, SCHAUMBURG, IL 60193

शिकागो मराठी शाळा संचालक: कविता वाडकर, निलेश अग्रवाल, मयुरा देशपांडे, अरुंधती जाधव

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो
शिकागो मराठी शाळा
नेपरविल शाखा
सादर करीत आहेत
भारताचे स्वातंत्र्य सैनिक

अन्वी बडगुजर (अहिल्याबाई होळकर)
इरा सावंत (जिजाऊ)
इशान्वी केदार (महाराणी ताराराणी साहेब)
क्रिशा गुजराथी (सावित्रीबाई फुले)
तनिष्क चांदोरीकर (जवाहरलाल नेहरू)
प्रिशा शिंदे (राणी करणावती)
साहस टिवळेकर (विनायक दामोदर सावरकर)

मार्गदर्शन: सौ. अरुंधती जाधव

MMC Makar Sankranti Program 2026
एक रंग - एक कुटुंब

JANUARY 24, 2026 | 3:00 - 9:00 PM

HARIDHAM SWAMINARAYAN TEMPLE ON ROUTE 53, 540 MARTINGALE RD, SCHAUMBURG, IL 60193

शिकागो मराठी शाळा संचालक: कविता वाडकर, निलेश अग्रवाल, मयुरा देशपांडे, अरुंधती जाधव

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो
शिकागो मराठी शाळा
बफेलो युद्ध शाखा
सादर करीत आहेत
नृत्य: या जीवन आपले सार्थ करा रे

अद्वय नवसुपे	अथर्व किणेकर	मधुरा कुलकर्णी
अद्वित मानकर	आरिया किणेकर	मीरा चौधरी
अंतरा निखार	त्रयी असवले	रचित मोरकर
रीषभ निखार	रुद्रांश पाटील	वामिका वैद्य

नृत्य दिग्दर्शन: शीतल कोतवाल, मंजिरी पुराणिक, धनश्री कुलकर्णी, श्रुती महाजन

व्यवस्थापन आणि मार्गदर्शन: निलेश अग्रवाल, चेतन रेगे

MMC Makar Sankranti Program 2026
एक रंग - एक कुटुंब

JANUARY 24, 2026 | 3:00 - 9:00 PM

HARIDHAM SWAMINARAYAN TEMPLE ON ROUTE 53, 540 MARTINGALE RD,
SCHAUMBURG, IL 60193

शिकागो मराठी शाळा संचालक: कविता वाडकर, निलेश अग्रवाल, मयुरा देशपांडे, अरुंधती जाधव

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो
शिकागो मराठी शाळा
बफेलो युद्ध शाखा
सादर करीत आहेत
नृत्य: लेहरा दो लेहरा दो

आरोही निमेश शिर्के	मायरा अग्रवाल	विधि पवार
उर्वी हिरवे	मीरा नवलकर	शनाया अग्रवाल
कायरा कुलकर्णी	पूथा गांधी	श्रेया कोतवाल
गौरांगी करहाडे	वीरा सांगळे	श्रिया खरे
	स्माही करहाडे	

नृत्य दिग्दर्शन: शीतल कोतवाल, मंजिरी पुराणिक, धनश्री कुलकर्णी, श्रुती महाजन

व्यवस्थापन आणि मार्गदर्शन: निलेश अग्रवाल, चेतन रेगे

MMC Makar Sankranti Program 2026
एक रंग - एक कुटुंब

JANUARY 24, 2026 | 3:00 - 9:00 PM

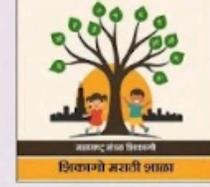
HARIDHAM SWAMINARAYAN TEMPLE ON ROUTE 53, 540 MARTINGALE RD,
SCHAUMBURG, IL 60193

शिकागो मराठी शाळा संचालक: कविता वाडकर, निलेश अग्रवाल, मयुरा देशपांडे, अरुंधती जाधव

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो शिकागो मराठी शाळा

बफेलो गृह शाखा
सादर करीत आहेत
नृत्य: चक दे

आविका नाईक
आरिव पुरोहित
ओवी पुराणिक
राम रेगे

कीयारा धस
संस्कृती सावळे
तिर्थेश ढोबळे
विराज दिवाण

श्रीशा कदम
युवान महाजन
युवान वेलिंगकर

नृत्य दिग्दर्शन: शीतल कोतवाल, मंजिरी पुराणिक, धनश्री
कुलकर्णी, श्रुती महाजन

व्यवस्थापन आणि मार्गदर्शन: निलेश अग्रवाल, चेतन रेगे

MMC Makar Sankranti Program 2026

एक रंग - एक कुटुंब

JANUARY 24, 2026

3:00 - 9:00 PM

HARIDHAM SWAMINARAYAN TEMPLE ON ROUTE 53, 540 MARTINGALE RD,
SCHAUMBURG, IL 60193

शिकागो मराठी शाळा संचालक: कविता वाडकर, निलेश अग्रवाल, मयूरा देशपांडे, अरुंधती जाधव

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC झूम कट्टे व त्यांचे आयोजक

MMC साहित्यकट्टा

दिपाली सावंत(DC)

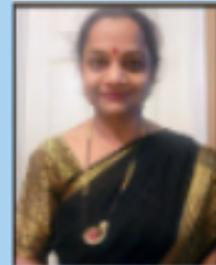
माधव गोगावले

श्रद्धा भट

मंजुषा पांडे

अश्विनी कुंटे

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC अध्यात्मपीठ

सुजित कुळकर्णी(६९)

उर्मिला दामले

रेखा देवधर

माधव गोगावले

शिल्पा देशपांडे

हर्षा थत्ते

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC आम्ही सारे गवय्ये

आशिष नगरकर (EC)

रश्मी चाफेकर

मनीषा प्रभू

अनिरुद्ध भिडे

मीनाक्षी हेडाऊ

हेमा साखरदांडे

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC इतिहासमंच

चेतन रेगे

ब्रिजेन सावंत

माधव गोगावले

अश्विनी कुंटे

अनिकेत सावंत

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC YOUTH

मोनिका पाटणकर

श्वेता हरणखेडकर

शीतल देशपांडे

रत्नांगी मालपेकर

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC पूर्णब्रह्म

पल्लवी पाटील

शीतल देशपांडे

शिल्पा संत

दिपाली सावंत

MMC योगसाधना

दिपाली सावंत

विशाल नवलकर

उर्मिला दामले

MMC भ्रमणगाथा

अनघा देऊळकर

वैशाली बेलसरे

रत्नांगी मालपेकर

कविता कुलकर्णी

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC अर्थविचार

ब्रिजेन सावंत

मंदार जोगळेकर

चैतन्य आगाशे

चेतन रेगे

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC आरोग्यधाम

दिपाली सावंत

उल्का नगरकर

पल्लवी बेटसूर

नमीता वेदक

MMC आरास

मनीषा पंडित

शलाका सावंत

काबोरी पाटील

हृषिकेश घोडके

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC धिनक धिन धा

प्रीती उंडाले

सिद्धी सावंत

दिपाली सावंत

MMC परंपरा

अनघा देऊळकर

मनीषा पंडित

माधुरी पन्हाड

राधिका देसाई

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC फिटनेस क्लब

ब्रिजेन सावंत

विशाल नवलकर

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC फॉरेव्हर यंग

दिपाली सावंत

माधव गोगावले

कश्मिरा मगर

ज्योती गोगावले

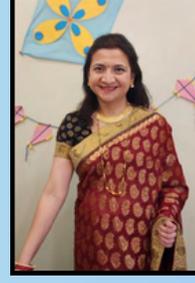
मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC शिकागोची बाग

दिपाली सावंत

श्वेता हरणखेडकर

भास्कर शेडगे

कविता वाडकर

MMC ढोलताशा

ऋषिकेश घोडके

सदानंद जोशी

चैतन्य आगाशे

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MMC भजनसेवा

मनीषा पंडित

नयना शेलार

मंगला गडकरी

मुक्ता मनोहर

जयश्री यादव

दिपाली सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

mmc डूम कट्ट्यांच्या कार्यक्रमपत्रिका

 महाराष्ट्र मंडळ शिकागो २०२६

'साहित्यकट्टा' तर्फे 'बोलका कट्टा' या कार्यक्रमात सादर करत आहे,

 हर्षदा सुंठणकर	 गुंजन पाटील	 अंजली डमाल	 वैराली पतंगे
 समीर जिरांकरीकर	 माधव गोगावले	 श्रध्दा भट	

**मराठी भाषा गौरव दिनानिमित्त
आंतरराष्ट्रीय कवी संमेलन**

बुधवार, २५ फेब्रुवारी २०२६. संध्याकाळी ८.०० वाजता (शिकागो वेळेनुसार)
गुरुवार, २६ फेब्रुवारी २०२६. सकाळी ७.३० वाजता (भारतीय वेळेनुसार)

साहित्यकट्टा आयोजक : दिपाली सावंत, माधव गोगावले, श्रध्दा भट, अश्विनी कुंटे, मंजुषा पांडे

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो २०२६
भ्रमणगाथा सादर करीत आहे
iHola Amigos! Bienvenidos a
Colombia 🇨🇴

Presented by:
Anushka & Shivani Dewoolkar

✈️ Bilingual presentation (English & Spanish)
🎯 We welcome participants from all age groups

📅 Date: Feb 24 2026
🕒 Time: 8:00 PM (Central Time)
📍 Where: Zoom (link and password will be provided)

2026 MMC Bhamangatha
Presents

What: New Year, Fresh Views - Panel Discussion
Who - Arunatai Dabholkar, Anushka Dewoolkar
When: Tue 27-Jan at 8:00 pm Central
Where - Zoom link, password to be provided

Bhamangatha
PANEL DISCUSSION
NEW YEAR, FRESH VIEWS!!
27 JAN 2026 (TUE)
8:00 PM

Presented by
Deepa Sawant, Ashish Nagarkar, Kavita Kulkarni,
Anagha Dewoolkar, Vaishali Belsare

संकल्पना - फेब्रुवारी
ॐ नमः शिवाय

भजनांची यादी घा तुमचे नाव नोंदवणी करा व्यक्तिशः उपस्थित रहा
तारीख - २८ फेब्रुवारी
वेळ - दुपारी - ३:०० ते ५:०० pm

Hosting: Mandar and Manisha Pandit
स्थळ: 1398 Haversham drive, Aurora, 60502 IL

शिव रुद्र भजन सेवा

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो
भजन सेवा

श्री गुरुदेव दत्त

संकल्पना - जानेवारी
श्री गुरुदेव दत्त भजन सेवा

भजनांची यादी घा तुमचे नाव नोंदवणी करा व्यक्तिशः उपस्थित राहून भजन सेवा करा
तारीख - ३१ जानेवारी
वेळ - दुपारी - ३:०० ते ५:०० pm

Hosting - Manoj and Nayana Shelar
स्थळ: 3728, Mistflower Ln, Naperville, 60564, IL

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

MAHARASHTRA MANDAL
CHICAGO

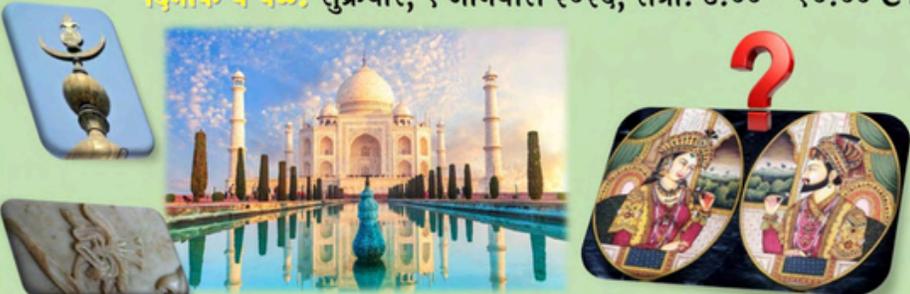
महाराष्ट्र मंडळ शिकागो
इतिहास मंच प्रस्तुत करत आहे: ३ भागांची व्याख्यातमाला

Itihas
Manch
Session #
164

ताजमहाल - भाग २
“ताजमहाल हे शिवमंदिर नव्हे !”

दिनांक व वेळ: शुक्रवार, ९ जानेवारी २०२६, रात्री: ८:०० - १०:०० CT

आयोजक: चेतन रेगे, माधव गोगावले, त्रिजेत सावंत, अश्विनी कुंदे, अतिकेत सावंत, आणि दीपाली सावंत

विग कर्मांडर
शशिकांत ओक

MAHARASHTRA MANDAL
CHICAGO

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो
इतिहास मंच प्रस्तुत करत आहे: ३ भागांची व्याख्यातमाला

Itihas
Manch
Session #
166

गळाभेट ते गळचेपी - भारत-अमेरिका संबंधांत नेमकं चाललंय काय? - भाग २
“Decoding India-America Bilateral Relations - मैत्री पर्वाचा आढावा”

दिनांक व वेळ: शुक्रवार, ३० जानेवारी २०२६, रात्री: ८:०० - १०:०० CT

आयोजक: चेतन रेगे, माधव गोगावले, त्रिजेत सावंत, अश्विनी कुंदे, अतिकेत सावंत, आणि दीपाली सावंत

श्री. प्रमोद देशपांडे

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो

Itihas
Mansh
Session #
168

इतिहास मंच प्रस्तुत करत आहे: शिवजयंती विमित्त विशेष व्याख्यात

महाराजसाहेब श्री शाहजीराजे

वक्ते : श्री. प्रणव महाजन

चार व दिनांक : शुक्रवार, २० फेब्रुवारी २०२६,
वेळ : रात्री: ८:०० - १०:०० CT

महाराजसाहेब श्री शाहजीराजे

आयोजक: चेतन रेगे, माधव गोगावले, त्रिजेव सावंत,
अश्विनी कुंटे, अनिकेत सावंत, आणि दीपाली सावंत

महाराष्ट्र मंडळ शिकागो २०२६

अध्यात्मपीठ

गुरुवार १२ फेब्रुवारी २०२६
शिकागो वेळ: रात्री ८ ते ९:३०

गणपती अथर्वशीर्ष
निरूपण भाग ३६
निरूपणकार
प. पू. मंगेशदादा फडके

आयोजक: माधव गोगवले, रेखा देवधर, शिल्पा देशपांडे, ऊर्मिला दामले,
अनिरुद्ध दामले, हर्षा थत्ते, सुजीत कुलकर्णी, दीपा सावंत

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

Maharashtra Mandal Chicago 2026
‘ Amhi Sare Gavvaye ’
— Presents —
ISHQ WALA MIC
An Online Karaoke event
Of Marathi and Hindi love songs
Date : March 8th, 2026
Time: 10.00 am - 12.00 pm
Venue: Online

मकरसंक्रान्त विशेषांक २०२६

روزگار!